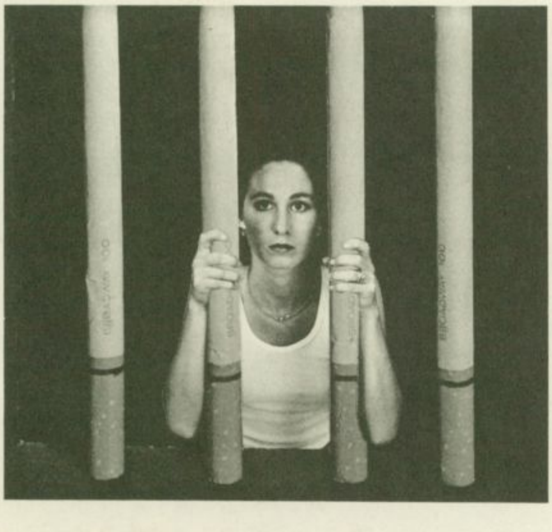
מגזין של נשים

נגה

סתיו 1981 גליון 3 · המחיר 18 שקלים

הסיגריות הורגות נשים

מכתבים לנ׳גה

ביבליוגרפיה גברית בחוג לחינוך

לנגה שלום,

אני סטודנטית באוניברסיטת ת״א בחוג לחינוך, שנה א׳. את הקורס ״מבוא לפסיכולוגיה של החינוך״ **חייבים** לקחת **כל** תלמידי שנה א׳ (כ־200 במספר), אשר בגמר לימודיהם יאיישו את משרות המחנכים, יועצי החינוך ומתכנני החינוך (שיטות הוראה ותכניות לימודים).

ביבליוגרפיית **החובה** בקורס היא **ספר אחד** — ״פסיכולוגיה בחינוך״ של פרופ׳ אבנר זיו, כ־400 עמוד.

הספר כולו דן בצורך ההישג ובהישגים לימודיים, בטיפוחם ובגורמים המשפיעים עליהם. כבר בתחילת ספרו, עמ׳ 29, כותב פרופ׳ אבנר זיו: ״הן הממצאים בדבר מדידת צורך ההישג והן נסיונות הטיפוח נוגעים ברובם המכריע לצורך ההישג אצל בנים או גברים״. עוד מסביר פרופ׳ זיו, שבשל המשמעות האחרת שיש להישגיות אצל נשים ובשל אופי החיברות (סוציאליזציה) של בנות ״הממצאים הנכונים לגבי בנים אינם תקפים גם לגבי בנות״ (שם, עמ׳ 29). הוא מציין עוד שבשנים האחרונות נעשו מחקרים שמטרתם ״להבין את הדינמיקה של צורך ההישג הנשיי״. לאור הערה זו, ממשיך הספר ועוסק בהישגים לימודיים ובצורך ההישג של 50% הגבריים של האוכלוסיה ובדרכים לטפחם.

נגה שימי לב: היחידה שהתמרמרה על בחירה כזאת של ביבליוגרפיית חובה לכל החוג לחינוך הייתי אני (מתוך כ־200 נשים וכ־10 גברים). מרצה הקורס, האחראי לבחירה, לא מצא לנכון לענות למכתבי.

ראש החוג לחינוך, פרופ׳ רינה שפירא הזמינה אותי לפגישה. נשאלתי על ידה: ״האם את מתעניינת במיוחד בהבדלי תיפקוד בין המינים? אפשר היה להתייחס לנקודות רבות בספר, את בחרת להתייחס דוקא לזאת?״ עניתי: ״אפשר כמובן להתייחס לכל מיני נקודות. ואולם הספר **עוסק** בצורך ההישג ובהישגים לימודיים רק של בנים. אני לא התייחסתי להבדלי תיפקוד בין המינים, אלא **לכך שהחוג לחינוך מכתיב למאות מחנכים להתייחס רק להישגי הבנים ולטפוחם**״.

תגובתה של רינה שפירא היתה: ״לאחר שאנחנו מאשרים קורס למרצה מסויים, החופש האקדמי אינו מרשה לנו להתערב בבחירותיו״.

מעניינת השאלה אילו לימדו בקורס על צורך ההישג וההישגים הלימודיים רק של אשכנזים וטיפוחם — האם גם אז החופש האקדמי היה נוהג בענווה רבה כל כך. והאם החופש האקדמי אינו מתערב כאשר מלמדים על גברים אולם מתערב כאשר מלמדים על נשים?

דינה בלכמן
יפו

האשה כאובייקט מיני

לכבי נגה!

לפני מספר שבועות נזדמן לידי גליון מס׳ 2 של נגה. על אף היותי גבר, הרי שהעיתון מצא חן בעיני הן בשל צורתו הנאה והן בשל תוכנו המעניין.

במדור ׳קוץ בה׳ ביקשתם לשלוח אליכם תמונות פרסומת שבהן האשה מוצגת כאוביקט מיני. כיון שיש לי שבועונים רבים (העולם הזה, את ואחרים), עיינתי בהם עיון חוזר ולהלן חלק מהיבול שקצרתי — כמה מן התמונות הבולטות ביותר. עלי לציין שבעבר לא **יחסתי** לכך חשיבות רבה, אולם עכשיו כשבדקתי הרבה מאד תמונות פרסומת — ראיתי שהאשה מוצגת **בשיטתיות** כאובייקט מיני — וכמה מהן אף וולגריות — כצותה תמונה המצורפת כאן של בגדי ים ׳דיוה׳ המתארת סצינה ארוטית לסבית. דוחה היא גם סידרת הפרסומת של חזיות ׳טריומף׳, שבהן מוצגת האשה כשמיניסטית, חיילת, מזכירה, דיילת ועקרת בית. (אליבא דטריומף אלו הם העיסוקים היחידים של הנשים בארץ). גם הטקסט הנלוה לתמונות אלה איננו מלבב (כל התמונות הנ״ל מצורפות). ★

בכבוד רב,
מיכאל אנגלברג
בת־ים, ת.ד. 202

נשים הפסקנה לקנות אשכוליות

נשים! הפסקנה לקנות אשכוליות!

בחודש האחרון החלה להפיע במספר עיתונים מודעת פרסום של המועצה לשיווק פרי הדר עבור אשכוליות. במודעה מפיעה דמות אשה האומרת ״האשכוליות שלי נשארות בארץ״. ומוסיפה: ״גדולות, מגרות, יפות מראה ו...״ ומסיימת ב: ״מממ... האשכוליות שליט... בלעדיהן לא הייתי נראית כך, תשאלו את בעלי. גם הוא אוהב אותן״.

מודעה זו פוגעת **בכל** אשה, עושה שמוש מחפיר בגופה למטרות פרסום, מעבר להיותה זולה ווולגארית. העלבון שבמודעה זו חורג מעבר לשמוש היומיומי שנעשה בנשים למטרות פרסומת של מוצרים.

אנו פונות לנשים בישראל להפסיק לקנות את האשכוליות המתפרסמות בדרך מבזה זו. החרמת פירותיה, הינה הדרך היעילה ביותר להביא את המועצה לשיווק פרי הדר להסרת מודעה זו מהעתונים ולפרסום התנצלות לכל הנשים בישראל על הפגיעה בהן.

נ.ב. מכתב זה מופנה גם לציבור הגברים אשר מזדהה אתנו.

חתומות: גילן איבט, טובצקי יעל, טורג׳מן אפרת לרמן דבורה, עין־גיל אביבה, עמית רונית, פרנקוס קארן, צור ארנה, קליין חנה, קרסו לאה, שטקסר אינה. ★

״נשים ובורסה״
תגובה בעקבות המאמר בנגה מס׳ 2

גב׳ הר שפי הנכבדה,

בתוקף תפקידי כאשת יחסי צבור של בנק לאומי התגלגל לידי גליון נגה מס׳ 2 ואני מודה שהתקוממתי למקרא כתבתך בנושא ״נשים ובורסה״.

כמובן שאני מתייחסת להערותיך באשר למודעת הבנקים לצבור הנשים. אינני דוברת בשם הבנקים אך הרשי לי לתקן את העוול לבנק לאומי מחוסר ידיעה.

בנק לאומי מקיים ״יום אשה״ זה 18 שנה. זהו הבנק היחידי המקיים נוהג זה. בשנתיים האחרונות ארגן הבנק במסגרת יום האשה ימי עיון באוניברסיטה ברמת אביב;

האחד: ״מקומה של האשה בכלכלת שנות ה־80״ בתאריך 11.3.80;

השני: כלכלה קטנה כלכלה גדולה בתאריך 11.3.81.

אני מצרפת צילומי ההזמנות לימי העיון הנ״ל כדי שתוכלי להיווכח ברמתם.

ליום העיון האחרון הזמין הבנק מחקר מיוחד שבדק את מקומה של האשה בתהליך קבלת ההחלטות הפיננסיות במשפחה ובביצוע החלטות אלה. כ״כ הזמנו ניתוח מודעות שבדק את הדרך בה מופיעה האשה במודעות הפרסום של המשווקים השונים.

מר א.י. יפה, יו״ר מועצת המנהלים של הבנק, שפתח את ימי העיון הנ״ל, התייחס למעמדה ומקומה של האשה בכלכלה ובחברה והעניק את חסותו לארועים.

בנק לאומי חשף את עצמו לבקורת בנושא קידום נשים בתפקידי ניהול בבנק, ועשה רבות לשיפור מעמדן.

ליום האשה האחרון הפקנו תיק מיוחד המפרט את אפשרויות ההשקעה בטווח הקצר, הבינוני והארוך בכוונה לעודד את האשה לפעול כשותפה פעילה בניהול התקציב המשפחתי. ובנוסף הכריז הבנק על מבצע מיוחד לנשים במסגרתו הוענקו לנשים לקוחות הבנק הנחה של 50% ברכישת כרטיס אשראי לאומיקרד, פטור מעמלות בפעולות המרה לצורכי השקעה ו־2 פנקסי שייקים אישיים חינם.

לא אחטא לאמת אם אומר לך שבנק לאומי הוא המוסד הראשון בישראל שדן ברמה אקדמית במקומה של האשה בחברה, עודד בדיעבד פתיחת קורסים במרכז הישראלי לניהול בנושא נשים בתפקידי ניהול והציע הטבות עסקיות משמעותיות לציבור כה גדול של נשים.

אני מקווה כי תמצאי בחומר המוצרף עניין ותועלת ותסכימי אתי שחוות דעת בלתי אחראית יכולה להרוס עמל ורצון טוב של שנים.

אשמח להפגש אתך.

בכבוד רב,
אילנה הורוביץ

תגובתה של יואלה הר־שפי:

אני שמחה שבתפקידך כאשת יחסי ציבור התגלגל גליון ״נגה״ לידייך שהרי יחסי הציבור של הבנק היו באמת נפגעים אלמלא היתה ל״נגה״ תכונה להתגלגל. האם גם עתונים אחרים מתגלגלים אלייך או מגיעים אליך בדרך הרגילה שבה אמורים עתונים להגיע לשולחנה של אשת יחסי ציבור. לי נראה שיחסי הפרט של כל אדם היו נשכרים אילו ״נגה״ לא היתה מתגלגלת אלא מגיעה לידיו במתוכנן.

כל זה אינו גורע מן הרוחה שצמחה לקוראי ״נגה״ ולבנק לאומי מן המפגש. קוראי ״נגה״ התבשרו שמאמרי ״מקומם״ ו״חסר אחריות״. נותר רק לתמוה מה מצא בנק לאומי לקיים יום אשה, להוציא פנקסים אישיים חינם, ולחקור את מקומה של האשה ״בכלכלה קטנה כלכלה גדולה״ (האם נבחן גם מקומו של הגבר ב״כלכלה קטנה כלכלה גדולה״?).

דומני, ואנא קבלי זאת כתרומתי ליחסי הציבור של בנק לאומי, כי מוטב היה להביע שמחה על כך שבעיה שבנק לאומי התחיל במידה זו או אחרת, ברצינות זו או אחרת לפני כך וכך שנים להעלות, עולה לדיון ב״נגה״, ולהביע נחישות להמשיך ולפעול ברוח הדברים שנאמרו במאמר; ואולי מעבר להם

(המשך בעמ׳ 31)

★ המודעות מופיעות במדור קוץ בה

מגזין של נשים

נגה

מה בנגה?

שדר מהמערכת

גליון נגה מס' 3 יוצא לאור עם הקמתה של הקואליציה החדשה: קואליציה של גברים למען גברים. סעיפי ההסכם הקואליציוני אינם מדברים מפורשות על קיצוץ בזכויות נשים, אך לעומת זאת הם מדברים בעד עצמם: הם מחזקים את סמכויות בתי הדין הרבניים ואת הישיבות בתקציבי ענק ואינם מזכירים במילה מה יעשה לקידום מעמד האשה ולזכויותיה. מערכת הבחירות התעלמה באופן מוחלט משאלת מעמד האשה, להוציא את שולמית אלוני, כנראה מפני שענייני נשים אינם חשובים כקידום בתי הדין הרבניים והחלת הריבונות הישראלית על הגדה המערבית.

בקווי היסוד של מדיניות הממשלה נאמר: "בארץ ישראל יוסיף להתקיים שיווי זכויות לכל התושבים, ללא הבדל דת, גזע, לאום, מין או עדה".

והחתומים הקואליציוניים אינם מבינים כלל שהם עושים צחוק מעיקרון מקודש, כי אילו היו מבינים זאת יש להניח שלא היו חתומים על הבטחות שווא. ל"זכות" ההסכם הקואליציוני יש לזקוף את העובדה שלא שכח את הנשים למשל בעניין ההפלות (הסעיף הסוציאלי בטל ומבוטל) והידועה בציבור (שמעמדה יפגע כדי לשמור על המשפחה).

השילוש הקדוש של דת, שמרנות ואמצעים כספיים מאיים עלינו ואנחנו מתקשות להבין את חוסר המעש של נשים בארץ. אנו חייבות לשבור את קשר השתיקה שרבות גזרו על עצמן מתוך הרגשת חוסר אונים ומתוך ידיעה שאין בידן אותם אמצעים וכוח פוליטי לשמור ולהשיג זכויות.

גליון נגה מס' 3 כקודמיו הוא הוכחה צנועה שגם אם אין בידינו אמצעים וכוח מספיקים אנחנו לא מוותרות ומנסות להאבק במיגבלות שהוטלו עלינו מבלי שבחרנו בהן.

נגה

תודתנו נתונה לארגון "נשים אל נשים" (ארה"ב) על העזרה והתמיכה ועל תרומתן להוצאת הגליון.

OUR SINCEREST THANKS TO "WOMEN TO WOMEN" FOR THEIR SUPPORT AND CONTRIBUTION

נגה (מיסודה של הקרן לעזרת האשה) הינה אגודה עותומנית. כתובת למשלוחים ת.ד. 21376
ת"א טלפון 227663(03)
נגה יוצאת לאור 4 פעמים בשנה. דמי מנויה לשנה 65 שקלים.
נגה נשלחת חינם לבתי הסוהר לנשים בארץ.

פתרון חלקי מאד לתת־השכלת נשים

באפריל השנה סיים המחזור הראשון של חיילות את בית הספר להשכלת יסוד של צה"ל ב"מחנה מרכוס" שבחיפה. הקבוצה שסיימה את לימודיה גוייסה ככח־עזר לבתי חולים במסגרת חיל הרפואה, מתוך אוכלוסית נשים שעד כה לא חויילה כלל.

תוכנית זו הינה פתרון חלקי לבעיה שהתגלתה בכנסת השמינית כשח"כ לשעבר מרשה פרידמן פנתה למשרד הבטחון בשאלת הנשים שאינן מגוייסות לצה"ל בגלל היעדר השכלת יסוד. בתשובה לשאילתא שהוגשה אליו, הודיע שר הבטחון דאז, שמעון פרס, שמספרן של נשים אלו הוא 25% מכלל הנשים המגיעות לגיל הגיוס כל שנה. וזאת בהשוואה לגברים החסרים השכלת יסוד, שגוייסו כולם ונהנו מהשכלה משלימה במחנה מרכוס. עקב לחצים שהופעלו על מערכת הבטחון בסוף שנות ה־70, ובעיקר על ידי ח"כ חייקה גרוסמן, הוחלט לקיים נסיון גיוס נשים אלה ככח־עזר בבתי החולים.

עלינו לציין שהנסיון הראשון עם מספר קטן של נשים נערך השנה, כחמש שנים לאחר שהרעיון הועלה לראשונה, ושהצלחת הנסיון אינה מחייבת את צה"ל להעניק יחס שווה לנשים חסרות השכלת יסוד, שמספרן עדיין 25% מכלל הנשים בארץ.

בתי משפט מחנכים אמהות

על פי סעיף 163 לתקנות התעבורה, הורי קטינים מתחת לגיל 12 אחראים לכל הפרת הוראות החוק בדרכים. ז"א, ניתן להרשיע אם השולחת ילד לבד לבית הספר במקרה והילד נפגע בתאונת דרכים שלא באשמת הנהג. וניתן להרשיע אם שילדתה קופצת באופן פתאומי מהמידרכה ונפגעת על ידי מכונית.

לדברי קצין משטרת תל אביב, שהגישה תביעה כזאת נגד אם לילדה שנפצעה קשה בתאונת דרכים שאירעה ברציף הרברט סמואל בתל אביב, התביעה הוגשה "במטרה חינוכית" "כדי שבית המשפט יקבע את אשמת האם, הנוטה במרבית המקרים להתיחס אל עצמה כקרבן תוך התעלמות מאשמתה היא".

כנראה שמשטרת תל אביב סבורה שילדי הארץ זקוקים להגנה בפני רשלנותן של אמהותיהן. ובמה עוד אנו אשמות?

מדוע רק קרית שמונה?

משרד העבודה והרווחה הודיע על מתן סיוע משמעותי למשפחות בהן האם עובדת מחוץ לביתה, על ידי מימון 50% מהוצאות החזקת ילדיהן במעונות יום — אבל רק בקרית שמונה. ההחלטה נפלה עקב תוצאות סקר בקרב נשים בקרית שמונה המראה שמספר רב של נשים חדלו לעבוד מחוץ לביתן בגלל "ההוצאות האסטרונומיות" הכרוכות בהחזקת ילדים במעונות יום ופעוטונים.

יש לברך על היוזמה כלפי קרית שמונה, וגם לשאול מדוע לא נערך הסקר בכל הארץ ומדוע לא ניתן הסיוע בכל הארץ!

זה מה שקורה...

שיפור תנאי טיפול בקורבנות אונס

משרד הבריאות הורה לכל בתי החולים בארץ לשנות את נוהלי הטיפול בנפגעות אונס.

מעתה, תתקבל נאנסת בעדיפות ראשונה בחדר מיון על ידי אחות שהודרכה בטיפול ראשוני בנפגעת. רופאים יחוייבו לרשום את כל ממצאי הבדיקה בדייקנות. כמו כן יוזמנו פסיכיאטר או עובדת סוציאלית לטיפול בפגיעה הנפשית של הנאנסת (ידיעות אחרונות, 23.4.81).

לאור הידוע עד כה על הטיפול בקורבנות אונס, שינויים אלה מהווים שיפור ניכר, אם אכן ההוראות תבוצענה. קבלה מיידית בחדר המיון תמנע מצבים בהם הנפגעת, הסובלת מטראומה עמוקה, חייבת לחכות שעות לתשומת הלב של הצוות הרפואי. כמו כן, חיוב הרופאים לרשום פרטים מדוייקים על בדיקתם את הנאנסת יסייע להרשעת התוקף.

אולם יש לנו ספקות רבים ביחס להזמנת פסיכיאטור או עובדת סוציאלית לטיפול בנאנסת. כי במקרה שהמטפלים אינם בקיאים או מנוסים בנושא האונס, הם יכולים לגרום נזק נוסף על פגיעת האונס עצמו. בחיפה, תל־אביב ובקרוב גם בירושלים קיימים מרכזי סיוע לקרבנות אונס מאויישים על ידי מתנדבות שהוכשרו באופן מיוחד לסיוע נפשי לקרבנות אונס. אנו מציעות למשרד הבריאות להפנות את קורבנות האונס אל מרכזים אלו.

נשים שואפות לסיפוק מקצועי

לפי דיווחה של דבורה נמיר ב"ידיעות אחרונות" (11.5.81), "נראה, כי להיות רווקה אך מנהלת בנק, קוסם לנשים של היום יותר מאשר להיות כתבנית קטנה ואלמונית, אך עם בעל וילדים".

זו אחת ממסקנות מחקר שנערך בבוסטון, ארה"ב, על ידי "המכון לחקר התנהגות האשה", בקרב 240 נשים מעל לגיל 35. במדגם נכללו רווקות, נשואות, אמהות, גרושות ואלמנות.

מתוך קבוצת הרווקות 90% לא התחרטו על כך שהקדישו את חייהן להצלחה מקצועית וחברתית בלבד במקום להנשא. 93% מהגרושות אמרו שאינן מעונינות כלל להנשא בשנית. ובין הנשואות ואמהות לילדים התברר שככל שהצלחתן המקצועית גדולה יותר, אושרן וסיפוקן בחיים גדולים יותר. הדימוי העצמי הנמוך ביותר נמצא בקרב אותן הנשים שנישאו בגיל צעיר, מטופלות בילדים וחסרות מקצוע.

רכבת מחתרתית עבור נשים ערביות

לפי דיווחים שהתפרסמו בשני עתונים אמריקאיים, ה"לוס אנג'לס טיימס" וה"וושינגטון סטאר", פועלת בארץ "רכבת מחתרתית" העוזרת לבחורות ערביות לא נשואות הנכנסות להריון לצאת לחו"ל, שם הן מבצעות הפלה מלאכותית או יולדות את תינוקן. הסיוע המיוחד בא על רקע "רציחות כבוד". האשה נרצחת על ידי קרובי משפחתה כדי להעניש אותה ובדרך זו לשמור על "כבוד משפחתה".

לפי העתונים הנ"ל, מסתירים את הרצח במסווה של התאבדות או שריפה המבויימים כתאונה.

מימון הרכבת המחתרתית בא ממוסד אירופאי.

העתונות הזרה מדווחת על פעולה זו בספק רב, כי אין הדיווחים נוקטים בשמות. אולם, אנו כאן בארץ, יודעים שמקרי הרצח על רקע "חילול כבוד המשפחה" אינם בלתי ידועים, והערכה גסה של מקרה אחד לחודש אינה בלתי סבירה. אנו מברכות על פעולת ההצלה, אם כי היא בהחלט צנועה מדי, ואם כתובתנו יכולה לעזור — נשמח לעשות כן.

חכ"ים דורשים שוויון לגבר

אין די בכך שגבר יכול לנטוש את משפחתו מבלי לתת גט ולהקים משפחה נוספת בלי נשואין. אין די בכך שבתי המשפט ובתי הדין פוסקים מזונות שהם בעצם כשליש העלות הריאלית של החזקת ילד. אין די בכך שגבר יכול לעכב את יציאת גרושתו וילדיו מן הארץ, אפילו לצורך ביקור משפחתי ושהוא יכול להמשיך להפריע ולסבך את חייה של האשה לאחר הגירושין. ואין די בכך שגבר יכול לסחוט מאשתו וויתורים משמעותיים ברכוש ואפילו בהחזקת ילדיה תמורת גט.

כנראה שאין די בכל אלה. כי עכשיו התארגנה קבוצה של חברי כנסת, ברשותו של ח"כ עקיבא נוף, הדורשים זכויות נוספות לבעלים בעת גירושין. הם רוצים בעיקר תיקון לחוק האפוטרופסות המורה לבית המשפט שבהעדר סיבות מיוחדות במינן, ילדים מתחת לגיל 6 נשארים עם אמם.

ח"כ עקיבא נוף אף הקים אגודה לאבות גרושים, ולפי דיווחו של בועז שפירא, המשתרע על ארבעה טורים של "ידיעות אחרונות" (22.4.81), מיהרו להצטרף אליה פרופסורים, עורכי דין, אנשי מדע, רבנים, שופטים, סופרים ואנשי ציבור המזדהים עם הרגשת הקיפוח של האבות הגרושים.

הטענה הפתאומית של האבות הגרושים הרוצים אפוטרופסות מלאה על ילדיהם תשמע מוזרה לרבבות הגרושות הרגילות לכך שאבות ילדיהן אינם מוכנים ליטול אחריות מלאה למזונות ילדיהם, ולעתים אף אינם מעוניינים לשמור על קשר עם ילדיהם על ידי ביקורים סדירים.

נכון הוא, שבימינו, ישנה נטיה גוברת והולכת של הסכם בין בני הזוג להתחלק בגידול ילדיהם גם לאחר פירוק הנישואין, ואף נטיה להסכים ביניהם שהאב יהיה האפוטרופוס הבלעדי על הילד. הסכמים מסוג זה נשמעים אידיאלים עבור ציבור הגרושות והם מאפשרים לאמהות מטופלות בילדים להשתחרר מעול בלעדי. התוצאות מוכיחות את ההגיון שבהסכמים אלו, אולם לא מדובר בהסכם כזה במאבק האבות הגרושים לתיקון החוק. תיקון החוק מתייחס אך ורק למקרים בהם **אין** הסכם בין בני הזוג על החזקת הילדים ובית המשפט נדרש להכריע. תיקון החוק יחזק את ידם של אותם הגברים, המנסים, ומצליחים, בעת הליכי גירושין להנות מחלוקת רכוש לא שווה או מוויתור על חובת מזונות על ידי איום לקחת את הילדים.

יש לחייב ולעודד את הגברים לאחריות ואבהות ולעודד את הגישה החברתית החדשה, שגם לאחר הגירושין ימשיך האב להיות אב לכל דבר. אבל עלינו להתנגד בכל תוקף לתיקון החוק המוצע, שיחליש עוד יותר את העמדה החוקית של האם בתהליך הגירושין.

התעללות מינית בילדות

המגזין האמריקאי הידוע "לידיס הום ג'ורנל" פירסם לאחרונה דו"ח המצביע על כך שהתעללות מינית בנערות צעירות "שכיחה פי ארבעה" מאינוס נשים בוגרות. יתר על כן, לפי הממצאים, שליש מהתוקפים הם קרובי משפחה או ידידי משפחה.

המגזין מדווח עוד שאחת מתוך כל ארבע נערות בגילים 13—5 נופלת קורבן לסוג כלשהוא של הטרדה מינית.

זה מה שקורה...

די.אי.אס. תרופה מסוכנת

DES הוא הכנוי לתרופה די־אטיל־סטילבסטרול שהיתה בשימוש רב בשנות ה־40', 50' ותחילת ה־70' למניעת הפלה טבעית. השימוש בתרופה הופסק לאחר שהתגלה שהיא גורמת לסרטן צוואר הרחם אצל בנותיהן של נשים שהשתמשו בתרופה.

ניתן לגלות את התפתחות הסרטן בשלבים מוקדמים על ידי בדיקה מיוחדת, ומאחר והוא יכול להופיע בגיל הבגרות, מומלץ לעשות בדיקה זו כל חצי שנה כאשר ידוע על שימוש ב־ DES בזמן ההריון. DES משווק במספר גדול של שמות מסחריים, שהם:

Amperone
Benzestrol
Chiorotrianisene
Comestrol
Cyren A
Cyren B
Delvinal
DES
Des Plex
Diestryl
Di-Erone
Dibestil
Dienestrol
Diethylsibestrol
Dipalminate
Diethylisbestrol
Diprozinate
Diethylstilbenediol
Digestil

Domestrol
Estan
Estilben
Estrobene
Estrobene DP
Estrpsyn
Fonatol
Gynben
Gyneben
Hexestrol
Hexoestrol
H-Bestrol
Menocrin
Meprane
Mestobol
Metystil
Mrthailenestril
Microest
Mikarol

Mikarol Forti
Milestrol
Monomestrol
Neo-Oestanal I
Neo-Oestranal II
Nuclabort
Oestrogenine
Oestromenin
Oestromon
Orestol
Pabestrol D
Palestrol
Prograuidium
Restrol
Stil-Rol
Stilbal
Stilbestrol
Stilbestronate
Stilbetin
Stilbinol

Stilboestrofrom
Stilboestrol
Stilboestrol
Stilboestrol DP
Stilestrate
Stilpalmitate
Stilphostrol
Stilronate
Stilrone
Stils
Synestrin
Synestrol
Synthoestrin
Tale
Teserene
Tylandril
Tylandril
Tylosterone
Vallestril
Willestrol

המנהיגות מוכרות את אינטרס הנשים

כך טוענת ד"ר דפנה יזרעאלי, שיחד עם ד"ר עדה פורן חקרה את נושא הנשים בוועדי עובדים ובמערכת הפוליטית. היא מאשימה את מנהיגות ארגוני הנשים, המצהירות על רצונן לקדם את הנשים ולמעשה פועלות כדי לבלום קידום זה על מנת לשמור על כוחן במימסד הגברי. ד"ר יזרעאלי טוענת גם שהמנהיגות הפוליטיות המקובלות על עמיתיהן הגברים מעוניינות לחיות בשלום עם מנהיגי תנועותיהם ולא יריבו איתם על נושא מעמד האשה.

תיקון עיוות

וועדת העבודה והרווחה של הכנסת אישרה תיקון שהוגש על ידי ח"כ רובין מהמפד"ל, לפיו נשים המתגייסות לשרות לאומי תהיינה זכאיות לדמי אבטלה המגיעים לכל חייל משוחרר (מעריב 14.5.81).

את הידיעות והחדשות ליקטנו מן המקורות הבאים: "הארץ", "ידיעות אחרונות", "מעריב", "ג'רוסלם פוסט", "דבר", "על המשמר", "הניו יורק טיימס", "טיים", "ביג מאמא ראג", "ספייר ריב", "מנצ'סטר גרדיין", "אוף אוור באקס".

סרט שאסרה הצנזורה האיטלקית מגלה את לקוחות הזונה

שש תסריטאיות איטלקיות, שזכו בפרס איטליה על סרט תיעודי בנושא האונס, החליטו לעסוק בנושא הזנות מנקודת מבט מקורית. "עד עכשיו התמקדו הכל בזונה", הן מסבירות. "החלטנו למקד את המצלמות על הלקוח; התנהגות הגבר הבא אל הזונה". תחילה חשבו לראיין גברים, אולם מהר מאד גילו שגברים אינם מוכנים להודות בקשריהם עם זונות. אז עלה הרעיון להעמיד מצלמה מוסתרת בחדרה של זונה ולצלם את המתרחש. התסריטאיות מצאו את ורוניק, שהיתה מוכנה לשתף עימן פעולה, ולאפשר להן לצלם יום עבודה שלה בלי ידיעת הלקוחות. הן צילמו במשך 26 שעות כשהן מסתתרות בארון מאחרי מראה שקופה. על הסרט הן אומרות: "כל הסרט הוא שיגרה בנאלית, יומיומית. זהו יום המחולק לרבעי־שעות של 'אירוח' עם כללים: חמש דקות התמקחות, חמש דקות להתפשט ולהתלבש וחמש דקות משגלי". באחת הסצינות נכנס לקוח ודורש את שרותי הזונה בחינם. "אני שוטר", הוא אומר, "ואת זונה. שנינו יודעים שהתעודות שלך לא לגמרי בסדר...". הזונה נאלצה להסכים, ופניה מראים שהפעם היא מרגישה מושפלת.

ורוניק, נערת־הטלפון שהסכימה לשתף־פעולה

סערת הרוחות הציבורית שנגרמה עקב הקרנת הסרט הגיעה עד לפרלמנט האיטלקי ולא פסקה עד שהצנזורה נכנסה לתמונה ואסרה על הקרנת הסרט להפתעת התסריטאיות. "אנחנו רק צילמנו", הן אומרות. "ללא פרשנות... ובלי נסיון להטיף או לגנות אבל הצלחנו להסיט את מוקד ההתעניינות אל השחקן השני בדרמה של הזנות: הלקוח. זה מה שרצינו ואת זאת השגנו".

נשים בהולנד נאבקות על זכות ההפלה

כמליון נשים שבתו בהולנד ב־31 במרץ בדרישה לזכות האשה על גופה וכמחאה על חוק ההפלות החדש העומד לדיון בפני הפרלמנט. שביתות־שבת, הפגנות ואסיפות הסברה במקומות עבודה התקיימו בכל רחבי הולנד. באמסטרדם בלבד נאספו 100,000 נשים בכיכר המרכזית ועצרו את התנועה. אירגוני תלמידים התארגנו ודנו בנושא.

ב־28.4 עבר החוק בפרלמנט, אחרי הפגנה נוספת של נשים מחוץ לבנין הפרלמנט בהאג בעת הדיון, הפגנה בה נפצעו ונאסרו עשרות נשים.

מטרת החוק החדש היא בין היתר למנוע מנשים לא הולנדיות לעשות הפלה בהולנד ועל כן הוא כולל סעיף המחייב 5 ימי "הרהור" לפני אישור בקשת ההפלה. סעיף זה ייקר את ביצוע ההפלה עבור נשים מארצות שכנות, בהן אסורה הפלה, שכן יהיה עליהן לממן שהות של לפחות 5 ימים נוספים. החוק החדש לא יבטל את ההתיחסות אל ההפלה כאל עבירה פלילית.

זה מה שקורה...

התיסמונת המחרידה של אשת הרופא

ממחקר שנערך בקולומביה הבריטית מתברר שהסכנה לבריאות הנפש של נשות רופאים גבוהה ביותר. מתוך 20 נשות רופאים שרואיינו, 90% סבלו בעבר מנוירוזה דפרסיווית. אצל 91% אובחנו הפרעות אישיות והן הוגדרו כ"אישיות היסטרית" או "אישיות פסיווית־אגרסיווית". אצל 90% מהנשים היו בעבר נסיונות התאבדות ו־50% מהן דיווחו על שימוש משמעותי בסמים ובאלכוהול.

החוקרים ראיינו גם את הבעלים הרופאים. הם דאגו למשפחה מבחינה כלכלית וחברתית, אבל לא הרגישו בנוח כאשר דובר ברגשות. הם נטו לדחות ולפרש בצורה בלתי נכונה כל הפגנת רגשות מצד נשותיהם. הכינוי שהעניקו להבעת רגשות היה "התפרצויות אמוציונליות"...

הצעדים שנקטו הרופאים נוכח תלונות נשותיהם היו: רישום תרופות לנשותיהם "להרגעה ולתחושת אושר"; שהייה ממושכת יותר במרפאות שלהם; גילוי סובלנות גדלה והולכת בצד הינתקות רגשית מנשותיהם הכועסות כדי "שיהיה שקט". התקשורת בין הרופאים לנשותיהם הוגדרה כ"דלה". הרופאים הגדירו את המכנה המשותף ביניהם כ"מגורים וילדים".

המימצאים הללו, של אנשי בית החולים האוניברסיטאי במרכז הרפואי בקולומביה הבריטית מאשרים מחקרים קודמים, שנערכו באוכלוסיות גדולות יותר של מאות נבדקות (מעריב, 18.5.81).

לפני כששים שנה כתבה שרלוט פרקינס גילמן את סיפורה האוטוביוגרפי של אשת רופא היוצאת מדעתה בהדרגה בטיפול בעלה. ("נייר־הקיר הצהוב") לאחרונה כתבה מרילין פרנץ ב"חדר הנשים" גירסה מודרנית יותר של סיפור דומה.

למעשה ידועה תסמונת כזאת ברפואה מזמן כ"תסמונת עקרת הבית" (ראי "המיסטיקה הנשית", בטי פרידן) אולם מן המימצאים עולה שהסכנות גדולות במיוחד עבור אשה הנישאת לרופא ואיננה מנהלת חיים עצמאיים משלה.

נשים מתארגנות נגד אונס בטוקיו

קבוצת נשים הקוראת לעצמה "כובעי הפלדה הוורודים" מקיימת משמרות מחאה ליד מקומות עבודתם של נאשמים באונס. הן דורשות פיטורי הנאשם באונס בגין החובה המוסרית של המעביד כלפי החברה.

התארגנות פמיניסטית בפולין

כמאה נשים נאספו בסוף נובמבר באוניברסיטת וורשה, במטרה לפעול למען חיזוק תנועת הנשים. בכוונתן לפרסם מסמך בנושא מצב הנשים בפולין; לארגן תיאטרון נשים ועוד. קריסטינה קובלבסקה, אחת המארגנות, הסבירה שמטרתן היא "לפתח ולחזק את תנועת הנשים. נעזר במאמרים, תיאטרון ועיתונים כדי לשים קץ לדיעות קדומות מסורתיות בכל הנוגע לנשים". דרישותיהן כוללות את הדרישות הבאות: מתן זכות לסטודנטיות להפסיק לימודיהן בחודש השלישי להריונן; שוויון חוקי לזוגות נשואים ולא־נשואים; הגברת תחושת האחריות ושיתוף הגבר בטיפול בילדים ובנושא ההפלות. ועוד אומרת קריסטינה: "אנו זקוקות לעזרת תנועת הנשים המערביות. בחנו את נסיון הפמיניסטיות במערב, אך כמובן שעלינו ליישם לקחים אלה לתנאים המיוחדים של פולין. יש לנו קשרים עם פמיניסטיות אך אנו זקוקות למידע על תנועות נשים בארצות שונות".

ניתן לשלוח ספרים, סרטים, עיתונים וכו' בכל הנוגע למצב ומאבק הנשים אל:

Krystina Kowalewska
Universytet Warzawski
Krakwoski Prezedmiscie 2400—325
Warszawa, Poland

נשים בהולנד נלחמות נגד פורנוגרפיה

פמיניסטיות בכל העולם מתארגנות לפעולות נגד הקרנת סרטו של בריין דיפלמה "לבוש לרצח" העוסק בגיבורה הנהנית ממעשה האונס ובעצם רוצה שירצחו אותה.

חברות "חזית הנשים נגד פורנוגרפיה" התפרעו באולם הקולנוע בו הוקרן הסרט באמסטרדם, התיזו צבע על המסך והשליכו פצצות סירחון והקרנת הסרט הופסקה.

המוחות לא נתפסו על ידי המשטרה, ולאחר מכן הפיצו בין המרכזים הפמיניסטים וסביב הקולנוע כרוז המודיע על הפעולה ועל כוונתן להמשיך בפעולות מסוג זה נגד הסרט, נגד סרטים פורנוגרפיים אחרים ונגד חנויות הספרים הפורנוגרפיים.

בכרוז שהפיצו בין הקהל בשעת הפעולה, הוסבר שהסרט מציג את מיניות האשה ה"מודרנית" כמאזוכיסטית ושהוא מעודד וגורם לאלימות נגד נשים ברחוב ובבית. הן טוענות גם שהסרט מציג את השחרור המיני של האשה ה"מודרנית" כ"שחרור" העונה על צרכיו של כל גבר הרוצה אותה. "שחרור" שאינו מרחיב את חופש האשה אלא מהווה צורה נוספת לשעבודה.

גם בארה"ב משיבות הנשים מלחמה

בשיקאגו קורים ארבעה מקרי אונס ביום. הפמיניסטיות מוציאות את מאבקן נגד אלימות נגד נשים לרחוב. אלפי כרזות צבעוניות מופיעות על קירות ועמודי טלפון כדי להעביר את המסר: "הקץ לאונס", "למדי להגן על עצמך", "שימי קץ לאונס. התנדבי לסייע לנשים אחרות במשבר לאחר אונס. פני לסיוע כשאת זקוקה לו".

בנורטהמפטון, מסצ'וסטס ובאן ארבור מישיגן איתרו נשים מקומות בהם התרחשו מקרי אונס ותלו שם כרזות "פה נאנסה אשה".

בסן פרנסיסקו ובברקלי שבקליפורניה תקפו נשים בתי קולנוע המציגים סרטים פורנוגרפיים, הדביקו כרזות על קירות, שברו חלונות ודלתות וכתבו על הקירות: "הרווחים שלהם, הדם שלנו".

נשים מהוות מאגר גדול של רוכשות דירות ומכוניות בארה"ב

לפי מימצאי מחקר שווקים, רוכשות נשים אמריקאיות 45%—39% מכל המכוניות החדשות הנמכרות בארה"ב וזה בהשוואה ל־21% ב־1972. הסיבה לכך, לדעת החוקרים, היא שיותר ויותר נשים עובדות מחוץ לביתן (כ־50% מהנשים האמריקאיות), ומאחר והן בעלות הכנסה עצמאית, הן מחליטות באופן עצמאי כיצד להשתמש בכספן. אנשי תעשיית המכוניות האמריקאית אומרים שנשים נוטות להעדיף מכוניות ספורט בעיקר. מספר חברות גדולות מעסיקות אשה שתפקידה לברר ולהמליץ על הצרכים המיוחדים של נשים נהגות ובעלות מכוניות. מרלין קינג, המועסקת על ידי חברת פורד, נותנת דוגמה משטח העיצוב. "רגלית הגז, למשל, עוצבה מתוך הנחה שלנהג עקב של שני סנטימטרים בלבד. אשה נהגת הנועלת עקבים גבוהים עשויה לסבול מהתכווצות שריר רגלה".

נשים גם מהוות שוק הולך וגדל לרכישת דירות ובתים פרטיים לדבריו של האיגוד הארצי של מתווכים. נשים החיות היום בגפן קונות שליש מהדירות הנמכרות בארה"ב, ו־10% מכל הבתים הנמכרים. לפי האיגוד, נשים החיות בגפן מהוות את השוק התוסס והגדול ביותר.

אחד ההסברים לצמיחת השוק החדש הוא תקוני חוקים פדרליים ב־1974 ו־1975, האוסרים על אפליה על בסיס מין במתן משכנתאות וברכישת דירות. סיבה נוספת הינה השינוי בעמדות החברתיות של אמריקאים כתוצאה מהפעילות הפמיניסטית בחמש עשרה השנים האחרונות. יותר נשים עובדות בחוץ, יותר נשים מרגישות בטחון לנסות לחדור לשטחים שנחשבו בעבר לתחום הגברים. יותר ויותר נשים מגיעות לקידום מקצועי ונהנות מהכנסות גבוהות. לחוק האוסר אפלייה בקבלת משכנתא השפעה רבה. "לפני עשר שנים" אומר בנקאי אחד, "אשה שחיה בגפה ובקשה משכנתא, היתה מתקבלת בצחוק ובסירוב על ידינו. היום נשים צעירות לא נשואות שרוכשות דירות ובתים מתקבלות בברכה".

זה מה...

עליית האלה

קבוצת נשים בקליפוניה, המשתייכת ל"בית המקדש של האלה שבתוכנו", הודיעו במאי על קיום כנס במרץ 1982 בנושא "עליית האלה".

מטרות הכנס, לפי פירסומי הקבוצה הן: ללמוד על ההתעוררות הדתית בארה"ב הקשורה באלה הגדולה בדתות העתיקות ובדתות בנות זמננו, להגביר את ההבנה הכללית של השקפת עולם, אורח חיים וערכים אומנותיים של דתות אלה; להאיר אורחות חיים אלטרנטיביים המבוססים על עקרון השוויון; לספק למשתתפות חומר לימוד הקשור לתרבות עובדי האלה; להציג יצירות אמנות וספרות שיש בהן היבטים חדשים בנושא מעמד האשה ורוחניותה ולהבהיר את הקשר בין פולחן האלה וכישוף, הן בכלי התקשורת העממיים והן באורח פרטי, כגון בבית המקדש של מארגנות הכנס.

בין המשתתפות בכנס תהיינה נשים רבות ידועות גם בתחום המחקר, הספרות והמדע הבדיוני הפמיניסטיים. אירגון הכנס הנוכחי וכן קיום כנס לפני כשלוש שנים, בו השתתפו כחמש מאות נשים משקפים נטיה גוברת והולכת בין פמיניסטיות מארה"ב ואירופה לראות בדת העתיקה של פולחן האלה תשובה לצרכיהן הרוחניים לאור אי־יכולתן של מספר רב של נשים להזדהות עם היהדות, הנצרות או

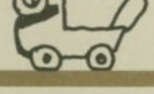
האיסלם בגין גישתן הפוסלת והמתעלמת מהאשה.

עוני האלמנות

מחקר שנעשה בארה"ב על ידי קרן בוטר מאוניברסיטת סירקוס מראה שנשים המתאלמנות בשנות ה־50 שלהן עומדות לעתים קרובות בפני מצב של עוני פתאומי והן מהוות את הקבוצה המקבלת הכי פחות תמיכה כלכלית מסוכנויות הסעד. המחקר מראה גם שקבוצת מצוקה זו איננה קטנה, כי אלמנות מתחת לגיל 60 מהוות שליש מהנשים הלבנות ומחצית הנשים השחורות בארה"ב.

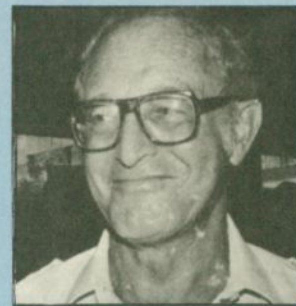
תשלום עבור אמהות

בטי און בורדן מקליפורניה הגישה תביעה לבית המשפט העליון של מדינת קליפורניה בה היא טוענת שזכותה לקבל דמי אבטלה, כי התפטרה מעבודתה כדי לטפל בילדיה הקטנים. אם היא תזכה בתביעה זו, תוכלנה מאה אלף אמהות שהתפטרו מסיבה זהה לתבוע יותר מ־70 מיליון דולרים דמי אבטלה רטרואקטיבית.

...זה מה ש

תודתנו להלל זיידל

באדיבות "העולם הזה"

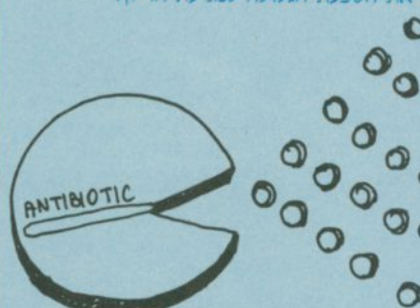
אנו מצטערות על כך שח"כ הלל זיידל לא יחזור לכהן בכנסת העשירית בגין הצבעותיו בנושאי הפלות וגיוס נשים.

אמר הלל זיידל (ידיעות אחרונות, 29.5.81): "אני גאה בכך שהנימוק לפסילתי הוא שהצבעתי כפי שהצבעתי. לקחתי את הסיכון הזה וידעתי שיש יד רושמת".

הלל זיידל היה תומך עקבי בקידום מעמד האשה. הוא היה בין הראשונים מבין חברי הכנסת שתמך בהפסקת הריון על פי רצון האשה בלבד וידוע בשמירת עצמאות מצפונית בהצבעותיו.

אם את משתמשת בגלולה למניעת הריון הזהרי מנטילת אנטיביוטיקה

מחקרים חדשים, באנגליה ואוסטרליה, שהתפרסמו לאחרונה ב"בריטיש מדיקל ג'ורנל" מראים שנטילת אנטיביוטיקה — ובמיוחד הפניצילין והטטראציקלין — בעת שימוש בגלולה עלול לנטרל יעילות הגלולה ולגרום להריון בלתי רצוי. כמו כן ישנן עדויות ראשוניות, שגם גלולות הרגעה ותכשירים אנטי־הסטמיניים (נגד אלרגיות) יכולים לנטרל את השפעת הגלולה למניעת הריון.

משפט "מרטש מיורקשייר"

עבור בית המשפט השאלה העומדת בפני הכרעה אמורה להיות אך ורק האם פיטר סאטקליף שפוי או לא. אך גם בין כתלי בית המשפט, מפי התביעה והסניגוריה, נשמעים הדים למושגיו של סאטקליף עצמו באיבחון קורבנותיו כ"נשים הגויות" "קלות דעת" ו"זונות". ואם בבית המשפט, על אחת כמה וכמה העתונות וכל אמצעי התקשורת. כאילו יש משמעות וחשיבות לתוית החברתית והמוסרית לגבי העובדה שהוא תקף, רצח וריטש נשים כה רבות.

אם פיטר סאטקליף הונע על ידי אלוהיו או פעל מרצונו החופשי ונהנה ממעשיו — תוצאת מעשיו היתה רצח נשים. על פי עדותו, קול אלוהים ציווה עליו לטהר את עירו מנגע הזנות. אך אף סרסור או לקוח לא נפגע. רק נשים, והחלשות והפגיעות ביותר בחברה.

סאטקליף זכה לפירסום כה נרחב לא על מעשהו אלא על הכמות. הוא הגזים. הכאה, אונס ורצח נשים הינם חלק משיגרת חיינו, שאינם זוכים לכותרות ראשיות. סאטקליף "חטא" בהגזמה. הקול האלוהי שלו העביר לו מסר חברתי חילוני מקובל. אם הגבר השפוי מכה ואונס את אשתו והלא־שפוי רוצח 13 נשים — האם השאלה היחידה לדיון היא שאלת שפיותו או אי־שפיותו של הנאשם? ועל פי איזה קריטריון תיקבע שפיותו בחברה בה אלימות נגד נשים היא הנורמה המקובלת, אם כי כיום רשמית היא כבר לא חוקית? חברה בה שלטת שנאת־נשים וזיהוי הדימוי הגברי עם אלימות היא העומדת למשפט. הקורבנות הן הנשים.

ואם נקבל את ההנחה שאין זו תופעת טבע (למרות שעוברים על כך לסדר היום כאילו היה זה כך), ולא כל גבר מטבעו נוטה לאלימות ושנאת נשים, הרי על אותם גברים המסתייגים ממעשים אלו לא להסתפק בהצהרה "אבל אני מעולם ארים יד על אשה", אלא לצאת להלחם בתופעה זו כשם שהם נלחמים בתופעות חברתיות אחרות.

רייגן נגד נשים

אחת הפעולות הראשונות של מימשלו החדש של רייגן היא לאסור על הפלות מלאכותיות. וועדת הסנאט הדנה בימים אלו בהצעת חוק שאמורה להכניס את איסור ההפלות כתיקון לחוקה, סירבה לשמוע עדויות בעד הפלות. במחאה על כך, וכדי שקולן ישמע, פרצו כמה נשים לתוך אחד הדיונים בקריאות: "הפסיקו את הדיון. חיי אשה גם הם חיי אנוש". הן נאסרו, עומדות למשפט וצפויות לקנסות גבוהים.

נומרוס קלאוזוס חיובי

עיריית סיאטל שבמדינת וושינגטון החליטה שמינימום של 25% מהפועלים המועסקים בבניית גשר חדש בעיר זו חייב להיות נשים. החלטה זו מחייבת את הקבלנים לחפש ולהעסיק נשים רבות כפועלות בניין בפרוייקט זה. המדיניות הפדרלית בארה"ב מחייבת מינימום של 7% של פועלי בניין להיות נשים.

בארץ, כמובן, אין חיוב כזה

אלפי נשים בגרמניה נגד אלימות נגד נשים

במוצאי ה־30 באפריל נערכו הפגנות סוערות ברחבי גרמניה של אלפי נשים במחאה על הניצול המיני של האשה. אלפי נשים יצאו לרחוב בהאמבורג, ניפצו חלונות ראווה של חנויות אביזרי מין ופורנוגרפיה והשליכו פצצות צבע לעבר גברים בתוך החנויות. סיסמת ההפגנות היתה "נשים, השתלטנה על הלילה". בהאמבורג נשאו המפגינות כרזה גדולה שעליה צוייר אבר המין הגברי, והסבירו שהכרזה מסמלת את האופן בו מתייחסים גברים אל נשים כאל "סתם אובייקט מיני".

הגישה הסלקטיבית של הביטוח הלאומי

נהוג לחשוב שהביטוח הלאומי הינו מוסד שאינו מתערב באורח חייהם של תושבי הארץ ולא בתחום הפרט. אולם מה שארע בחודש מאי השנה מעיד שלפחות כלפי נשים יולדות מדיניות הביטוח הלאומי היא בהחלט מגמתית.

ב־8 למאי ילדה שרה חמו מאשקלון את ביתה בביתה בנוכחות בנותיה בנות ה־11 וה־16, בעלה, אחות ומיילדת. לגבי חמו התברר, שכיון שלא ילדה בבית חולים לא מגיע לה מענק הלידה שהוא זכותה של כל יולדת במדינת ישראל. מישהו בביטוח הלאומי החליט שלידה מחוץ לבית החולים איננה לידה.

לאור התסיסה הקיימת בקרב נשים נגד מוסדות הבריאות ונטיה גוברת להמנע מלידה בבית חולים, ניתן להבין את תגובת הביטוח הלאומי כבלימת המרד הפוטנציאלי של היולדות.

לאחר שיחה טלפונית שנערכה בין שרה חמו ואחת מעורכות נגה, נמסר לנו שהביטוח הלאומי הודיע לה רשמית שלא ישלם את המענק למרות שהוא מיועד רק בחלקו לכיסוי הוצאות האישפוז בבית החולים ובחלקו הוא מיועד ליולדת ולצרכי התינוק.

שרה חמו פנתה לערכאות ואנו נמשיך לעכוב אחת תוצאות המשפט.

"תני נשיקת לילה טוב לאבא"

טרי גרינבלט

"תני נשיקת לילה טוב לאבא" — קול קורא בנושא גילוי עריות — ספר שנכתב על ידי לואיז ארמסטרונג — ספר מזעזע. חשיפה המהווה קריאת תגר כנגד הטאבו המיני הנורא ביותר.

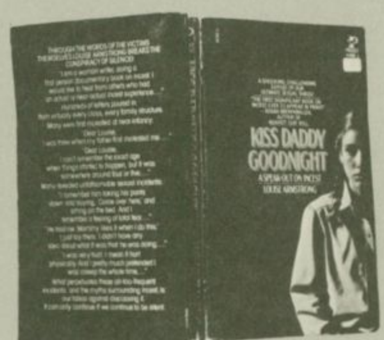
"אני סופרת הכותבת ספר דוקומנטרי־אישי. ברצוני לשמוע מנשים אחרות שעברו התנסות בגילוי עריות.

מאות מכתבים זרמו כמעט מכל מעמד חברתי וכל מבנה משפחתי. רבות מהן הותקפו בגיל רך ביותר — 'לואיז, הייתי בת 3 כשאבי תקף אותי בפעם הראשונה' — רבות חושפות מקרי התעללות מינית שאין לתארם" — קטע שנלקח מעטיפת הספר "תני נשיקת לילה טוב לאבא".

לקחתי את הספר הביתה ולא יכולתי לקרוא יותר מעמודים ספורים. אז סגרתי אותו והנחתיו על מדפי הקש שלי, בין "בניגוד לרצוננו" ובין עותק בלוי מקריאה של "חדר משלך" של וירג'יניה וולף ודומה היה כאילו הספר מכתים את מדפי.

מאז כן סיימתי לקרוא את הספר. למדתי ממנו כי 12% ממקרי ההתעללות בילדים הינם מקרי התעללות מינית שנעשית על ידי הורה — לא, אין זה מדויק. ההגדרה המדויקת של גילוי עריות היא 'משגל בין שני בני־אדם קרובי משפחה האסורים בנישואין מבחינת החוק'. לארמסטרונג הגדרה חדשה: אבא מתעלל, מנצל ומדכא את הילדה/בת/אשה. שרוב מקרי ההתעללות המינית שדווחו היו מקרים בהם האבא תקף את רחל או את ליזה או את שרה.

ארמסטרונג דיברה עם מאות נשים, שמעה את סיפורי קורבנות גילוי העריות בדברן על הטאבו החברתי הנורא ביותר. עדויות בדבר הפחד להישאר בבית לבד עם אבא; הסיוט הלילי החוזר של לבקש מאבא סוכריה, צעצוע או רשות לבקר חברה, כאשר ברור שבתמורה ניתנת לאב הרשות, ניתנת הכנעה למגעיו המיניים.

והנשים דיברו־דיברו על הטאבו — התופעה האחת עליה אין מדברים, כיון שהחברה מטילה איסור חמור יותר על דיבור בנושא מאשר האיסור המוטל על אבא מלבוא אל חדרה של שרה או ליזה בלילה ולהכריחה לנשקו, ללטפו ולקיים עימו מגע מיני.

והן סיפרו על כך לארמסטרונג; וביחד שברו את השתיקה. השתיקה של אדריאנה ריץ' וטילי אולסן נסדקה — השתיקה הנכפית עלינו והשתיקה שאנו כופות על עצמנו מתוך יצר הישרדות. קולות וסיפורי הקורבנות נשמעו.

נשים רבות חשו נבגדות — לעולם לא יחושו עוד אמון כיון שלא היה להן אב אוהב, דואג, עימו ניתן לשוחח.

לעתים חשו באובדן שני ההורים. בהיותן ילדות הרגישו ש"אמא יודעת" מה קורה ולא עשתה דבר להפסיק את זה. לרוע המזל לעתים באמת ידעה האם את שקרה אך חסרה היתה את הכוח או האומץ לעמוד מול האב.

הנשים שדיברו ומחברת הספר אומרות דברים חשובים וכבדי־משקל. הן אומרות דברים אותם אסור היה לומר במשך דורות — אם מפחד ניכור האב, האח או הבעל לעתיד, ואם מחשש שתקראנה זונה, מכשפה, שונאת־גברים או מסרסת־גברים. הן סיפרו את שאי אפשר לספר ועלינו לעשות את המאמץ ולקרוא את שקשה לקרוא.

"תני נשיקת לילה טוב לאבא" נשאר על מדף הספרים שלי בין "בניגוד לרצוננו" לבין "חדר משלך".

הסגריות הורגות אותנו

"בעלינו יכולים להתפוצץ כשהם באים הביתה. אנחנו לא. אנו צריכות לקלוט את תיסכולי כל בני הבית ולהמשיך לשמור על תדמית הסופר־אשה וסופר־אמא. אני לא רוצה לצעוק על בני משפחתי אז אני לוקחת סיגריה".

אמירה גלבלום

ספר חדש בשם:

"The Ladykiller»why smoking is a feminist issue"

שנכתב על ידי בובי ג׳קובסון, שופך אור חדש וחשוב על הקשר בין נשים לעישון ולגמילה מעישון.

העובדות: ברוב המדינות המתועשות כיום נמצאים גברים בתהליך של הפסקת עישון, נשים לא. אם תהליך זה ימשך, הרי שבעוד 20 שנה יהיו יותר נשים מעשנות מגברים מעשנים. מסע ההסברה נגד עישון ב־15 השנים האחרונות הוריד את אחוז הגברים המעשנים: 60% ב־1961; 47% ב־1975. לעומת זאת נשאר אחוז הנשים המעשנות 40%.

עד למלחמת העולם השניה אסר הקוד החברתי עישון על נשים. זה לא היה נאה ללידי לעשן. זה היה סימן להפקרותה. ואלו שבכל זאת עישנו, עישנו כמות קטנה מזו של הגברים. כיום מעשנים גברים ונשים כמות דומה — 15 סיגריות ליום בממוצע. בנות מתחילות לעשן בגיל נמוך יותר ויותר. נשים

בעמדות ניהול באמריקה מעשנות יותר מגברים בעמדות זהות (42% נשים לעומת 37% גברים). על פי המחקרים אינה נופלת מודעות הנשים לגבי הסכנות שבעישון ממודעות הגברים, והן אף ערות לעובדה שבצרוף הגלולה למניעת הריון גדלים סיכוני סרטן ומחלות לב.

על פי סקר שנערך בארה"ב על מידגם של 2000 מעשנים, נשים מעשנות מתוך מוטיבציה שלילית כדי להתגבר על רגעים קשים, ואילו גברים מעשנים ברגעי התרגעות והנאה. הסקר כלל צפייה בשני סרטים. בעת הקרנת סרט אימה עישנו 75% מהנשים הנוכחות; בעת הקרנת קומדיה עישנו רוב הגברים. מחלקת חקר הרגלי התמכרות בלונדון הגיעה למסקנות דומות: נשים נוטות לעשן כדי להרגיע עצמן; גברים מעשנים לשם התענוג (בהכללה).

ג׳קובסון מעלה השערות לגבי הסיבה שלנשים קשה יותר להיגמל מעישון: החברה מאלצת את הנשים להדחיק רגשות כעס, זעם ותוקפנות, רגשות שהגברים יכולים לבטא באופן גלוי יותר. היא מביאה עדויות נשים: **"בעלינו יכולים להתפוצץ כשהם באים הביתה. אנחנו לא. אנו צריכות לקלוט את תיסכולי כל בני הבית ולהמשיך לשמור על תדמית הסופר־אשה וסופר־אמא. אני לא רוצה לצעוק על בני משפחתי אז אני לוקחת סיגריה".**

אין זה חדש שנשים מפנות רגשי תוקפנות וכעס כלפי פנים וכבר הוכח שהן צרכניות כדורי ההרגעה העיקריות בחברה המערבית. בעוד גברים מוציאים החוצה את רגשי התיסכול והזעם שלהם, נוטות נשים לפתח מחלות פסיכוסומאטיות. התדמית המקובלת של נשיות אינה מתירה הבעת תוקפנות, זעם ואנוכיות.

בעוד סוכנויות הפרסום היו מודעות לשינוי שחל בהרכב המעשנים והן מפנות חלק ניכר מפרסומי חברות הסיגריות אל קהל הנשים, הרי סוכנויות ההסברה נגד עישון עדיין שבויות בדפוסי העבר, כשגברים היו המעשנים העיקריים, ופרט לנושא האשה ההרה (וסכנת הפגיעה בעובר) הרי שרוב התעמולה נגד עישון מכוונת לגברים (תמונות האימה של הריאות המשחירות הן כמעט תמיד תמונות גברים).

המחברת מבקרת את ארגוני הבריאות הפמיניסטיים על שאינם לוקחים את הנושא ברצינות ובעצם הגבילו את נושא "בריאות האשה" לתחום איברי המין הנשיים בלבד.

מתוך נסיונה כפעילה בארגון הלוחם בעישון, טוענת המחברת שנשים זקוקות לעידוד ותמיכה גדולים ביותר כדי להפסיק לעשן, בשל הסיבות הניסקרות בספר, וקוראת גם לארגונים הפמינסטיים לגלות יותר עירנות לנושא.

מיתוס האינסטינקט האימהי

האינסטינקט האימהי הינו מיתוס, טוענת אליזבת בדינטר, פילוסופית צרפתיה, אם לשלושה.

נושא רגיש — האינסטינקט האימהי. סיפרה "L'Amour en Plus" עורר סערת מחאות, האשמות וכתבי שיטנה. סיפרה אינו כרוז מחאה. סיפרה הינו סיפור עלייתו ונפילתו של האינסטינקט האימהי.

תינוקות לא היו דבר אופנתי בקרב המעמדות העליונים של צרפת במאה ה־17. אסור היה לראותם ולשמעם. נשות החברה הגבוהה היו יותר מדי עסוקות בחיי הסלון והרוח מכדי לחשוב על צאצאיהן. ברגע שנולד היצור המביך הוא נשלח אל מיניקת כפריה, שם היה עליו להתגבר על קשיי החיים בכפר עד גיל 4. אז הוחזר לבית הוריו כדי לעבור לידי האומנת והמחנכים. לנשים העניות לא היתה אפשרות בחירה. הן נאלצו לגדל את ילדיהן בעצמן אם רצו בכך אם לאו. אך אלו שהיתה להן אפשרות בחירה, ויכלו לבחור לגדל את ילדיהן בעצמן, בחרו שלא לעשות כן. הסיבה לכך, לדעת אליזבת בדינטר, היא שבתקופה ההיא החברה לא נתנה מקום של כבוד לאהבה אימהית. על פי דוגמא היסטורית זו ואחרות רוצה אליזבת בדינטר להוכיח שאינסטינקט האימהות אינו טבעי. הוא תוצר התפתחות היסטורית חברתית. בצרפת הוא החל להתפתח בסוף המאה ה־18 בהשפעת כתבי רוסו והפילוסופיה של ה"חזרה לטבע". ופתאום הפכה הנקת ילדים לאופנתית עבור נשים אלגנטיות ואצילות. מאז ועד היום מיתוס האינסטינקט האימהי נמצא בעלייה.

רוב ההיסטוריונים הצרפתיים התקיפו ספר זה בטענה שהיא משתמשת בחומר היסטורי בצורה שטחית. הם טוענים שנשות המאה ה־17 הזניחו את ילדיהן על פי אמות המידה שלנו היום. אנו יודעים שיתכן מאד ואנו עושים כיום משגים בחינוך ילדינו, אך אין משמעות הדבר שאיננו אוהבים אותם. אין לשפוט את איכות האהבה על פי התוצאות.

תשובת אליזבת בדינטר להיסטוריונים היא שלא התכונה לצייר תמונה היסטורית. מטרתה היתה לאמר משהו כללי על מוסכמה חברתית מקובלת לגבי קיום האינסטינקט האימהי ולהראות שלא תמיד התאימו נשים לסטיריאוטיפ זה. המיתוס אינו רק מוטעה אלא גם מזיק. הוא גרם רגשות אשמה ותחושת חוסר התאמה לנשים רבות. "אני חונכתי על סירופ־אידיאולוגיה זה של אמהות מופלאה והקרבה עצמית וראיתי שאין זה כך. מיתוס האינסטינקט האימהי מדכא נשים. אהבה אימהית לעומת זאת הינה גמישה ויצירתית". לדעתה עוברת כיום הגישה האימהית תהליך שינוי עם שיתוף גובר והולך של גברים בתהליך גידול הילדים. ואמנם, ארגוני אבות היו שבעי רצון מפרסום הספר.

מסקנת הספר: אמהות בדעיכה; הורות על הפרק.

בעקבות הכנס הפמיניסטי ה־IV

טרי גרינבלט, נורית דגן, מרשה פרידמן

כשבע מאות פמיניסטיות ישראליות נאספו ב־6—5 ביוני באימק״א שבירושלים לכנס הפמיניסטי הארצי הרביעי. אחרי יומיים של דיונים, שיחות, החלפת מידע ולימוד הצביעו המשתתפות על רשימת החלטות הכנס המייצגות את דרישות הפמיניסטיות בשנת 1981. כמו כן הוחלט על הקמת פרוייקטים חדשים שייווספו לרשימה גדלה והולכת של פעילויות פמיניסטיות בארץ.

רוב אמצעי התקשורת בחרו להתעלם או לסלף את הכנס ועל כן בחרה מערכת ״נגה״ לספק לקוראות סקירה מקיפה על הכנס.

להלן סקירת הכנס והסדנאות כפי שנערכה על ידי מרשה פרידמן, טרי גרינבלט ונורית דגן. בעמ׳ 13 סקירה כללית על האווירה בכנס וכמה מהרעיונות שעלו בו. בעמ׳ 14 סקירת חלק מהסדנאות הרבות שנערכו בכנס. בעמ׳ 15 רשימת החלטות הכנס. בעמ׳ 36 רשימת פעילויות חדשות עליהן הוחלט בכנס.

הכנס היה עצום ולא קל היה לסכמו. אם שגינו או החסרנו, נדפיס תיקונים ותוספות ב״נגה״ מס׳ 4. כמו כן היינו רוצות לקבל מקוראות ״נגה״ — אלה שהשתתפו ואלה שלא השתתפו בכנס — תגובות, התרשמויות והרהורים על התנועה הפמיניסטית בישראל היום.

נשים, נשים מכל עבר — לבושות יותר, לבושות פחות, בסגול וורוד, בשרשראות וחרוזים. נשים קונות ספרים, נשים קוראות, נשים פוגשות נשים, נשים מחפשות, נשים לומדות. היו נשים שהיססו, חשו שלא בנוח — למה מתחבקות השתים שם? נשים קורנות, נלהבות ושמחות בראותן את מרצן וכוחותיהן של כ־700 נשים שהתכנסו יחד ליומיים לציון הכנס הפמיניסטי הארצי הרביעי. מרפסות ואולמות בנין אימק״א שבירושלים מלאו קולות נשים מכל גיל וכל חלק של החברה. היו אלה נשות ישראל. יש שבחרו לעסוק בעימותים אידיאולוגיים; אחרות העדיפו לעזור בסדנאות וכולן היו נרגשות מהחוויה של נשים ביחד.

ומרגע התחלת הכנס ניתן היה להשיג מיגוון רחב של אינפורמציה מעל 15 דוכנים שייצגו פרוייקטים פמיניסטיים ותיקים וחדשים מכל רחבי הארץ ומילאו את אולם התצוגות. נשים יכלו לאסוף מידע על: מרכזי סיוע לקורבנות אונס בערים המרכזיות; שני מרכזי נשים בתל אביב וירושלים; הוצאה לאור פמיניסטית; מגזין לנשים; קבוצת דיון פמיניסטית סוציאליסטית; פרוייקט בריאות; מקלטים לנשים מוכות.

נשים יכלו לשוחח עם נשים המעורבות בפרוייקטים חדשים: תוכנית לקיים קורסים לבריאות, הגנה עצמית ותיקוני בית באזורים בהם חיות נשים בתנאי מצוקה; הקמתו מחדש של המרכז הפמיניסטי בחיפה. אולם התצוגות, עם כל גודלו, היה מלא וגדוש, מלא אוירת סקרנות, כוח וגאוה בהשגים.

הותיקות, שעברו כנסים פמיניסטיים קודמים נוכחו בצמיחה המדהימה ברגע שכל הנשים נאספו באודיטוריום שהכיל 500 נשים בשנה שעברה. רחש הקולות גבר כשנשים פגשו מכרות ותיקות וחדשות, ודעך כאשר החלה ישיבת הפתיחה.

בלי נאומים ארוכים וטכסיות כלשהי, עלו נציגות פרוייקטים שונים לבמה להסביר את צורכיהן וביקשו את תמיכת הנשים. תרומה כספית ניכרת נאספה במקום עבור אם צעירה, שנפרדה מבעלה האלים ונאנסה על ידיו. הפלה לא אושרה לה כיון שעדיין לא היתה גרושה רשמית. הכסף שנאסף באולם יאפשר לה לערוך את ההפלה בה היא חפצה.

אחרי ישיבת הפתיחה עברו הנשים לחדרים הרבים לסידרת הסדנאות הראשונה. ההיצע העצום של הסדנאות השנה — 37 במספר — היווה הוכחה למיגוון ולהיקף הרחב של הפמיניזם. הסדנאות כיסו כמעט כל אספקט ממציאות חיי הנשים: נשים וחוק, נשים בעבודה, נשים בעולם האקדמי, אמהות יחידות, בריאות נשים, לסביות, מיניות האשה, נשים ומדע, נשים והומור, נשים ואמנות, פמיניזם וסוציאליזם, הפמיניזם כגורם מאחד בין נשים יהודיות לפלסטיניות ועוד.

אירועי יום שישי הגיעו לסיומם עם הקרנת הסרט ״מעגלים של שישבת״ — אחד הסרטים הישראלים שבויימו על ידי אשה והעוסקים במבט אחד על חיי נשים בארץ.

רוב היום השני הוקדש לסדנאות, ואת הפסקת הצהרים ניצלו נשים רבות כדי להמשיך לדון בנושאים שעלו בסדנאות ואפשר היה לראות קבוצות קבוצות נשים מפוזרות על פני כל שטח אימק״א והדשא שקועות בשיחה.

כתוצאה מהדיונים והסדנאות קמו התארגנויות חדשות: קשר לסביות ארצי, שרות ייעוץ לנשים עובדות משרד, קבוצה נגד פורנוגרפיה, קבוצה לחינוך א־מיני, קבוצה

צילמה רוויטל כצנלסון

לארגון כנס־זוטא אזורי, קבוצה לפיתוח קשרים בין נשים יהודיות ופלסטיניות, קבוצה להקמת שירותי ייעוץ לנשים בעבודה, קבוצה להגבה על פירסומי הרב כהנא.

את רוב הזמן החופשי בשבת העברתי בראיון נשים — למה באו? למה ציפו מהכנס? התשובות היו מגוונות כנשים עצמן. קטע: ״היה לי קשה לשכנע את משפחתי. אין זו רק הפעם הראשונה שאני משתתפת בכנס פמיניסטי. זו למעשה הפעם הראשונה שאני לבד מחוץ לבית בלי הבעל והבן במשך 12 שנות נישואי. אני נרגשת וקצת חוששת אבל מזה זמן רב לא היה

לי כל כך הרבה חומר למחשבה״. קטע: ״זה הכנס הרביעי בו אני משתתפת. אני עובדת סוציאלית ומתנדבת במקלט לנשים מוכות. אני זקוקה לחיזוק השנתי הזה, לחילופי המידע. זה כמו זריקת ויטמינים עבורי״. קטע: ״אני פמיניסטית לסבית יהודיה. שמחתי והתגאיתי למצוא כל כך הרבה פמיניסטיות לסביות ישראליות. אולי הרקע שלנו שונה; השפה שונה — אבל שאיפותינו וחלומותינו אוניברסליים — שיום אחד תכיר בנו החברה ותקבל את צורת חיינו״.

כשליש מהמשתתפות היו מהגרות מהמערב (ותיקות וחדשות). השתתפו בכנס כמה נשים פלסטיניות וכן בפעם הראשונה קבוצה גדולה של חברות קיבוצים שייצגו כ־15 קיבוצים. כמו כן, השתתפו מספר ניכר של נשים מהאוניברסיטאות המעורבות בתוכניות לימודי נשים. קבוצת מיעוט אחרת היתה של נשים מבוגרות; חלקן חדשות בתנועה וחלקן מהותיקות ביותר. בולטת ביניהן היתה ברל הנדרסון בת ה־84. אמה של הנדרסון היתה פעילה יחד עם הפנקהירסטיות במאבק הסופרג׳סטיות באנגליה בתחילת המאה. ברל עצמה הקימה את אגודת הריפורמה בחוק ההפלות באוסטרליה בשנת 1936. ״זה נפלא לראות נשים צעירות כה רבות הפעילות למען זכויות הנשים בישראל״ אמרה ברל בהתבוננה סביבה.

מתוך אחד החדרים בקומה השנייה של אמק״א נשמעו קולות ילדים ופעוטים. משחקים ושירה ליוו את ילדי האמהות שבאו לכנס בשמרטפיה שהוכנה עבורם. הטיפול בילדים נעשה בתורנות על ידי נשים וגברים שהתנדבו למשך שני ימי הכנס.

למרות העובדה שהכנס נערך בתחילת יוני, כשלושה שבועות לפני הבחירות הכלליות, בתקופה בה המתח הפוליטי גאה בארץ, לא מצאו המפלגות הגדולות לנכון או לכדאי לנסות לגייס קולות בין הפמיניסטיות. כמה מפלגות קטנות, שמאלה מהמרכז, חילקו כרוזים: של״י היפנתה את כרוזה אל ״אחות יקרה״ והצביעה על הצעת החוק של אורי אבנרי בנושא ההפלות כעדות למחוייבות של״י לזכויות הנשים. לרוע המזל לא שיכנעה פניה זו את הפמיניסטיות, שזכרו את סירוב של״י לתת לפמיניסטיות מקום בטוח ברשימתם לכנסת הקודמת — סירוב שהוביל להקמת מפלגת הנשים. חולקו גם כרוזים של תנועת ר״צ של שולמית אלוני, כרוזים מעוטרים בפרח. פמיניסטיות ותיקות שראו את שמונה הנקודות המקדשות לנושאי הנשים במצע ר״צ הבחינו בשינוי שחל בו מאז 1973. אז סירבה אלוני להוסיף נקודות אלו בדיוק מפחד ש״שחרור האשה״ אינו די פופולרי ושיעלה לה באובדן קולות.

נושאים פוליטיים לא עלו בכנס פרט להצעות החלטת הכנס — וגם כאן לא עברו הצעות אלו בהצבעה החשאית שנערכה ביום השני.

בין ההצעות שלא עברו נכללה הצעה שקראה לשיתוף פעולה בין פמיניסטיות פלסטיניות ויהודיות (אם כי חסרו רק ששה קולות כדי שההצעה תעבור את הרוב הנדרש של שני שליש) וזה כנראה משקף את זכרונות אירועי השנה שעברה בה הצעת החלטה בעלת אופי פוליטי פוצצה את הכנס. כתוצאה מכך ניסו הנשים השנה להימנע מנושאים פוליטיים. וכך רק מספר הקולות שניתנו להצעות השונות יכול היה להוות אינדיקציה למתח הקיים בקרב התנועה בכל הנושאים הקשורים לסכסוך המזרח תיכוני. כתוצאות ההצבעה התברר גם שלרוב הפמיניסטיות שנכחו בכנס היו נטיות מפלגתיות — שכן נידחו שתי הצעות החלטה שקראו לצאת תגר נגד כל המפלגות (האחת קראה להטיל פתק לבן עליו ייכתב ״נשים״ בקלפי, והשניה גינתה את כל המפלגות על התעלמותן המעשית מענייני נשים).

הקראת תוצאות הצעות ההחלטות הכנס סימנה גם את סוף הכנס הפמיניסטי הארצי הרביעי, שאורגן בצורה למופת, ו־700 נשים יגעות אספו את חפציהן וילדיהן והתכוננו לחזור הביתה.

אחרי שני ימים מרוכזים של להקשיב ולשמוע; של לתת ולקבל; של ללמוד וללמד; ועבור רבות — שני ימים של הרבה עבודה מפרכת, הגיעה העת להיפרד עד לשנה הבאה. כשאחרונות הנשים יצאו מהאודיטוריום ראו כמאה נשים שנאספו ברחבת הכניסה במעגל, אוחזות זו בכתפי אחותה, נעות לקצב השיר ״אנו נתגבר״.

כבשנה שעברה, היוו הסדנאות את מרכז הכנס. קבוצות של 15—60 נשים התפזרו בכל חדרי ואולמות אימק"א לקיום הסדנאות. הסדנאות נוהלו בצורות שונות, בהתאם לנשים שהשתתפו בהן או שהתנדבו לנהלן — הרצאות; שיחות קבוצתיות; מיפגשים; תרגילים והדגמות מעשיות והקרנת שיקופיות על כשלושים נושאים שונים.

סדנא על פורנוגרפיה

הסדנא רבת המשתתפות והחשובה ביותר ביום שישי היתה הסדנא על פורנוגרפיה — נושא חדש עבור הפמיניסטיות בישראל. ג'ודי בת־עדה (רייזמן) עולה חדשה מניו יורק, הביאה עימה אוסף רחב ומקיף של שיקופיות ואינפורמציה שהדגישה את הדרכים בהם מועברים מסרים של אונס ניצול והתעללות בנשים וראייתן כאובייקטים מיניים דרך הפורנוגרפיה, שהיא תעשיית ענק משגשגת.

סדנת נשים ומלחמה

הסדנא "נשים ומלחמה" העלתה נושא זה בפעם הראשונה בפורום פמיניסטי, נושא שאי אפשר להמלט ממנו. הפמיניסטיות הישראליות החיות במציאות של איומי מלחמות אינן מדברות על הנושא מבחינה אבסטרקטית. הנוכחות טענו שבישראל יש נטיה לפאר ולהאדיר את יכולת המדינה להגן על עצמה, את הצבא והסמלים של כוחות מיליטריסטיים. ישראל הינה מדינה בה שירות החובה כולל את הנשים, ורוב המשתתפות בסדנא שירתו בצבא. השיחה התמקדה בשני נושאים: מעמד הנשים בתוך הצבא, ועמדה עקרונית פמיניסטית בנושא מלחמה והמילטריזם הישראלי. רוב המשתתפות חשו שהמיליטריזם הישראלי מחזק את ניכור ודיכוי הנשים. היו גם כאלו שטענו שהתרבות המיליטריסטית תורמת לעידוד האלימות נגד נשים. מצד שני, רבות הסכימו שעל הפמיניסטיות להיאבק לשוויון בתוך הצבא, כולל מקצועות קרביים ממש.

סדנא בנושא לסביות

נערכו שתי סדנאות על נושא הלסביות — האחת עבור לסביות והשניה עבור נשים שרצו ללמוד על הנושא. בסדנא זו השתתפה סבתא שהסבירה את השתתפותה כך: "באתי לשמוע ולראות. מעולם לא פגשתי לסבית בעבר". כמו תמיד, היתה הסדנא שהציגה את נושא הלסביות לנשים הטרוסקסואליות פופולרית ביותר. בסדנא ללסביות בלבד דיברו הנשים על עברן ועל רגשותיהן כלסביות בישראל, החיים הסכיזופרניים בשל החשש לצאת בגלוי כלסביות ומכאן הצורך להפריד בין חייהן הפרטיים לחייהן הציבוריים.

הסדנא על מיניות האשה דנה בהשפעת ה"מהפכה המינית" בחברה שעדיין נשלטת על ידי ערכים גבריים.

סדנא בנושא מנהיגות

סדנא בנושא מנהיגות בתנועה הפמיניסטית דנה בנטיה התיאורטית בתנועה להתנגד למנהיגות מתוך רצון לעבוד תוך שיתוף

הצהרות הכנס

הכנס הפמיניסטי הרביעי תובע ממשרד החינוך הכנה מידית של תוכניות לימוד לא מיניות, כולל לימוד תרומתה ההיסטורית של האשה לקידום וקידמת החברה, ותולדות מאבק הנשים בארץ לשוויון ושחרור. אנו דורשות סילוק התדמית השלילית של הבת, הנערה והאשה מספרי הלימוד. אנו קוראות לאמהות ומורות לתמוך בדרישות אלו בכל פורום שאפשר, כדי לשפר את חייהן של בנותינו.

★

הכנס הפמיניסטי הרביעי תובע מהממשלה הבאה חקיקת "חוק יסוד — זכויות האשה" שיבטיח שוויון מלא וגמור של האשה בחיי המדינה, החברה והמשק, בכל מערכת החוקים, לכל זכות ולכל פעולה משפטית.

★

הכנס הפמיניסטי הרביעי מצהיר שהטיפול בילדים איננו נחלתה הבלעדית של האשה — הוא חייב להתחלק שווה בשווה בין האשה והגבר, ומחובתה של המדינה להקים מעונות־יום רצופים 24 שעות ביממה, לדוגמה — שוודיה.

הכנס הפמיניסטי הרביעי קורא לחקיקת חוק הפסקת הריון. חוק המכיר בזכותה הבלעדית של האשה להחליט בנוגע לגופה. כמו־כן קבלת אינפורמציה ואמצעים הדרושים למימוש זכות זו. הכנס תובע אמצעי מניעת הריון לכל וחינוך מיני בבתי־הספר.

★

הכנס הפמיניסטי הרביעי תובע מהמשק והכלכלה הישראלית שכר ומיסוי שוה לאשה עבור עבודה שווה. אנו דורשות שוויון הזדמנויות וגמול בתעסוקה. אנו דורשות סנקציות משמעותיות על פי חוק לכל אפליה על בסיס מין. אנו דורשות את הרחבת ההטבות להורה העובד ולמשפחות חד־הוריות

★

וחלוקת אחריות ועל הקשיים המעשיים שביישום תיאוריה זו. המציאות היא שנוצרים מאבקי כוח ושחיקת נשים פעילות. הפיתרון לבעיית המנהיגות או חוסר המנהיגות בתנועה הפמיניסטית לא נמצא.

סדנא בנושא התנועה הפמיניסטית

ובנושא התנועה הפמיניסטית נערכה גם סדנא בנושא הפילוגים בתנועה ואיך בכל זאת לעבוד ביחד. המשתתפות דנו בהתפוררות התנועה הארצית לקבוצות פעולה ופרוייקטים וקבוצות דיון המאחדים בדרך כלל נשים על רגע אידיאולוגי מסויים: ספרטיסטיות ולא ספרטיסטיות, לסביות והטרוסקסואליות, פמיניסטיות ריפורמיסטיות ופמיניסטיות מהפכניות, סוציאליסטיות וקפיטליסטיות — כל אלה קיימות בתנועה בישראל. הנוכחות גם ציינו שהשתייכות פוליטית היוותה גורם מפריד בתנועה. כתוצאה מכל זה אין ארגון גג לפמיניסטיות ואפילו לא ארגון מינימלי הדרוש לתיקשורת מהירה והעברת מידע בין כל הקבוצות הפועלות. הסדנא החליטה להקים רשת תקשורת בין הפרוייקטים. נבחרה ועדה של ארבע נשים שלקחה על עצמה לבחון את האפשרויות להקמת ארגון פמיניסטי ארצי ולהגיש את מסקנותיה בינואר 1982 ולהפיצם בקרב כל משתתפות הכנס.

פמיניזם וסוציאליזם

בסדנא "פמיניזם וסוציאליזם" סיפרו הנשים המשתתפות זה שנה (מאז הכנס הקודם) בקבוצת דיון בשם זה על דיוניהן. הן סיכמו בקיצור את הנושאים העיקריים בהן דנו. כמו למשל ביקורת הניתוח המרקסיסטי הקלאסי בנושא דיכוי האשה ובניית ניתוח פמיניסטי—סוציאליסטי המגדיר את החברה העכשווית כפטריארכיה קפיטליסטית, ז"א שהחלוקות המעמדית והמינית הן הבסיס למבנה החברתי, כך ששינוי כלכלי במסגרת מהפכה סוציאליסטית לא יפתור אוטומטית את בעיית דיכוי האשה כל עוד קיימת הפטריארכיה, המשרתת כל מבנה חברתי מעמדי. נושא שעורר ויכוח בסדנא היה האם יש לגברים אינטרס בדיכוי האשה מעבר להסכמה על כך שהם נהנים מפריבלגיות בחברה הפטריארכלית. ויכוח נוסף היה סביב הנושא של שיתוף פעולה בין נשים ממעמדות חברתיים שונים, המדוכאות כולן כנשים, אך המדכאות גם זו את זו מבחינה מעמדית. הקבוצה ממשיכה בדיוניה מדי חודש כדי לפתח תיאוריה פמניסטית—סוציאליסטית.

נשים והומור

סדנאות יום השבת נפתחו ב־9.00 בבוקר כשאחת מרבות המשתתפות היתה הסדנא על נשים והומור ומכיוון המרפסת בה נערכה הסדנא ניתן היה לשמוע רעמי צחוק של 50 נשים. הן צחקו למישמע דוגמאות להומור פמיניסטי. אספקט נוסף שעלה בסדנא היה כיצד עלינו להגיב למישמע ההומור הרווח בחברה שהינו רובו ככולו אנטי־נשים ותכופות מכיל הסתה גלויה או סמויה לאלימות נגד נשים. רוב הנשים סיפרו על תחושת אי הנוחות כאשר כולם סביבם צוחקים מבדיחה המעליבה ופוגעת בהן כנשים.

★

הכנס הפמיניסטי הרביעי תובע חקיקת חוק האוסר על השימוש באשה או בגבר כאוביקטים מיניים בפרסומת. אנו דורשות ענישה על פי חוק לכל הפליה, ניצול או ביזוי של האשה או גופה.

★

הכנס הפמיניסטי הרביעי תובע מהממשלה החלת נישואין וגירושין אזרחיים במדינת ישראל. עם זאת, הכנס מצהיר על זכות הפרט לנהל את אורח חייה לפי ראות עיניה ללא דעות קדומות וללא הפליה.

★

הכנס הפמיניסטי הרביעי תומך בתביעתן של הנשים הלסביות להכרתה של החברה באורח חייהן כמקובל ולגיטימי לכל דבר. הכנס קורא לממשלה הבאה לפעול לביטול חוק המפלה לרעה את הנשים הלסביות וההומוסקסואלים והמגדיר יחסים חד־מיניים כ"לא מן הטבע" ולכן אסור על־פי החוק.

★

הכנס הפמיניסטי הרביעי קורא לנשים הפמיניסטיות בארץ להצטרף לפרויקטים לקידום האשה הקיימים כיום במרכזים הקהילתיים בשכונות העוני. הכנס תובע שהפרויקטים האלו יכללו גם לימוד הגנה עצמית, קבוצות להעלאת התודעה, קבוצות תמיכה וקבוצות טיפוליות.

★

הכנס הפמיניסטי הרביעי מצהיר על הזדהותו עם קבוצות מדוכאות אחרות בחברה ומכיר במאבק המשותף למען חברה חופשית ושוויונית.

★

הכנס הפמיניסטי הרביעי מברך את הפמיניסטיות הפעלתניות בארץ בשל הקמתן של מערכות שירותים חדשניים וחיוניים עבור הנשים, כולל מרכזי סיוע לקורבנות אונס, מקלטים לנשים מוכות, יעוץ וסיוע משפחתי, קורסים להגנה עצמית ונושאים טכניים, הפצת אינפורמציה, והעלאת תודעתן של נשים לקיפוחן הכלכלי והפוליטי.

★

הכנס הפמיניסטי הרביעי מברך על תמיכתם של הגברים הרבים המזדהים עם המטרות הפמיניסטיות וקורא להם להקים מסגרות חדשניות על־מנת לשנות את הדמוי הגברי של הפרט ושל החברה.

צילום רויטל כצנלסון

חינוך לא־מינני

כשלושים מורות וגננות השתתפו בסדנא על חינוך לא־מינני. הקבוצה התמקדה בדיון בהבדלים בין ספרות מינניות ולא־מיננית, משחקים ופעילויות לגיל הרך וכו׳. המשתתפות כתבו סיפורים על הנושא ״ילד מאבד דרכו״ וניתחו אותם. בנוסף לכך סיפקה הסדנא רשימת־מבחן לבדיקת מינניות וגזענות בחומר לימוד. הקבוצה החליטה להמשיך להיפגש ותיצור ספרות ילדים לא־מיננית לילדים בעברית.

סדנא להגנה עצמית

כחמישים נשים השתתפו בסדנא להגנה עצמית להדגמת טכניקות להימנע ולהתנגד לאונס. הסדנא הונחתה על ידי סו כץ, מורה לקרטה בעלת חגורה שחורה המעבירה קורסים

להגנה עצמית בבית צאינה וראינה בתל אביב. סו כץ הדגישה את הקשיים שיש לנשים במקצועה ואת חשיבות ההגנה העצמית לנשים. נערך שיעור לדוגמא.

סדנא ללידה טבעית

הסדנא ללידה טבעית היתה לדברי וונדי בלומפילד ״הזדמנות נהדרת לנשים העובדות בשטח זה להיפגש ולהחליף מידע ולהתאחד״. בשנים האחרונות עבדו נשים במקומות שונים בארץ בהצלחה על הצגת שיטת לָמַאז ללידה טבעית גם בבתי חולים גדולים ומספר גדל והולך של רופאים, אחיות ומיילדות משתתפים בכך. הכנס סיפק לחלק מהן את ההזדמנות הראשונה להיפגש.

סדנא ללימודי נשים

הסדנא ללימודי נשים סיפקה הזדמנות מיפגש לנשים העוסקות בתוכניות לימודי נשים באוניברסיטאות. נוכחות היו נשים מאוניברסיטת חיפה ומאוניברסיטת באר שבע. הנשים מבאר שבע הודיעו שהן מתארגנות להקים תוכנית לימודי נשים שתחל בעוד שנתיים, ושעד עתה זכו לתמיכת האדמיניסטרציה של האוניברסיטה. חלק מהמשתתפות היו מדעניות והסדנא גם עסקה בדיעות הקדומות והמיכשולים בדרכן של נשים לקריירה מדעית.

סדנא בנושא אלימות נגד נשים

בסדנא על אלימות נגד נשים השתתפו נשים רבות הפעילות בעיקר במסגרת המקלטים לנשים מוכות ומרכזי הסיוע לקורבנות אונס ונשים שערכו מחקרים בנושאים אלו. להערכתן יש בארץ 10,000—7,000 קורבנות אונס מידי שנה ו־50,000 נשים מוכות. כאשר נדון תפקיד אמצעי התיקשורת המעודדים אלימות נגד נשים ניתן היה לחוש את הזעם הגואה בחדר. דווח על כך שכמחצית מקרי האונס היו מקרי אונס קבוצתי שהינם אלימים במיוחד בהיותם בנויים על מבנה המנהיג בו על בני הקבוצה להוכיח את עצמם בפני חבריהם. סרטים כמו ״התפוז המכאני״ שירים פופולאריים ודימויים תרבותיים אחרים נותנים לגיטימיזציה ועידוד להתנהגות כזו.

העלאת התודעה

סדנא רבת משתתפות היתה הסדנא בנושא טכניקות להעלאת תודעה בה הודגמה פגישה ראשונה של קבוצה להעלאת תודעה ונערך דיון הן בנושא הטכניקות השונות והן בבעיתיות של העברת המסר לשכונות מצוקה למשל, כיון שהקבוצות המתקיימות במרכזים הפמיניסטיים בערים הגדולות נוטים למנות בעיקר נשים ממעמד חברתי בינוני בעלות השכלה גבוהה יחסית.

נשים ואומנות

במשך אחר הצהריים נערכו סדנאות על נשים ואומנות, נשים ומוסיקה ונשים וריקוד. כמו כן נאספו נשים לראות שיקופיות ולשמוע הרצאה מפי חולית בת־עידית על בדיקה עצמית ובריאות האשה. באולם אחר נערכה סדנא לאימהות יחידות שדנה בקשיים הכלכליים, פסיכולוגיים וחברתיים שהחברה כופה על הורים יחידים. על הדשא התקיימה סדנא על נשים בעבודה בה דיווחה קבוצת עבודה חיפאית האוספת מידע על הנושא על פעילותה והוחלט על הצורך בהקמת לישכות מידע לנשים בנושאים הקשורים לעבודה, שכר, פיטורין וכו׳.

הטרדות מיניות

קבוצה גדולה של נשים נאספה לשמוע את הסדנא בנושא החדש של הטרדות מיניות. לכל אשה בחדר היה סיפור והתברר שנשים רווקות חשופות יותר ופגיעות להטרדות מיניות בעבודה מנשים נשואות. התברר שבישראל נפוצה הטרדה מינית במשרדים, בצבא, באוניברסיטאות ובמשרדי רופאים ועורכי דין. הוסכם שיש צורך בארגון ארצי להעלאת התודעה הציבורית לגבי תופעה נרחבת זו.

צילום רויטל כצנלסון

A WOMAN'S PETITION

תחינת אשה

Blessed be Ruth in her love	ברוכה רות באהבתה
Let us be blessed too	ברוכות אנו בזכותה
Blessed be Rebbeka in her loving kindness	ברוכה רבקה בחסדה
Let us be blessed too	ברוכות אנו בזכותה
Blessed be Rachel in her faithfulness	ברוכה רחל באמנותה
Let us be blessed too	ברוכות אנו בזכותה
Blessed be Deborah in her leadership	ברוכה דבורה במנהיגותה
Let us be blessed too	ברוכות אנו בזכותה
Blessed be Hannah in her prayer	ברוכה חנה בתפילתה
Let us be blessed too	ברוכות אנו בזכותה
Blessed be Yehudit in her strength	ברוכה יהודית בכחה
Let us be blessed too	ברוכות אנו בזכותה
Blessed be Sarah in her laughter	ברוכה שרה בצחוקה
Let us be blessed too	ברוכות אנו בזכותה
Blessed be Miriam in her dance	ברוכה מרים ברקודה
Let us be blessed too	ברוכות אנו בזכותה
Blessed be Esther in her queenship	ברוכה אסתר במלכותה
Let us be blessed too	ברוכות אנו בזכותה

I weep for Eve in her opression	צר לי על נחיתות חווה
Please God, Heal her	אל נא רפא נא
I weep for Miriam in her punishment	צר לי על עונש מרים
Please God, Heal her	אל נא רפא נא
I weep for Dinah in her rape	צר לי על אונס דינה
Please God, Heal her	אל נא רפא נא
I weep for Beruria in her loneliness	צר לי על בדידות ברוריה
Please God, Heal her	אל נא רפא נא
I weep for those whose names are lost	צר לי על שלא זכו להכרה
Please God, Heal her	אל נא רפא נא
I weep for the victims of 'agunah	צר לי על קרבנות עגונה
Please God, Heal her	אל נא רפא נא
I weep for the women who are bought	צר לי על קנין האישה
Please God, Heal her	אל נא רפא נא
I weep for the niddah in her impurity	צר לי על טומאת נידה
Please God, Heal her	אל נא רפא נא
Blessed be she, who made me a woman	ברוכה את שעשתני אישה !

פמיניזם כגורם מאחד
בין נשים יהודיות לנשים פלסטיניות

נשים רבות השתתפו בסדנא שנושאה היה "הפמיניזם כגורם מאחד בין נשים יהודיות לפלסטיניות". היה ויכוח באם המאבק לשחרור האשה הפלסטינית ניתן או צריך להיות מופרד מהמאבק לשחרור לאומי ולא הושגה הסכמה. אבל כל הנוכחות הסכימו שהקונפליקט הלאומי משפיע מאד על אפשרויות שיתוף הפעולה בין נשים יהודיות לפלסטיניות בישראל. רבות מהנשים הפלסטיניות שנכחו למדו לראשונה על פמיניזם דרך חברותיהן היהודיות וחלק מהנשים היהודיות שנכחו היו פעילות בתמיכה במאבק השחרור הלאומי של הפלסטיניות. היה ויכוח באם על נשים יהודיות לפעול כפמיניסטיות בכפר הערבי; היה ויכוח באם העדיפויות והצרכים של נשים יהודיות ופלסטיניות דומים מספיק כדי לאפשר פעילות משותפת; עלתה השאלה באם ניתן להתגבר על נטיות גזעניות בקרב הנשים היהודיות כלפי הפלסטיניות. הוסכם ששיתוף פעולה יחזק את שני הצדדים וכיון שרבות מהנוכחות הביעו את רצונן להמשיך בדו־שיח נקבעה פגישה נוספת.

נשים וקיבוץ

כשלושים נשים שייצגו 15 קיבוצים נפגשו לדיון בנושא נשים בקיבוץ. הנוכחות דיברו על תחושת ניכור שלהן כפמיניסטיות בקיבוץ; על חוסר מודעות בקרב הנשים בקיבוץ לגבי מעמדן או מקור תיסכולן; על כך שלמרות האפשרויות ליתר חופש לנשים בקיבוץ, רוב הנשים מפגרות אחרי הנשים בעיר במודעות לנושא; על הקונפליקט בין ותיקי הקיבוץ לבין עולים חדשים מארה"ב על בעיות פנים בקיבוץ; המלחמות הפרטיות שעל רבות מהן לנהל כדי שיאפשרו להן לעבוד בחקלאות ולאו דוקא במטבח או בבית הילדים; ועל חוסר התפתחות מקצועית ואישית של נשים בקיבוץ. ויויאן סילבר מקיבוץ גזר סיפרה על קבוצה לה ניתנו 18 חודש חופש מהקיבוץ כדי לעבוד על בעיות הנשים בתנועה הקיבוצית.

נשים וחוק

סדנא בנושא נשים וחוק הונחתה על ידי פרופ' רות גביזון מבית הספר למשפטים. היא הדגישה שלמרות העובדה שיש הסכמה כיום בארץ איזה חוקים דרושים כדי לקדם את מעמד האשה עדיין לא נראים סימני תחיקה בעתיד הנראה לעין. גביזון ומשתתפות אחרות מאמינות שאחת הסיבות לכך היא שהנשים אינן מאורגנות מספיק כדי להוות קבוצת לחץ לשינויים תחיקתיים.

נמסר לנו שישנם מקומות בהם קשה להשיג את נגה. אנא, אם אין נגה באזור מגורייך כתבי לנו ואנו נדאג להפצת המגזין שם.

מרשה פרידמן שרתה בכנסת ה־8. מרצה, סופרת ועיתונאית. יזמה את הקמת המקלט לנשים מוכות בחיפה, את המרכז הפמיניסטי קול האשה בחיפה, וממייסדות המגזין נגה.

ח״כיות לשעבר

רחל כגן

מרשה פרידמן

מרשה פרידמן מראיינת את רחל כגן

ח״כ לשעבר רחל כגן, בת 93, מתארת את עצמה כפמיניסטית במונחים של היום, או כ״שווי זכויותניקית״ במונחים של אז. היא למדה מתימטיקה וכימיה באוניברסיטת אודסה וב־1919 עלתה ארצה עם בעלה, רופא נשים.

רחל כגן באמצע חותמת על מגילת העצמאות

כעבור זמן קצר הצטרפה רחל כגן לארגון נשים בראשותה של הנריטה סאלד. הארגון, ״הסתדרות נשים עבריות״, הגדיר את מטרתו הראשונית כקידום מעמד האשה. ארגון זה הפך לאגף הישראלי של הארגון הבינלאומי ״וויצ״ו״ בערך בשנת 1930, ובשנות ה־40 וה־50 כיהנה רחל כגן כיו״ר ארצי של הארגון. רחל כגן גם פתחה את הלישכה הסוציאלית הראשונה בארץ מטעם וויצ״ו, בחיפה.

לקראת הבחירות לאסיפת הנבחרים של כנסת ישראל (המוסד המחוקק של הישוב העברי לפני קום המדינה) ב־1931, החליטה וויצ״ו לשתף פעולה עם ארגון נשים אחר — התאחדות נשים עבריות לשווי זכויות בא״י — כדי להקים רשימת נשים נפרדת ועצמאית בראשות הנריטה סאלד. בבחירות אלו זכו הנשים בשלושה מנדטים. רחל כגן נבחרה ברשימה זו, וכתוצאה מכך ישבה בהנהלת הוועד הלאומי וכיהנה כראש המחלקה הסוציאלית שהוקמה על ידי הוועד הלאומי, והיתה אחת החותמות על מגילת העצמאות.

רשימת הנשים גם רצה לבחירות לכנסת הראשונה ב־1949, כשרחל כגן בראשה. הרשימה זכתה במנדט אחד, ורחל כגן כיהנה כסיעה עצמאית מייצגת נשים. ההישג הגדול של כהונתה בכנסת הראשונה היה חקיקת ״חוק שווי זכויות האשה — 1951״, לפיו הוענק לנשים בפעם הראשונה מעמד משפטי עצמאי. אולם בגלל סירוב הקואליציה לכלול בחוק סעיף המעביר את השיפוט בענייני אישות לרשות אזרחית, נאלצה רחל כגן להצביע נגד החוק שהיא עצמה יזמה.

לקראת ההתארגנות לכנסת השניה, החליטה וויצ״ו לא לרוץ לבחירות, ורחל כגן נעדרה מהנוף הפוליטי עד תום כהונתה כיו״ר וויצ״ו. לקראת הבחירות לכנסת החמישית, הוצע לה מקום ריאלי ברשימת הליברלים, ורחל כגן שבה לכנסת, שוב על מנת לייצג את הנשים. היא העלתה אז את בעית הנשים המוכות על

ידי בעליהן, אולם הממשלה סירבה לתמוך בה, והצעת החוק שהגישה לא התקבלה.

הראיון הבא הוקלט במאי 1981, בביתה של רחל כגן שבחיפה.

מ.פ.: מתי התחלת להתעניין בפוליטיקה?

ר.כ.: הביטי, אין אני חושבת עצמי לפוליטיקאית במובן המקובל של המילה. אבל באתי מרוסיה ובקרב היהודים ברוסיה בדורי, המעורבות היתה כורח החיים. זה היה טבעי ומובן מאליו לעזור לזולת, להתעניין במה שמתרחש, לדעת.

באתי לארץ והצטרפתי למה שהיתה התחלת וויצ"ו — "הסתדרות נשים עבריות". העניין החשוב עבורנו היה שוויון האשה, והיעד השני היה להפוך את העבודה הסוציאלית לעניין ממלכתי ולא עניינם של ארגונים וולונטריים. לא רציתי להיות אשת רופא, ולא רציתי להיות בסביבה אינטלקטואלית או רוסית בלבד. כיהודיה מרוסיה חיפשתי את העם. לכן נכנסתי למסגרת הכוללת נשים עניות ועשירות, משכילות ולא משכילות, מכל העדות. פה בישראל התחלתי להיות פעילה ולא כדי לעשות למען אחרים אלא כדי לעשות למען עצמי.

יושבת הראש שלנו היתה גב' סאלד. היא היתה ערה ביותר לשאלת שוויון זכויות האשה. היא היתה ממש מיליטנטית. "ליזיסטרטה". כשבפתח תקוה לחמו הנשים עבור זכות הבחירה, היא כתבה להן מכתב והציעה להן לסרב לעבוד בבית עד מתן זכות הבחירה.

כשעברנו לחיפה, החלטנו להגיע אל קהילת הנשים על ידי פתיחת לישכה לעבודה סוציאלית ואני נבחרתי לפתוח אותה. כך, בלי רצון ומחשבה נסחפתי וכנראה שהלך לי.

מ.פ.: בתקופה זו בארץ החל מאבק הנשים לזכות הבחירה. האם היית גם את פעילה במאבק זה?

ר.כ.: "התאחדות נשים לשווי זכויות" נוסדה בינואר 1920. אני לא הייתי חברה בהתאחדות.

רחל כגן על הר הרצל בירושלים

ההתאחדות היתה ארגון עיוני למען מאבק ואני הייתי אשת המעשה. הבנתי, שעד שהאשה לא תתפתח ותבין לא יעזרו לנו חוקים ומאבק. אני זוכרת את שיחותי עם גב' עזריהו ועם גב' סוקניק׳ והן הבינו אותי. טענתי שיש לנו זכויות ואנו יכולות להתקדם אבל צריך לחנך את האשה; לשאוף לא רק להשיג זכויות אלא גם להשתמש בהן: והנשים היו עדיין רחוקות מזה.

מ.פ.: האם היית בעד ההליכה לכנסת ברשימת נשים נפרדת?

ר.כ.: כן, כן. אגב, אנו הצלחנו הרבה משקבלנו. לא היינו כל כך בקיאות במשחק וסירבנו להצעת הסכם עודפים באומרנו שאנו נשים ואיננו יכולות להתחבר עם רשימה אחרת. זה היה ענין עקרוני. אבל העודפים שלנו היו הגדולים ביותר. יכולנו להכניס חברת כנסת שניה. אנחנו — וויצ"ו — היינו אז 45,000 חברות. קבלנו רק 15,000 קולות — שליש מהחברות.

אנחנו לא חייבנו את החברות להצביע בעדינו, והיו חברות שבאופן גלוי אמרו "לא ניתן — עם כל אהדתנו לרשימה שלנו ולשווי זכויות האשה, אנו נותנות את קולינו לבן גוריון".

מ.פ.: בעצם, כראש רשימה, את עמדת בתחרות אלקטורלית עם בן גוריון.

ר.כ.: כן, גם בן גוריון, גם רוזן, גם רמז — כל הגדולים מימין ומשמאל.

מ.פ.: האם הרגשתן לפעמים שזו חוצפה?

ר.כ.: הרגשנו בטחון שאנו יכולות להביא תועלת ושזו חובתנו.

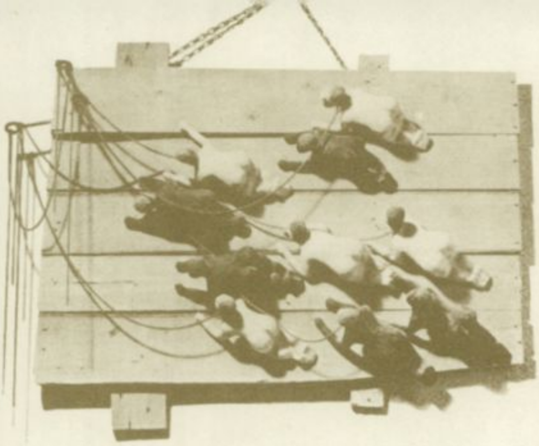
היינו הראשונות שארגנו חוגי בית. כל התעמולה שלנו היתה בבתים פרטיים. מפעם לפעם ארגנו אסיפה גדולה, אבל בדרך כלל עבדנו במסגרת חוגי בית. המפלגות הגדולות למדו את החוכמה הזו מאתנו אבל אנו עשינו זאת לא מתוך חכמה אלא מחוסר כסף. אפילו מצע מודפס לא היה לנו. בעצם לא היה לנו כלום.

מ.פ.: האם היית גם ברשימה של "ההתאחדות" לאסיפת הנבחרים?

ר.כ.: כן, כן. וגב' סאלד עמדה בראש רשימת נשים לשווי זכויות. אגב, רשימת הנשים הזו היא שהחזירה את גב' סאלד ארצה. כשהיא עזבה את הארץ, אמרה שאין בכוונתה לחזור. כשהקמנו את הרשימה, שלחנו לה מברק, ובקשנו ממנה לעמוד בראש הרשימה.

לפי המפתח המפורסם, לרשימה שלנו לא היתה זכות לייצוג בוועד הלאומי, שפירושו להיות שר. אבל כאשר הוחלט לפתוח מחלקה

(המשך בעמ' 35)

שיחות בחימר

לאה מג׳ירו־מינץ

מתוך ספרה של לאה מג׳ירו־מינץ ״שיחות בחימר״

״אומרים: הנעורים ״היופי״; הקמילה — ״הכיעור״. אך כשאני באה לתרגם נעורים לשפת הצורות, אני נאלצת להסתפק בצורות פשוטות, חלקות, רדודות. הפנים חלקים, עגולים. חלקי הגוף מתוחים, אין בליטות ואין שוניות וקמטים. העיצוב שומר על הפונקציונאליות הגופנית הרגילה, באחדות צורנית לכל בני אדם ולכל בנות חוה.

ואז אני חשה כי הבטן התפוחה, צורתה עשירה יותר מזו החלקה, החטובה. יש בו בקפל בשיפול הבטן תכנים מסתוריים, מקור לחיים חדשים, מעוצמת העשייה של בית היוצר.״

״אני מכירה שתי צורות בסיסיות — הקמור והקעור. שתיים שהן בעצם אחת. הקמור בעל הבליטה או הגבנון הוא גם הקעור בעל השקע. הכל תלוי בזווית הראיה. הקערה קעורה. הפוך אותה תמצאנה קמורה

ראשיתנו בתוך המבנה הקמור — הרחם, שהוא המקום המוגן ביותר והאטום ביותר שהכרנו בקיומנו. אנו חוזרים בגעגועים ומחפשים את הקמור כל חיינו. את הבית הקמור, את המערה המסתורים הקמורה, את השמיים הקמורים מעלינו, את הישיבה הקמורה, כשהגוף מעוגל והרגליים אסופות בין הידיים. וכן אנו מחפשים את הקליפה שתגן עלינו הגנה אוטמת ועוטפת ותפריד בינינו לבין העולם העויין.״

״אני חשה את האשה בישיבתה. ישיבה שבאה להפיג עייפות תהומית מעבודה ללא סוף ושלעולם אינה נגמרת. אני חשה את האשה בשכבה, שכיבת התפרקות מעול החובות לזולת, למשפחה, לה היא מקדישה את כל כוחותיה הגשמיים ועולמה הרוחני, ולא פעם נשארת ריקה ומרוקנת.״

אמירה גלבלום

פשיזם ונשים

אספקטים שונים של פשעי וזוועות הפשיזם נדונו בהרחבה אך נושא יחס הפשיזם לנשים הוזנח וחשיבותו לא הובלטה.

תפקיד האזרחים בגרמניה הנאצית היה לשרת את המדינה, שהיוותה ערך עליון. תפקיד הנשים היה ליצור דור המשך למדינת וגזע האדונים. מטרה זו כיוונה את המדיניות כלפי הנשים והחוקים שנחקקו נועדו להוציאן מתחומי חיים אחרים כדי ש״תקדשנה״ חייהן למימוש יעוד זה.

לאנטי־פמיניזם של הנאצים היו שלוש סיבות עיקריות: 1) יחסם לנשים היה חלק מהותי ממלחמתם בליברליזם של הממשלות הקודמות, ליברליזם שגרם לדעתם ל״התרופפות מוסרית״. לעומת זאת, המיליטריזם הנאצי הדגיש את חלוקת המינים בחברה.
2) בהיות הנאציזם אידיאולוגיה גזענית, ניתן לנשים תפקיד מרכזי בהולדת דור ההמשך ולכן חשוב היה שהמדינה תשלוט בהן היטב.
3) הקו האנטי־פמיניסטי הביא להם תמיכת חוגים שמרניים וכנסייתיים.

בשנים שקדמו לעליית הנאצים לשלטון בשנת 1933 חל שינוי בתפקיד המסורתי של הנשים. בשנת 1918 זכו הנשים הגרמניות בזכות ההצבעה. הושגו הישגים בתחום חינוך לנשים. מלחמת העולם הראשונה פתחה מקומות עבודה בפני נשים. בשנים שבין המלחמות חלה התקדמות בנושא אמצעי מניעה, ונשים — במיוחד בערים — בחרו ללדת פחות ואף בחרו בצורות חיים לא מסורתיות. התפתחויות אלו עוררו התנגדות הכנסייה והשמרנים שדאגו ל״מוסר״ החברה, והמפלגה הנאצית ניצלה מצב זה.אך הדחף העיקרי של המפלגה הנאצית היה הדאגה להגביר את שיעור הילודה. המפלגה עודדה נישואין לידה וערכי המשפחה המסורתיים בשם ״טובת האומה״. הנאצים האמינו שעל הממשלה להתערב כדי להגן על מוסד הנישואין ולכוונו בהתאם לתורת הגזע. עדיפות ראשונה ניתנה למניעת נישואין בין אריים ללא־אריים ובמקביל למנוע מאנשים חולים במחלות שונות מלהוליד, כדי ליצור את גזע האדונים טהור.

אחת הדרכים ״לשכנע״ את הנשים ללדת יותר היתה להקל על נשים להינשא ולאפשר להן להישאר בבית לגדל ילדים. ניתנו הלוואות־נישואין ללא ריבית, בתנאי שהאשה תפסיק עבודה מחוץ לבית. ההלוואה היתה בערך השווה לשכר 5 — 4 חודשי עבודת פועל תעשייתי. החזר ההלוואה נעשה בשיעור הנמוך של 1% לחודש, והחוב הוקטן ברבע עם כל ילד שנולד. ואכן, מספר ילדי אלה שנהנו מתכנית הלוואות זו הוכפל. הנאצים מימנו תכנית זו על ידי מס שהוטל על חסרי הילדים. במקביל הוכפלו מענקי הילדים, מענק הלידה ותשלומים דומים והוארכו חופשות הלידה בתשלום. משפחות מרובות ילדים זכו בתשלומים חודשיים גבוהים. השירותים לאמהות שופרו, הוקמו תחנות לאם ולילד ותמותת התינוקות ירדה. נפתחו בתי ספר לאמהות בהם למדו נשים עבודות בית. כל האמצעים האלו ענו על צרכים אמיתיים של נשים נשואות אך נעשו מתוך אידיאולוגיה

״הפיצוי שהנאציונל־סוציאליזם נותן לאשה בתמורה על עבודתה הוא ששוב היא תוליד גברים, גברים אמיתיים, גברים הגונים, העומדים בקומה זקופה, גיבורים האוהבים כבוד... יש לראות את האשה כאם הנצחית של האומה ואשת־לוויה נצחית של הגבר בעבודתו ובמלחמתו. עלינו הגברים להיות מוכנים להלחם, אבל כאשר אנו נפצעים, עליכן לטפל בנו. הטבע דאג לכך. נשים אינן אוהבות את הפחדנים; בהיותן נשים נשיות הן אוהבות גברים אמיצים ואותי״ (היטלר, 1935).

אנטי־פמיניסטית. מאידך, יש בהם להסביר חלקית את תמיכת הנשים הגרמניות במשטר הנאצי בתחילת דרכו.

במקביל לתמריצים הכלכליים נערכה מערכה תעמולתית אידיאולוגית נרחבת שבאה להשחיר את דמות האשה העירונית המשוחררת מתקופת ווימאר. המפלגה הנאצית התנגדה בגלוי לעישון, שתיית אלכוהול ולבגדי אופנה אמריקאיים. האידיאל של המפלגה היה האשה הכפרית, החיה חיים בריאים, מסורה לעבודתה, לארצה ולמשפחתה. הוצאו צווים נגד נשים ש״גילחו את גבותיהן, צבעו לחייהן באדום וצבעו שערן״.

התעמולה הדגישה את מושג האמהות. לנשים עם ארבעה ילדים הוענק ״צלב כבוד״. חייהן של נשים שלא התאימו עצמן למסגרת זו הפכו קשים ביותר ואף מסוכנים. על נשים אריות נאסרה הפלה ובהתאם לאידיאולוגיה הגזענית — ניתנה חופשי ללא־אריים ול״לידות דפקטיביות״. רוב הקליניקות להפלה, שנוהלו עד אז בעיקר על ידי המפלגה הקומוניסטית, נסגרו עם עלות הנאצים לשלטון, אם כי כמה מהם המשיכו לפעול במחתרת. בשנת 1933 היה העונש על ביצוע הפלה שנתיים מאסר. בשנות המלחמה היה העונש מוות.

בנשים הלא־נשואות ראו ״ביזבוז״ מנקודת ראות של עידוד הילודה הארית. עיתון תנועת העבודה הנאצית קרא להן בשנת 1934 ״פסיכופטיות או מפגרות מנטלית בצורה כלשהי״. אך היחס אליהן השתנה. הגישה ״המוסרית״ במפלגה הגורסת נישואין התנגשה בגישת אלו שרצו מעל לכל להגביר את ילודת גזע האדונים — בכל הנסיבות. הקבוצה השניה זכתה לבסוף והימלר הפך לנושא דברן של הנשים הלא־נשואות באומרו: ״יש לתת לה כבוד על תרומתה לאוכלוסיה״. בשנות המלחמה הודיע הס שהמדינה תהיה אפוטרופוס לילדים לא חוקיים, ובמיוחד לאלו שנולדו לחיילים. ״כעת יהיה על נשים גרמניות ונערות בעלות דם טהור להפוך לאמהות של ילדי החיילים העוזבים לשדה הקרב״ (הימלר, 1939) והוסיף שנערות שתסרבנה לשרת את ארצן בהולדה, גם אם אינן נשואות, הן כחייל העורק מן המערכה. בהמשך לקו זה פרסם הודעה הקוראת ומארגנת מיפגשים בין נשים המעונינות ללדת ילדים לגברים ״טהורים גזעית״.

מגמת המדיניות הנאצית היתה להרחיק את הנשים ממקומות העבודה. יש לזכור שמדיניות זו החלה עוד לפני עלות הנאצים לשלטון בשנות המשבר הכלכלי הגדול, וזכתה לתמיכת איגודי העובדים שרצו לשמור על מקומות עבודה לגברים. בנושא זה לא חרגה המפלגה הנאצית מקונצנסוס רעיוני כללי, שתפקיד הגבר לפרנס ולשמור על משפחתו וגבר מובטל אינו יכול למלא יעודו בחברה. הם גם טענו שהאבטלה דוחפת נשים לתפקידים שאינם הולמים אותן. בתקופת כלכלת חימוש המדינה לקראת המלחמה היה חוסר בידים עובדות והיה צורך בעבודת נשים, אך צורך זה התנגש בכל המערכת האידיאולוגית הנאצית. וכך, למרות הצורך בעבודת נשים, ירד מספרן בשוק העבודה בהתמדה.

התעמולה הנאצית בנושא זה בנתה נימוקיה על כך שנשים אינן מעונינות בעבודה כפולה. כיון שמשכורתן של אותן נשים שעבדו היתה נמוכה ביותר בהשוואה לשכר הגברים, העדיפו נשים רבות להישאר בבית גם אם לא היו להן ילדים. גם כשברור היה שגרמניה עומדת לצאת למלחמה, קיבלו לשכות העבודה הוראות שלא לתת לנשים עבודה ״המצריכה מאמץ שכלי, פיזי או יכולת החלטה ופעולה מהירה״.

נשות חיילים קיבלו מענק השווה ל־85% משכר הבעל, המענק הגבוה ביותר בכל המדינות שלקחו חלק במלחמה.

בשנות המלחמה היה צורך בנשים בתעשיית הנשק ואז לפתע גם בוטלו כל הוראות ההגנה הבריאותיים לגבי מקומות עבודה. נשים עבדו 13 שעות ביממה. ניגודי האינטרסים בין צרכים כלכליים של כלכלת מלחמה לבין האידיאולוגיה של ״האשה האידיאלית״ נמשכו והאידיאולוגיה ניצחה. היטלר סירב להרשות גיוס נשים לבתי החרושת (ובטח שלא לצבא) וצו זה בוטל רק כאשר צבאות בנות הברית צעדו אל עבר גבול גרמניה.

המפלגה הנאצית בנתה אידיאולוגיה של ״אחוות גברים״ וזלזול בנשים (פרט לתפקידן כאמהות). האסיפה הכללית הראשונה של המפלגה החליטה פה אחד שלנשים לא יינתנו עמדות מפתח במפלגה. המציאות הפוליטית החדשה נבנתה כך שנשים חיו במדינה שנשלטה על ידי ה״רוח הגברית״ בלא שתהיה להן כל

פשיזם ונשים

השפעה. במדינה הנאצית ניתן ערך עליון לאחוות־גברים ולגבריות. גישה זו החלה לצמוח אמנם עוד לפני עלות הנאצים לשלטון (על קרקע מסורת מיליטריסטית ושמרנית גרמנית) אך הנאצים אימצו, חיזקו והשתמשו בסמלים חברתיים אלה. היטלר סיפק לאומה מובסת ולהמוני מובטלים את ה״כבוד העצמי הגברי״ האבוד שלהם. הוא היה ה״איש החזק״ ובא למלא אחר המאוויים לכוח וגבריות. ובמילותיו הוא: **״הפיצוי שהנאציונל־סוציאליזם נותן לאשה בתמורה על עבודתה הוא ששוב היא תוליד גברים, גברים אמיתיים, גברים הגונים, העומדים בקומה זקופה, גיבורים האוהבים כבוד... יש לראות את האשה כאם הנצחית של האומה ואשת־לוויה נצחית של הגבר בעבודתו ובמלחמתו. עלינו הגברים להיות מוכנים להלחם, אבל כאשר אנו נפצעים, עליכן לטפל בנו. הטבע דאג לכך. נשים אינן אוהבות את הפחדנים; בהיותן נשים נשיות הן אוהבות גברים אמיצים ואותי״** (היטלר, 1935).

אמנם החברה המערבית כיום אינה רואה את האשה כוולדנית בלבד, ואינה תומכת רשמית בהגבלת האשה לתחום הבית. האימרה הגרמנית הידועה ״ילדים, מטבח, כנסיה״ (KINDER, KÜCHE, KIRCHE), שהועתקה למציאות הנאצית והפכה לאידיאולוגיה ממוסדת, אינה מציאות רשמית אידיאולוגית כיום. אבל אור אדום נדלק. תחיית ה״רוב המוסרי״ בארה״ב — גוף שמרני קיצוני בעל גוון ניצי אנטי־פמיניסטי ואנטי־סוציאלי מוכרז מאיימת על האשה ועל השגיה.

בארץ מקימים קואליציה ימנית, קלריקלית כולה על טהרת הגברים.

הרב כהנא המצהיר בריש גלי על דיעותיו הגזעניות זכה לגושפנקא רשמית לרוץ לכנסת וזכה בכמה אלפי קולות. הצעות החוקים שלו, כמו מאסר חמש שנים לגבר המקיים יחסי מין עם יהודיה, אינם שונים במאום מחוקי נירנברג.

אין מודל אחד לפשיזם ואין הוא קורה פתאום. הוא מתפתח בהדרגה וניזון מתופעות יום־יום של לאומנות, פנטיות דתית, גזענות, סקסיזם וסמכותיות, על קידוש ערכי המדינה, הכוח והגבריות. ואם האידיאולוגיה הנאצית נראית כיום כמפלצת כרותת ראש, עלינו לשים לב שבמערב ואצלנו מופיעות תופעות מאיימות אותן יש לחסל.

לימודי נשים באוניברסיטה

ש.: מהן התכניות של אוניברסיטת תל־אביב לגבי לימודי נשים?

ת.: בינתיים אין לימודי נשים. קיימת תכנית ללימודי נשים ביחידה ללימודי חוץ של האוניברסיטה, יום בשבוע, שאינה מיועדת לסטודנטים. היא פתוחה לכל.

ש.: מי באה ללמוד?

ת.: מגיעות נשים מבוגרות הנמצאות על פרשת דרכים, סופגות התבשלות עצמית ומודעות. יש להן תחושת כוח חדשה ורצון למצוא עבודה. מגיעות נשים שילדיהן גדלו והן נשארות ריקות.

ש.: מהם נושאי הקורסים ומי מלמד בהם?

ת.: הנושאים הם: נשים במשפחה, נשים בעבודה, המצב החוקי בישראל לגבי המינים, הפסיכולוגיה של האשה ודינמיקה קבוצתית בהעלאת תודעה. מלמדות בקורס: רות שריפט — סוציולוגית, ניצה שפירא־ליבאי וחביבה אבי־גיא — משפטניות, רות פדר, ורדה מילבאואר — פסיכולוגיות קליניות ואני.

בתוך האוניברסיטה במחלקה לפסיכולוגיה אני נותנת את הקורס על "הבדלי מין" שהוא סקירה מקיפה של כל החומר המחקרי על ההבדלים בין המינים עם דגש על ההשלכות הפוליטיות החברתיות והאישיות. רוב המחקרים נעשו על ידי נשים ומטרתם לבחון את המידה שבה הסטריאוטיפיות המינית מגבילה את חיינו. בבית הספר לעבודה סוציאלית מתכוונים לפתוח בשנה הבאה תכנית ללימודי נשים. הפעילות בנושא זה הן ורדה מילבאואר והעובדת הסוציאלית ד"ר קלר רבין.

אך לימודי נשים הם עדיין בשולי האוניברסיטה כיון שלימודי נשים נתפסים על ידי האוניבריסטה כעניין אופנתי ולא רציני מבחינה מדעית. כיון שזה נושא של נשים, הוא נושא "פחות חשוב ולא רציני" ומתקבל ביחס של בין זלזול לחיבה. אך נשים בכל זאת מתעוררות. לפני חמש שנים נתתי קורס על "פסיכולוגיה של האשה" ואיש לא ידע על מה אני מדברת. היום נשים מגיעות עם מודעות.

ש.: מה מידת הכוח של לימודי נשים להזיז דברים?

ת.: הפעילות של נשים היא לא תמיד אפקטיבית. לנשים יש בדרך כלל פחות כוח. באוניברסיטה למשל הן בדרגות היותר נמוכות. האפשרויות שלהן להקדיש לקידומן קטנות משל הגבר כיון שתודעת המשפחה יותר מפותחת אצל נשים בארץ. נשים מתאפיינות כאן בניסיונן לעשות הכל — משפחה וקריירה והקידום סובל. סיבה שניה שנשים לא לומדות להפעיל כוח נעוצה בחינוך לסטריאוטיפים — הפעלת כוח היא "אנטי־נשית". הן לא לומדות את כל המגנון שצריך כדי לדחוף ולהשפיע. להיות אחראית סמכותית ובסטטוס גבוה כרוך במחיר אישי. נשים לומדות לשים דגש על יחסים בין־אישיים, קשרים אינטימיים וכך סטטוס, כוח, השפעה ומשימתיות מקבלים אצלן מקום שני.

ש.: מה רע בכך?

ת.: שימת דגש על קשרים בין־אישיים היא ערך חשוב, מלחמות הסטטוס של הגברים הופכות

(המשך בעמ' 31)

בקולגים רבים בארה"ב עוברים אנשי סגל וסטודנטים תהליך של העלאת תודעה על ידי תכניות לימודי נשים. גישה אקדמית חדשה, מנסה לתקן את ההשמטות של נסיונותיהן, חוויותיהן והישגיהן של נשים במקצועות כמו היסטוריה, ספרות, כלכלה, ביולוגיה ועוד. לימודי נשים שהחלו לפני עשר שנים הפכו למקצוע מקובל בהוראה ומחקר. יש כיום 310 תוכניות לימודי נשים בקולגים ו־20,000 קורסים בלימודי נשים. לימודי נשים קיבלו הכרה כתחום אקדמי לגיטימי למרות ההתנגדות להם בראשית הדר. "לימודי נשים איימו על אופני המחקר והלימוד שהכירו משנים" אומרת קאתרין פורטוגל, העומדת בראש תכנית לימודי נשים באוניברסיטת אמהרסט. ראש החוג ללימוד נשים באוניברסיטה של ויסקונסין אומרת: "לימודי נשים מעצם הגדרתם וטיבעם יש להם פרספקטיבה פמיניסטית ופירושו של זה הם מבטאים את השאיפה והצורך בשינוי. אנו רוצות לשנות את האוניברסיטה באופן אינטלקטואלי ולכן עמדתינו מאד מיליטנטית".

לימודי נשים מבוססים על ההכרה שהחינוך המסורתי "הניח שהגבר הוא הסטנדרט והנורמה" אומרת רות שמידט. "לא הבנו שהסתכלנו על ההיסטוריה והתרבות מפרספקטיבה גברית. עתה עם המחקר החדש נפתח תכניות לימודים שיספרו את הסיפור של הגבר והאשה כאחד".

אך הקשיים עדיין רבים. המימון ללימודי נשים הוא דל. מרכזת "האגודה הלאומית ללימודי נשים" אומרת שעינייני נשים אינם מקבלים עדיפות של ממש. אין עדיין מספיק נשים בעמדות הקובעות מדיניות כדי שתהיה להן השפעה ולימודי נשים נראים כעניין משני.

מנהלת לימודי הנשים באוניברסיטת אילינוי אמרה שידוע לה על נשים שהמינוי האקדמי שלהן לא חודש כיוון שהפרסומים שלהן היו בתחום לימודי נשים ולא נחשבו כפירסומים לצורך המשך המינוי. אנשים רבים עדיין חושבים שלימודי נשים אינם שייכים לאותה ליגה כמו המקצועות האחרים.

"אך המחקר בתחום לימודי נשים מתחיל לערער את הגוף המסורתי של ידע. מדעי החברה לעולם לא יהיו מה שהיו".

אומרת ד"ר שמידט: "אנו אומרות שאם יש ידע חשוב חדש, הוא צריך להיות חלק מתכניות הלימודים הבסיסיות ולא תכנית נפרדת" אך היא מאמינה שיש עדיין צורך בתכניות נפרדות. "האוטופיה שלי היא היום שבו לא נצטרך יותר לימודי נשים".

אחת הסטודנטיות שהחלה בלימודי נשים מספרת: "הלימודים היו כאילו דיברתי על חיי, חיי נשים, ההיסטוריה הפוליטיקה והחיברות של נשים. מעולם לא היכרתי את המורשת שלי כאשה. לא היו לי מודלים. היתה רק השתקה ביחס לנשים. היסטוריונים התעלמו מיצירות נשים ומעבודתן מחוויותיהן. הושתקנו זמן רב מדי ולימודי נשים שמים קץ לשתיקה. כל אותם דברים שלא לימדו אותי שאילו הייתי יודעת אותם יכולתי לפתח את החלומות שלי באותה הדרך בה הבנים חולמים את חלומותיהם.

אלימות

בשלושת החודשים האחרונים לא שכחה העתונות היומית את הנשים. התקווה שלא למצוא בוקר אחד דיווח על אונס, אלימות כלפי נשים, אונס קשישות וכו' היתה תקוות שווא. נשים, לצערינו, "זוכות" לסיקור יום יומי בתחום אחד כמעט. אונס ואלימות. מערכת נגה עשתה מעקב אחר העתונות היומית במשך שלושה חודשים והתמונה היא מפחידה ומדכאה אך חייבת לעורר למאבק.

ולאלו הטוענות שנגה מרבה יתר על המידה בדיווחי אונס אנו מבקשות להגיד שהלקט הוא חלקי ביותר. זוהי תמונת מציאות וצילום מצב — נשים נאנסות ומוכות. לא נעים לראות במרוכז לקט צפוף על אונס ואלימות — ולהזכירכן, הלקט חלקי — אך האלימות נגד נשים ודאי שלא תחוסל על ידי התעלמות ממנה.

אונס קשישות

הדעה המקובלת שאונס מבוצע על רקע מיני ולכן נשים זקנות לא עלולות להיות קרבנות אונס הופרכה על ידי המציאות. חיפאית בת 70 נאנסה בדירתה בפעם השניה בחודש אחד וכמו כן בחודש יוני נאנסה קשישה בת 71 על ידי חייל בחדר המדריגות של ביתה בצפון תל־אביב כשהמתינה למעלית (ידיעות אחרונות, 28.6.81).

ואינוס נערות

בנתניה נחטפה נערה בת 16, נכלאה בדירת התוקף ונאנסה. החשוד הוא ג'מיל מחארב מלוד.

נסים אוחנה נעצר כחשוב בהכאה ואינוס ידידתו בת ה־16 בדרך חזרה מבלוי בקולנוע (ידיעות אחרונות, 28.6.81).

חשוד ברצח על רגע "רומנטי"

גופתה של צביה קרני ז"ל, גרושה בת 35, נמצאה בחודש מאי בדירתה בירושלים. היא נרצחה בדקירת סכין. החשוד ברצח, עמרן איבן עיסא קטיח, בן 19, שהיה מאוהב בקורבן. משטרת ירושלים סבורה שהרצח בוצע בעקבות רצון האשה לסיים את היחסים ביניהם (מעריב, 25.5.81).

ציד מכשפות נוסח הארץ

אלמוני, כנראה סטודנט באוניברסיטה העברית בירושלים, הפיץ כרוז בו "האשים" סטודנטית, בציון שמה ופרטיה האישיים, בקיום יחסי מין עם גברים ערבים. הסטודנטית הוכתה הלם והכרוז עורר סערה בקמפוס.

הכרוז הופץ במעונות הסטודנטים בהר הצופים. כותרת הכרוז: "הסטודנטית (שמה המלא) ובני הכפר". בכרוז פורסמו מקום מגוריה המדוייק של הסטודנטית, חוג לימודיה, ואפילו פרטים על משפחתה. הכרוז האשים אותה ב"נימפומניה" וממשיך: "ברם לא בזה העניין, אלא בשילוב של מין ופוליטיקה", דהיינו, קיום יחסים עם סטודנטים ערבים.

ברור שמטרת הכרוז היתה להסית לציד מכשפות גזעני, מטרה שהושגה מבחינת אותה סטודנטית שהסתתרה אחר פירסום הכרוז.

זמן מה קודם לכן פירסם הרב כהנא מודעות ענק בעיתונות המציעות חוק הקובע מאסר 5 שנים לגבר ערבי המקיים יחסי מין עם אשה יהודיה.

פניות לוועדת הבחירות המרכזית לפסול את רשימתו של הרב כהנא בגין הסתה גזענית ומיננית לא נענו בחיוב. גם פניה לבג"ץ לא עזרה. כנראה שבדימוקרטיה הישראלית גזענות ומיננות (אפליה על בסיס מין) מותרים.

האם רוצים מוסדות השלטון לחכות לסקילת האבן הראשונה?

אונס לאור היום בהרצליה

• משטרת הרצליה עצרה חשוד בהתקפה אלימה ואיומי אונס ורצח על נערה בת 16. המקרה אירע לאור היום ברח' סוקולוב בהרצליה, שהוא רחוב ראשי. לפי גירסת המתלוננת, ניפנף לה החשוד ברחוב, ומשום שלא הכירה אותו, התעלמה ממנו. החשוד רדף אחריה, היכה אותה באגרוף, קרע את חולצתה ואיים שיאנוס וירצח אותה.

נציג המשטרה טען בבית משפט השלום בתל־אביב "שיש חשש שיחזור על מעשים דומים", וביקש לשלוח את החשוד להסתכלות. למרות זאת, החליט השופט דוד שטיינמץ לשחרר אותו בערבות של 1,500 שקל שמתוכם רק 400 שקל הופקדו במזומן. החשוד יסתובב חופשי עד משפטו.

אינוס ושיעבוד ילדה בת 13

לפני ארבע שנים אנס רחמים קקו ממושב רווחה שבחבל לכיש את גיסתו בת ה־13, ומאז המשיך לקיים איתה יחסי מין בניגוד לרצונה. הילדה־נערה פחדה לספר על כך למשפחתה (שמא יאשימו אותה?). לפני כחצי שנה נכנסה להריון. לא היא ולא אב־הגיס החשוד באונס דאגו להפסקת ההריון. סיבלה של הנערה יצא עתה לאור כתוצאה מנסיון התאבדות שלה.

כעת טוען החשוד שאכן קיים יחסי מין עם "קטינה", אלא שהיה זה בהסכמתה.

פורנוגרפיה ואונס

החייל יורם קדוש הודה באונס תיירת בחוף נתניה והוא חשוד גם בשני מקרי אונס נוספים שארעו באותה סביבה. לדברי סניגורו, הושפע החייל, בחור ישיבה לשעבר, מסרטי־מין. הבחור אומר על עצמו שהיה דתי מילדותו ולמד בישיבה בכפר חב"ד.

בחיפוש אחר הצדק

במהירות מפתיעה ולדעתנו חפוזה, זיכו שתי שופטות ושופט אחד נאשם באונס אשתו. לפי תלונתה של האשה בספטמבר אשתקד היא נאנסה על ידי בעלה באיומי סכין מטבח. האשה העידה כי בעלה נהג להוציא את כספי תמיכת הסעד על משקאות חריפים, להשתכר ולהשתולל בבית.

תוך עשרים דקות מתחילת המשפט קבעו השופטים חנה אבנור, עדנה שצקי ונחמיה בר שהאשה "היסטרית" וש"אי אפשר לסמוך על עדותה", וזה על סמך ראיות אלו: גירסתה "שונה במקצת" בדיווחים השונים שמסרה למשטרה. בגירסה אחת טוענת האשה שבעלה זרק אותה מן הבית, ובגירסה שניה אמרה כי ביקש לקיים איתה יחסי מין ובגרסה השלישית — שהדבר נעשה בנוכחות הילדים.

יש לציין שאין הגירסאות סותרות זו את זו, הן "רק שונות במקצת". זה בסיס צר מאד, לדעתנו, לזכות נאשם באונס אשתו. כנראה שהמערכת המשפטית נבוכה לאחר אישור תקדים אינוס אשה על ידי בעלה. מכל מקום המסר שהועבר למשטרה ולפרקליטות ברור: להיזהר מלתבוע את הבעלים האונסים עליהם מתלוננות נשותיהם.

אנסים משוחררים

שנים רבות אנו מוחות על העונשים הקלים המוטלים על גברים שהורשעו באונס, לא רק משום שעונשים כבדים יותר ירתיעו את האנסים, אלא גם משום שאנסים (או חשודים באונס) כה רבים מסתובבים חופשי ברחובות.

שי קרני בן ה־31 מכרמיאל, נשוי ואב לשלושה ילדים, נעצר כחשוד באונס אשה בת 70 בחיפה, אותה אשה שאנס כבר ב־1975. בשנת 1977 החל קרני לרצות את ארבע שנות המאסר שנגזרו עליו עם הרשעתו באינוס שתי קשישות ב־1975. עכשיו השתחרר מהכלא. אחת הקשישות נאנסה שנית והיא טוענת שהאנס היה אותו האיש שאנס אותה בפעם הראשונה.

בתי המשפט מקלים בעקביות בעונשים המוטלים על אנסים והמשטרה מגלה גישה סלחנית דומה בשחרור בערבות של חשודים באונס. הסחבת בבתי המשפט גורמת לכך שגבר שנאשם באונס מסתובב חופשי שנים מספר לפני משפטו. המקרה החיפאי מראה בבהירות מפחידה שאין להניח שהחשודים באונס, הנאשמים באונס והמורשעים באונס חדלים לאנוס כשהם חופשיים לעשות זאת.

להלן התמונה העגומה המצטיירת מסקירת העתונות היומית בחודשים האחרונים:

במאי הורשע תושב קרית טבעון באונס אשתו. הבעל נידון ל־21 חודשי מאסר בלבד.

שלושה נערים בני 15—16, תושבי אחד הישובים שליד קרית מלאכי, נעצרו כחשודים באונס נערה בת 15. הם שוחררו בערבות עד תום החקירה.

אשה בת 23 נאנסה במאי בחוף עתלית על ידי שני צעירים בני 17. המשטרה טרם מצאה את החשודים.

בחור בן 18 הורשע במעשה מגונה שביצע לאחר פריצה לדירתה של אשה בקרית טבעון. המשטרה מציינת שבזמן האחרון היו בקרית טבעון שמונה מקרים דומים. הבחור נידון ל־18 חודשי מאסר על תנאי (!) ולעמוד תחת פיקוח קצין מבחן.

אלימות רפואית

הכירורג דיוויד פרייס, מרצה בכיר באוניברסיטת לידס שבאנגליה, עורר וויכוח ציבורי לאחר שדיווח לעמיתיו שהוא כרת את החלק הקדמי של המוח לארבע חולות המאושפזות בבית חולים לחולי נפש וזאת בניגוד לרצונן.

ביום עיון שהתנהל בבית החולים ראמפטון סיפר פרייס "דומני שהחלטתי על כריתת חלק מהמוח תוך דקה או שתיים לאחר שראיתי את החולה בפעם הראשונה. האמת היא שלא יכולתי להגיד שהניתוח יעזור לה בכלל". באופן דומה החליט לבצע את הכריתה על שלוש נשים נוספות, שאחת מהן התאבדה ועוד אחת עדיין מאושפזת כדי לעבור ניתוח לנוסף.

לארי גוסטלין מהאגודה הלאומית לבריאות הנפש באנגליה הביע תמיהה שהכריתה מתבצעת ללא בסיס מדעי סביר וגם שהיא מבוצעת על חולות בלי לקבל את הסכמתן.

בית המשפט העליון מפחית בעונשיהם של אנסים כדי "לא לגרום להם סבל נוסף"

נורית כהנא

משפט אונס קבוצתי (תיק מס. 32/77) שנערך בשנת 1975 נסחב עד מרץ השנה והסתיים בעונש מאסר של חצי שנה במקום עשרים שנות מאסר המוטלות על עבירות מסוג זה. פסק הדין שהגיע למערכת "נגה" מגלה, כי למרות שהצעירה שנאנסה התלוננה מיד, למרות שהשופטים האמינו לה — בשני בתי משפט — יצאו הנאשמים כמעט בלא עונש. הם הורשעו באינוס ואינוס בצוותא ובשלב מוקדם נגזרו עליהם עונשי מאסר לתקופה של שמונה שנים, מתוכם חמש שנים לריצוי בפועל ויתרת התקופה — על תנאי.

הנאשמים ערערו על פסק הדין ובאמצעות סחבת מיומנת היטב של עורכי הדין ד. מקרין, י. בן אור, מ. רום וד. מועלם ניסו להפריך את אמינותה של המתלוננת. הנאשמים באמצעות עורכי הדין שלהם טפלו עליה כי חיה חיי הפקר, שכביכול היתה בהריון ביום המקרה ולא כתוצאת האונס, חיטטו בחייה האישיים, תאריכי הוסת וכו'.

המקרה עצמו היה אלים ומזעזע: הנאנסת סיפרה כי הוזמנה לשתות קפה בבית אחד משלושת הבחורים שעמם הלכה לסרט. לאחר שהושקתה ויסקי בעל כורחה, חשה בחילה ורצה לכיון השירותים, אולם לא עצרה כוח ובדרכה צנחה על מיטה והקיאה על הרצפה. אז נכנס אחד הנאשמים, אשר לאחר שאיים עליה ובהיותה חסרת אונים לעמוד כנגדו, הפשיט את בגדיה ובעל אותה בניגוד לרצונה. אחריו עשו כן גם שני הנאשמים האחרים. כשאחד האנסים היה בספה הסמוכה, וכאשר חשבה שנרדם, התלבשה, אולם הוא גער בה. היא המתינה עד שנרדם ואז יצאה בחשאי מן הבית ומיד פנתה למשטרה.

"התרשמנו שהמתלוננת מסרה על המקרה בכנות, והשתדלה לדייק בדבריה. היא ספרה למשטרה פרטים רבים שאושרו מאוחר יותר במהלך החקירה" העירו השופטים.

שלושת השופטים מרים בן פורת, ש. לוין וי. טירקל החליטו ש"אין טעם, משום בחינה שהיא, למרות החומרה היתרה של מעשה העבירה" להעניש את הנאשמים בשל הזמן הרב שעבר. אחד הנאשמים נפטר בחו"ל את שני הנאשמים — בוריס קדוש ויפים שוורצמן "פקדו מצוקות משפחתיות קשות". ו"כדי לא לגרום להם(!) סבל נוסף" החליט בית המשפט להטיל על שניהם, תקופת מאסר קצרה בלבד, תוך הכרה בתקופה שבה ישבו — סה"כ חצי שנה. סבלן של קרבנות מעשי אונס אלים קבוצתי, לעומת זאת, ייוותר ללא הגנת החוק.

המפקד שהורשע בהכאת והשפלת חיילות נאשם ב... ילדותיות

ארבע חיילות באחת מיחידות צה"ל בדרום הגישו תלונה נגד סרן שמעון פחימה על שהיכה אותן, בעט בהן, נשך אחת מהן, יידה אבן באחרת, חבט בשלישית בסרגל והפיל את הרביעית. לפי עדותן של המתלוננות בבית הדין הצבאי, נהג פחימה להתעלל בקרבנותיו משך תקופה ממושכת ובאופן שיטתי, כאשר הגורם המיידי לתקיפה הוא אי ציות.

במקרה אחד השליכה חיילת עתון לפח האשפה לאחר שגמרה לקראו, וסירבה להסביר לפחימה מדוע עשתה זאת. אותו פחימה יידה בה אבן ופגע בקרסולה של החיילת, שנזקקה לטיפול רפואי. במקרה אחר, חיילת שעבדה כפקידה של פחימה סירבה להכין לו כוס קפה. פחימה משך את שערה והיכה אותה בסרגל. במקרה אחר סירבה חיילת לפנות חדר, משרד הרישום בבסיס, וקיבלה מכה בראש וברגל תוך השתוללות וצעקות. כשהתחילה החיילת לבכות, אמר פחימה: "אני נהנה לראות אותך ככה".

כתוצאה מ"עיסקה" בין הנאשם לבין התביעה, העונש שהוטל על פחימה קל ביותר: מאסר על תנאי, והורדה לדרגת סגן. בגזר דינם אמרו השופטים שמקור ההתנהגות הסדיסטית של הנאשם הוא ב"שילוב מידה לא מעטה של סיכלות, אי־הצבת קו בין מותר לאסור ולאור השיטתיות ואורך התקופה שבה ביצע הנאשם את מעשיו — גם מידה של ילדותיות" (מעריב, 11.6.81).

כל עוד השופטים שלנו ממשיכים לראות בסדיזם חולני "ילדותיות", ימשיכו האנסים והמכים נשותיהם לבצע את זממם ללא הפרעה.

הישראלי המכוער

גבר ישראלי הגר בלוס אנג'לס נעצר ונשפט למאסר שנה על כך שאיים לרצוח את חמתו. השתלשלות העניינים מוכרת לנשים בארץ. בשעת פירוד, תבע הבעל לקבל את בנו, ואיים על אמה של אשתו, כדי להכריח את אשתו לוותר על הילד. מקרים כאלו רבים בארץ ובדרך כלל אין המשטרה מתייחסת לתלונות הנוגעות לסכסוכים בין בעל ואשה. יוסף עמרמי, תושב תל אביב לשעבר, הופתע ודאי כאשר נעצר ונשפט לשנת מאסר בפועל, עקב תלונת חמותו.

אלימות גברית במישור אחר

ממחקר שנערך בארה"ב ניתן ללמוד על קיום "שיעור גבוה ביותר של הזנחה והתעללות" בילדים בקרב משפחות חד־הוריות בהן האב מגדל את ילדיו לבד. המחקר שנערך על ידי ד"ר ווילסון ודאלי מאוניברסיטת מקמסטר התבסס על כ־88,000 דוח"ות על ילדים מוכים ומוזנחים שנרשמו בכל רחבי ארה"ב בשנת 1976 (ידיעות אחרונות, 20.5.81).

פורנוגרפיה במסורה צלומי אופנה

פורנוגרפיה בירחון מוניטין

המילה פורנוגרפיה נגזרת מהיוונית העתיקה פוֹרנֶה וגרפוס ״לכתוב על זונות״.

פורנה היא זונה מן המעמד הנמוך ביותר, הזולה ביותר הפחות מוגנת מכל הנשים כולל העבדים. היא עבד מיני מוחלט. פרוש המילה פורנוגרפיה אינו ״כתיבה על מין״ או ״תאורים של הארוטי״, או ״תאורים של אקטים מיניים״, פרושה התאור הגרפי של נשים כזונות נקלות. ביוון העתיקה לא כל הזונות נחשבו נקלות רק הפורנייה.

הפורנוגרפיה בת זמננו מותאמת לשורש הזה של המילה: התאור הגרפי של הזונות הנקלות, הערוות. השנוי היחידי במשמעות המילה קשור לחלק השני שלה — גרפוס. עכשיו יש מצלמות. השיטות של התאור הגרפי השתנו המטרה היא אותה מטרה: הסטטוס והערך של נשים נשארו כשהיו.

על פי ספרה של אנדריאה דבורקי ״פורנוגרפיה

קרוליין — ב
״מיידנפורם״
בתחתונים של
רנט).

בעקבות הופעת המרשימה של ד״ר יהודית בת־עדה בכנס הפמיניסטי (6—5 ביוני) בסדנא בנושא הפורנוגרפיה, פנתה אליה מערכת ״נגה״ כדי לשמוע מה יש לה לומר על ההיבטים הפורנוגרפיים של הירחון ״מוניטין״.

״נגה״: מה הם הערכים ש״מוניטין״ מבטא בדימויי הנשים והילדים שבו? איזה רעיונות חברתיים וערכים חברתיים חדשים הוא מבטא?

ד״ר בת־עדה: האם אנו פוגשים ב״מוניטין״ בדימויים של נשים אמיצות, חזקות וישרות? האם דימויי האשה של ״מוניטין״ מבטאים את אמינותן של הנשים? האם הם מדגישים את היופי והכוח של הנשים? האם זוהי שפתו?

הדרך המשמעותית ביותר להבין את שפת דימויי ״מוניטין״ היא לבחון את שפתם החזותית, הלא מילולית. ״מוניטין״ עשוי לפרסם פה ושם מאמר שאומר משהו מאד נחמד ומאד מכובד על נשים, אבל כפי שג׳ון ברגר אומר: ״הראיה באה לפני המלים״ (״דרכי ראיה״), והשפה החזותית ב״מוניטין״ מספרת לנו באופן לא מילולי מהי המציאות האמוציונלית של המגזין.

אם נבחן את הגליונות של השנה האחרונה, את השער והדימויים החזותיים של נשים וילדים, נגלה תמונה מאד מטרידה ומעיקה. הנושא הקבוע הוא של נשים לא רק כאובייקטים מיניים, אבל כאובייקטים של הפחדה, טרור, סאדיזם.

״נגה״: האם את יכולה לתת דוגמא?

ד״ר בת־עדה: גליון מאי 1980 מציג שלושה גברים על אופנועים מול לילה אפל. הם נמצאים על החוף והם פוגשים שלוש נשים צעירות המביטות עליהם בחשש, מבוהלות. בעמוד הכפול הבא אנו מוצאים שהנשים עומדות להיאנס באלגנטיות. כשאנו הופכות את העמוד אנו מוצאות ששלושת הנשים מתות. האופנוע דרס את זרועה של אחת מהנשים. בגליון זה מוצאים מיגוון דימויים אחרים של נשים כאובייקטים מיניים משוללות תוכן אנושי. לא עירומות, כיון שלהיות עירומה פירושו להיות את עצמך, אלא ׳מעורטלות׳ — מוצגות כאובייקט של ״אומנות״.

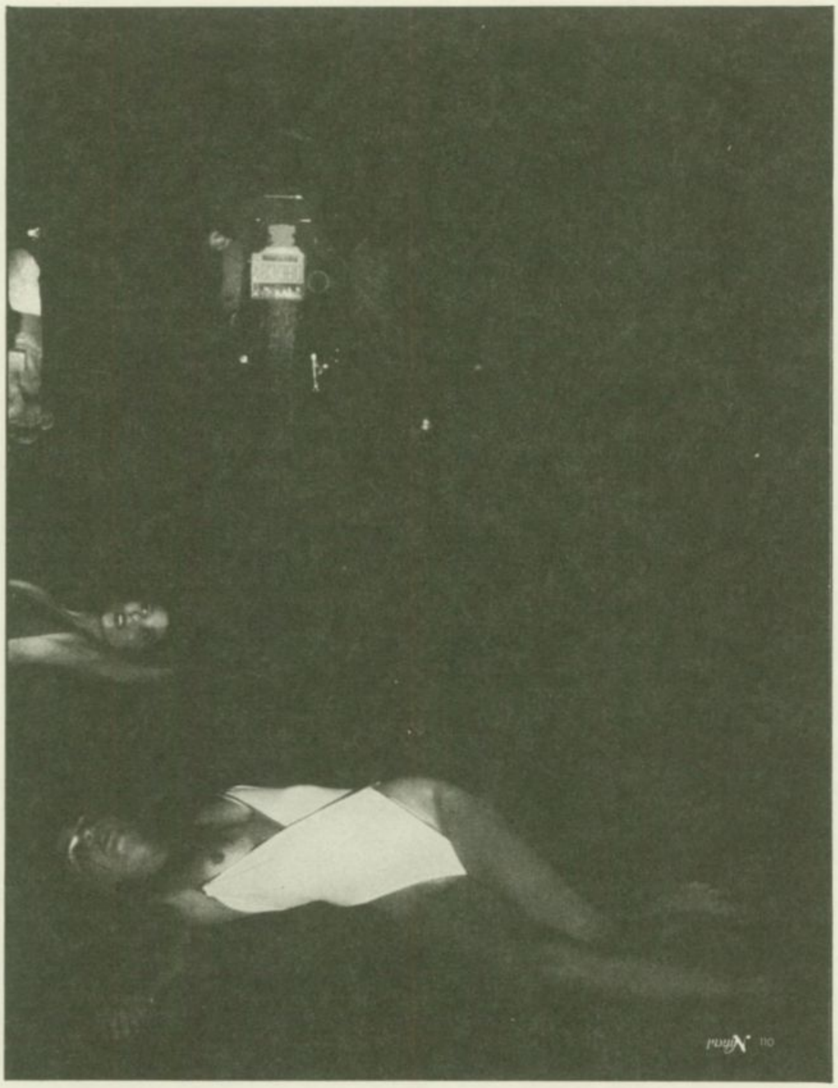
״נגה״: בהרצאתך בכנס הפמיניסטי הזכרת את נושא השואה והפורנוגרפיה ועמדת על השימוש שעושים בהם והדרך בה מקשרים ביניהם. האם אפשר למצוא תופעה זו גם ב״מוניטין״?

ד״ר בת־עדה: הנושא החוזר של פאשיזם והשואה עובר ב״מוניטין״ כמוסיקת רקע בחדר הקבלה של רופא.

בגליון דצמבר 1979 של ״מוניטין״ יש בטוי לאלימות ולוולגאריות בלתי אנושיים שנעשו לנו כיהודים. הראיתי גליון זה לקבוצה של עולים וצברים ובודדתי את הסמלים שבו. הם הבחינו ברכבת המשא שנשאה יהודים למוות, בתחושה של אנשי ס.ס. העומדים בעורף, בלתי נראים מן המותן כלפי מעלה, הסמל הבלתי נמנע של הכבשן, פנים מעונות של נשים ולבסוף שני עמודים בהם הם מחכים ליעד הסופי. אלו הם הצילומים האלימים והמתועבים ביותר. האש מכבה את האור למעלה — מה שמזכיר את התמונה של יד ושם. הנשים מסתירות את אברי המין שלהן רגע לפני ההשמדה. הן מחליפות כאן את תפקיד הגברים היהודים. וכל זה במדור אופנה (!) המצלם באופן ״תמים״ תחתונים וחזיות.

האשה בורחת כדי לא להתפס, הרכבת נושמת בעורפה. בסצינה השנייה היא נתפסת כנראה, בשלישית היא נאנסת על ידי איש ס.ס., ברביעית היא הגיעה לכבשנים עם עוד אשה אחת כשהיא נראית מאד מעונה ומיוסרת. בסצינה האחרונה הגיעו הדברים לסופם הבלתי נמנע, אלא שכאן היהודים הם נשים.

קשה להמנע מן ההרגשה שהצלם ז׳ראר אלון הבין או היה מודע ל״מסר״

ולמשמעות צילומיו. הצילומים כה ברורים וחד־משמעיים שאין כל צורך בהכשרה מיוחדת בתורת הסמלים והפרושים. הם מדברים בעד עצמם. אשה — שהחליפה את הגבר היהודי — מובלת למותה. הפעם המוות אינו "סתם" אלימות ואונס של היום יום, אלא אונס ומוות במחנה ריכוז. מה יש להגיד על שימוש כזה באסון שאין שני לו בהיסטוריה של העם היהודי. רישעות? אטימות? שנאת נשים? תיחכום ניבזי? מוטב היה להתנחם בעובדה שהצלם הוא פשוט בור או טיפש או שניהם גם יחד. אלא שאפילו מבט מהיר על הצילומים לא מאפשר להעניק לו לצערינו את האשראי של בורות וטפשות.

אנו בחרנו רק בשתי דוגמאות אך כדאי להעיף מבט על מספר גדול יותר של גליונות "מוניטין". **יש בהם שימוש עקבי ושיטתי בנשים כמושאים של אלימות, אונס, עינויי והפחדה.** נראה ש"מוניטין" עוסק באופן מגמתי בטפטוף שנאת נשים חודשית ואנשיו הבינו שאין טוב משפה חזותית, לא מילולית, להעברת "מסרים".

"נגה": מה מידת השפעתו של "מוניטין"?

ד"ר בת־עדה: "מוניטין" הוא ירחון ישראלי חשוב ביותר. חשיבותו מונחת ביסודה בסוג הקוראים שלו. בתעשיית השיווק נקרא קהל קוראים זה 'גברי אלפא'. אלו הם האנשים בעלי ההשפעה בחברה. מה שעושים 'גברי אלפא' — תעשה החברה כולה. כך שאם תרצו לשנות אומה, אם תרצו להציג מוצר חדש או ערך חדש, הדבר החשוב ביותר הוא למצוא מי הם גברי אלפא ולשכנע אותם לאמץ את המוצר החדש, האופנה החדשה, או הערך החדש: ומרגע שעושים זאת, שיטת השיווק היא כדלהלן — הגבר בעל ההשפעה משפיע על הנשים בנות מעמדו. הנוער הרואה קבוצה זו מחקה את קבוצת האלפא ואז המבוגרים שאינם חלק מקבוצה זו מחקים את הצעירים ואת האלפאים עד שלבסוף את/ה הופכים לקונפורמיסט. הדבר נכון לגבי סיגריה, משקה או אופנה.

"נגה": האם די במגזין אחד כדי לשנות את ערכי החברה?

ד"ר בת־עדה: בסביבה של תקשורת המונים לא קורה דבר מעצמו. העזרה באה ממקורות אחרים: סרטים, עתונים ופרסומת בטלביזיה וברדיו.

קרוליין — בסט של "אורפליס", שחור עם תחרת בז' (התחזייה — 625 ל"י, התחתונים — 450 ל"י); גרבי ניילון שחורים של "כריסטיאן דיור" (1001 ל"י), בבוטיק דבורה, פסג' הוד, דיזנגוף, תל אביב; נעליים "פנקאלדי" (3400 ל"י) בנעלי "צורי".

אילת — בסט כחול של "מיידינפורם" (התחזייה — 430 ל"י התחתונים — 325 ל"י) בבוטיק דבורה; נעליים "פנקאלדי" (3400 ל"י), צורי.

עזרי לנגה
עזרי לעצמך

500 שקל נתרמו לנגה בכנס הפמיניסטי — לרוב בתרומות של שקל אחד. הוצאת הגליון (נייר, סדר, דפוס וכל השאר) עולה עשרות אלפי שקלים. כל תרומה, קטנה או גדולה, תתקבל בברכה. נגה ממומנת כולה על ידי תרומות.

(המשך מעמ' 2)

מכתבים

כיד מומחיותכם והבנתכם הטובה על מנת להגביר את מעורבותה של האשה הישראלית בכלכלת הארץ ואת שליטתה בעניני הכספים שלה עצמה לטובתה שלה ולטובת הבנק המטפל בענייניה כאחד.

אני מניחה שזו אכן היתה כוונתך בדברים שאמרת ולא כפי שמשום מה משתמע מהם הדגמה של התפישה הישראלית של יחסי ציבור האומרת "זה לא אני זה לא אני, אני תמיד בסדר, ואם אתה חושב אחרת אז תתבייש".

איני יודעת מה מידת ההצלחה של מבצעי האשה של הבנק אבל אני מקוה שהם יועמקו ויורחבו כי ככל שיראה הדבר מוזר, הנשים מהוות מחצית ויותר מכלל הבוגרים המהווים את הלקוחות הפוטנציאליים של הבנק, והן קיימות ומורשות (עדיין) לפעול בכספים שלהן לא רק יום אחד בשנה אלא בכל אחד מן הימים שבלוח.

אנא אל תראי במשפט אחרון זה כתב אישום נגד בנק לאומי.

שמא בכל זאת כדאי לראות את המאמר לא כמתקפה אלא כהצעה כנסיון להעלות לדיון בעיה אשר פעילות למען צמצומה עשויה להיות לתועלת רבה לבנקים שיעסקו בכך?

אגב, נהניתי לראות את החומר ששלחת לי וגם שמחתי בו. אני סבורה שתצמח תועלת רבה גם לבנק וגם לקוראות "נגה" אם תפרסמי את הפרטים ששלחת אלי במודעה מאירת עניים מעל דפי העתון.

(המשך מעמ' 25)

את הקשרים לתחרותיים. גברים צריכים ללמוד מהאינטימיות ושיתוף הפעולה של הנשים. אך ההיבט השלילי הוא שמשימתיות וסטטוס מקבלים מקום מישני במערכת ואז נשארים בלי כוח. נשים לא דואגות מספיק לעצמן.

ש.: נושא הקורס שלך הוא "הבדלי מין" מה יש לך לומר על כך?

ת.: בגלל ההבדלים בין נשים וגברים שהם ברובם נילמדים ולא ביולוגיים, כשנשים מדגישות קשר בין־אישי ורגש וגברים מדגישים הפעלת כח והצלחה, נוצר קשר בין המינים שהוא לרעת האשה. כי האשה היא זו שמשקיעה יותר בקשרים הבין־אישיים. הגבר משקיע פחות כיון שהוא חושב שיש לו דברים חשובים יותר. אפשר לראות זאת בתהליך החיזור והציפייה לנישואין. נשים כביכול צריכות "ללכוד" גברים למרות שכל המחקרים מראים שנישואין טובים יותר לגבר מאשר לאשה. ולמרות זאת הוא כאילו מוותר על משהו בשביל להתחתן אתה. בנישואין חוזר אותו סיפור, שהיא צריכה להשיקע יותר כדי לשמור על הנישואין": היא מפתחת פחות צדדים באישיותה, והוא גם ממשיך לפתח עצמו וגם יש לו משפחה.

ש.: האם כך נראים הדברים היום?

ת.: היחסים בין נשים וגברים משתנים היום. דפוסי חלוקת התפקידים מתחילים להשבר. אותו דפוס שהגבר הוא הקובע וכל תפקידה של האשה לרַצות אותו. השינוי הזה, או שבירת הדפוסים באים יותר מן הנשים; הגברים עדיין מפגרים אחרי הנשים כי המצב האי־שוויוני פחות מעיק עליהם. המחיר שלהם יותר סמלי וגברים פחות עוסקים בעולם הפנימי שלהם ופחות מודעים מנשים. נכך נוצר קרע בין נשים וגברים כשהנשים מתפתחות יותר ורוצות שינוי והגברים אינם יכולים ללכת יחד אתן.

ש.: מה קורה לנשים כאלו?

ת.: יש רבות שנשארות לבד כי הן אינן מוכנות להכנס למערכת יחסים לא שוויונית, לחזור לתפקיד נשים שמבטל את הישות שלהן, וקשה להן למצוא גבר שאיתו יוכלו לבנות מערכת שונה.

ש.: כיצד מתמודדות הנשים עם הקושי הזה של תהליכי השינוי?

ת.: הן בונות להן מעין שני עולמות. העולם עם החברות שלהן, המבינות אחת את השניה והעולם של הגבר — עם הבעל או החבר. והן יודעות שאתו אפשר ללכת עד גבול מסויים. כיון שיש נתק בין המינים, הן לא יכולות להתחלק איתו בכל וההתקשרות עם חברות היא משמעותית במיוחד. אחד הדברים המרגשים הוא לראות נשים אחת עם רעותה, לראות את החדווה וההקלה שאפשר למצוא מישהו שמבין. בעקבות השתחררות כמו גירושין, או פרידה הן מגלות אחת את השניה שוב, שנים לאחר שלא התראו.

ש.: את מאמינה שאפשר לגשר על הפערים?

ת.: פערים סופם להתפוצץ. אני יותר דואגת לרגרסיה. צריך לשנות פה דברים עמוקים שקשורים בדימוי הזהות המינית של נשים וגברים. אני חוששת שתהיה רגרסיה מלווה בשמרנות כללית שתקרה מתוך עייפות וקושי ואז תהיה נסיגה לדפוסים המוכרים.

ש.: כיצד מונעים זאת?

ת.: צריך להאמין בקשר הזה אך לא להיות מוכנה לבטל את הישות שלך למען הקשר וזה אומר מאבק תמידי נגד צווים עמוקים של החברה שמקשים על קשר שוויוני ומספק.

ש.: מה עשתה "המהפכה המינית" לנשים?

ת.: מצד אחד "המהפכה המינית" היא חלק מהמאבק של השתחררות מהסטריאוטיפים וחלק משחרור האשה בכלל. וזה חיובי שנשים יודעות שמותר להן ושהן יכולות להנות, ליזום. קל להן יותר להתמודד עם המוסר הכפול שלגברים המין מותר ללא אהבה ולנשים אסור. אך נגרם גם נזק לנשים ולגברים כאחד בעקבות "המהפכה המינית" כיון שמין הוא משהו מאד קונקרטי והוא אותו חלק ביחסים שקל לשנות את ההתנהגות בו כשעדיין אין שינוי מהותי בערכים ברגשות ובתייחסות אחד לשני. ואז יש ריצה בכיוון המיני שאינה משרתת כהלכה את הנשים והגברים. יש יחסי־מין בכמויות ובחופשיות רבה יותר אך מה שקורה בדקויות ובמהות של הקשרים לא משתנה בהכרח: ההתנהגות משתנה ולא המהות. יש בלבול גם בין הצורך למין ולאינטימיות מיידית לבין הצורך בקשר אמיתי ועמוק יותר. "המהפכה המינית" הטילה לחץ על נשים כי הן איבדו את ההגנה של העבר של הנורמות וגברים בעיקר עדיין אינם מוכנים לקבל את המיניות של האשה.

ש.: מה מאפיין את האשה הישראלית?

ת.: יש יחודיות לאשה הישראלית. יש בה גרעין חזק יותר ולא קל לבטל אותה. זה מתבטא בנטייתה לעבודה ולקריירה. בארה"ב גברה נטייה זו בעקבות המהפכה הפמיניסטית אך לא כך בישראל. לאשה הישראלית גרעין חזק המלווה אבל במודעות נמוכה. הן לא מוותרות על הישות שלהן אך באותה עת הן קונפורמיסטיות לסטריאוטיפ המיני. הן עובדות ומפתחות עצמן אך גם מקבלות את הגבר כמות שהוא ומנסות לספק אותו. יש בהן משהו מהסינדרום של הסופר־אשה. להיות ולעשות הכל, יותר מאשר מנסיון לשנות את המצב. יש לנשים ישראליות קו לוחמתי אך אם תגידי להן שהן פמיניסטיות הן לא תסכמנה. סרוב להודות שהן פמיניסטיות קשור לחוסר מודעות.

ש.: האם תוכלי להצביע על ביטוי מעשי או על דוגמה לקשר החברתא הזה שבין נשים?

ת: בחגים יצא לאור בהוצאת "הקיבוץ המאוחד" הספר "מחוץ לתחום — דיון על מעמד האשה בישראל". את הספר כתבו יהודית בובר־אגסי, דפנה יזרעאלי, פרנסיס רדאי, רות שריפט ואני, והדוגמא מדברת בעד עצמה.

"פלייה אחת, שתיים שלוש.."

עד היום אני זוכרת את רצפת הלינולאום, את הפסנתרן הממושקף בצד שמאל ואת צירצורי המורה "פלייה, אחת שתים שלוש...". שנאתי כל רגע. אך במסגרת חינוכי כבת טובים בין שיעורי הפיסול, הפסנתר והצרפתית, שיעורי הבלט היו בלתי נמנעים.

בשל חוסר כשרוני הבולט הוחלט שבאמת כדאי שאפסיק. ואותו יום היה אחד הימים המאושרים בחיי. סוף סוף סיימתי את ייסורי, אוכל לשוב להתמסר לאהבותי, טיפוס על עצים, גולות ויותר מכל — כדורגל. כאן היתה טעותי. בנות לא משחקות כדורגל. היה עלי להוכיח לבנים שאני טובה מהם על מנת להתברג — והצלחתי. בעטתי ושחקתי "כמו בן". ומובן מאליו שמשחקי לווה בהערות כמו "היא היתה צריכה להיוולד בן". הערות אלו מעולם לא הפריעו לי מאחר וחשבתי שהבנים "שווים יותר".

דרך ארוכה עברתי מאז הן כאשה והן כספורטאית, אך בעיקר כאשה ספורטאית. מונח זה עדיין זר בשפה העברית. נטלתי חלק בקבוצות לאומיות בכדור־יד, שחיה, טניס ואתלטיקה קלה. אך כולם "דאגו" שמא יהיו לי שרירים של גבר. לא נאה לבחורה לעסוק במקצועות גבריים, לא נאה לה להזיע. זה לא אסתטי.

"אין ספק שבחברה בישראל נערות מעטות עוסקות בספורט, ונשים ספורות יותר ממשיכות לעסוק בו. לפתע סיגלנו את הדימוי הנשי האנכרוניסטי, שלפיו על האשה להיות שברירית, דקיקה, חסרת בטחון הזקוקה להגנתו של הגבר, שמא לא תצליח לצוד בעלי" — האשה הישראלית בספורט, ד"ר עטרה שרמן (מתוך מאמר בעיתון החינוך הגופני 1981/2).

מעניין לציין שהגברים העריצו את עובדת היותי אשה ספורטאית. הנשים היו אלו שחששו ופחדו. אותן חינכו שספורט נוגד את הדימוי הנשי.

במסגרת ניסיוני המקצועי עבדתי רבות עם נשים בכל הגילים ותמיד שמעתי מהן "אני לא רוצה שיהיו לי שרירים". שרירים זו מילה הקשורה בגברים. על האשה להיות נטולת שרירים — רק עור, שומן ועצמות...

בשנת לימודי השלישית במכון וינגייט היה עלי להחליט על תכנית לימודים. בדפי המחשב צויינו המקצועות הבאים: בנות — מחול חובה. בנים — כדורגל חובה. בחרתי בכדורגל כיון שהיה אהבת נעורי. המחשב לא עיכל זאת, וכל מלחמותי לא הועילו. עלי ללמוד לחולל. גם שם ישב פסנתרן חולם, לא ממושקף, והמורה צרצרה "פלייה אחת, שתים שלוש..."

בכל העיתונים בארץ, כולל עיתון הספורט, הכתבות הגדולות והבולטות ביותר קשורות לעולם הגברים. לאחרונה נערכו באולם הספורט ביד אליהו שני משחקי גמר על גביע המדינה בכדורסל. המשחק האחד, גמר גברים והמשחק השני — גמר נשים. ברור שמשחק הנשים החל בשעה 6.30, שעה שאינה נוחה לעם ישראל להתעניין במשחק כדורסל ומשחק הגברים, החשוב, נערך ב־8.30. בכל עיתוני היום הופיעה סקירה נרחבת על משחק מכבי ת"א נגד הפועל ת"א גברים, אך לא מילה על המנצחת בגביע הנשים, מכבי דרום רמת חן, פרט לתוצאות המשחק. הרדיו והטלויזיה סקרו כמובן את משחק הגברים ורק הזכירו את תוצאת משחק הנשים. בולט מכל היה שנשיא המדינה יצחק נבון לא טרח להופיע למשחק הנשים שהסתיים כ־30 דקות לפני תחילת משחק הגברים שבו נכח וחילק לכל שחקן מדליה.

מבחינה תקציבית התאחדות הספורט אינה משקיעה בספורט נשים ולו חלקיק קטן ממיליוני השקלים המושקעים בכדורסל וכדורגל.

האם מישהי מכן יודעת מי היא קפטן ישראל בנבחרות הנשים בכדורסל, כדורעף, כדור יד? וודאי שלא, אך את חמישיית ה"מופלאים" של מכבי ת"א כולן מכירות היטב. גם לו הייתן רוצות לדעת לא הייתן יודעות אל מי לפנות.

קבוצות נשים במשחקי כדור מופלות לרעה ללא כל ספק. הנשים פחות חשובות. רוב קבוצות הנשים מתאמנות על מגרשים ישנים ופתוחים ולא באולמות סגורים. השחקניות אינן מקבלות כסף, לעומתן כמעט כל שחקן בליגה הלאומית מקבל משכורת ועזרה כלכלית. הנשים אינן זוכות לסופי שבוע ומחנות אימונים בבתי מלון של חמישה כוכבים.

שחייה וטניס זוכים ליותר תשומת לב אך זאת משום שבעולם כולו חלה התעוררות

השפלה מיותרת לחלוטין

תחת הכותרת "הכי יפות של הטניס" (מעריב, מוסף "קריאת ביניים", 18.5.81) מושפל שוב ציבור הנשים על ידי הממסד הגברי. כותבת ניצה רימון על החלטת איגוד הטניס בישראל לשלב בנשף השנתי של האיגוד גם בחירת נערת הטניס. נערות בגילאים 14 — 18 המצטיינות קודם כל בטניס, התבקשו להבחן למועמדות בתחרות. המבחן התנהל במגרשי הטניס של מלון אכדיה, "מול עיניים חודרות של צוות שופטים כמו גדעון הוד מ'שירים ושערים', שהוא מומחה לא קטן גם בטניס, איצ'לה מאיר, מזכ"ל איגוד הטניס, מנהל אכדיה רודולפו כהן, שאומר שהוא לא מבין בטניס אבל ב'חתיכות' כן, ועוד". וזה בשעה שהנערות משחקות טניס מול עיני השופטים הבוחנים לא את הטניס אל את גופן.

יעודה של ה"מנצחת" בתחרות נערת הטניס הוא להעניק לאלוף הטניס שלמה גליקשטיין פרח ונשיקה, "שעושה את טעם הנצחון מתוק יותר, ראוותני יותר".

האם זאת תגובת מנהיגי הטניס בארץ להצטיינות הנשים בטניס בשנים האחרונות? ודאי שאין ברעיון גדול זה כדי להעלות את הבטחון העצמי של נערה המתייחסת לטניס בספורט בו היא רוצה לעסוק באופן רציני.

שים וספורט: מאת דנה רוט

עצומה ביחס לנשים בענפי ספורט אלו.

שחייה היא ענף תחרותי חדש יחסית לנשים שהתקדם מאוד בעשור האחרון לעומת גברים המתאמנים במקצוע זה עשרות שנים. אין ענף ספורט אחד בו כה קרובים הישגי הספורטאיות לאלה של הספורטאי כענף השחייה. בספרים מקצועיים כאשר מצויינת עובדה נעשה הדבר כך: "ההסבר הבסיסי להצלחה זו פשוט למדי. כושר הציפה הטיבעי הטוב יותר של האשה מפצה אותה על **הפיגור** שלה אחרי הגבר בכוח" (השחיה בשנות ה־80, יוסף טלקי). ההנחה היא שהאשה מפגרת אחר הגבר בכוח ולא אולי שהגבר מפגר אחר האשה בציפה.

יגיע היום שבסגנונות מסויימים של שחיה תשיג האשה את הגבר. שיאי הנשים בשנת 1976 עלו על שיאי הגברים באולימפיאדת 1968, ואט אט מצטמצם הפער. האוסטרלית טרייסי ויקהאם נמצאת 28 שניות בלבד אחר שיא הגברים ב־800 מ' חתירה. אלילי העבר כמארק ספיץ לא היו מסוגלים היום להכנס למקצה גמר של נשים.

ענף הטניס מקבל מימון וטיפוח מלא לשני המינים מצד המארגנים והעסקנים אולי מפני שבראשו עומדים אנשים בעלי רקע אנגלו־סקסי מתרבות מערבית. אך עדיין **הגברים** מקבלים שעות סיקור טלביזיוניות רבות יותר משל הנשים. למרות השיוויון כביכול במרכזי הטניס עצמם, בכל האליפויות הפרס הכספי הראשון גדול פי כמה לגברים מאשר לנשים.

לעומת זאת בארה"ב החלה ההפיכה הגדולה ביום בו בילי ג'יין קינג ניצחה את בובי ריגס במשחק טניס לאחר התערבות כספית גבוהה וסיקור מחוף לחוף. משחק זה היה במידה מסויימת ביטוי למלחמה בין המינים. בילי ג'יין קינג היתה אלופת וימבלדון מספר פעמים ליחידות ובזוגות ובובי ריגס היה אלוף וימבלדון לשעבר. משחק זה נתן דחיפה לענף הטניס לנשים, שהחלו לשחק בהמוניהן ועורר הערצה מצד האוכלוסיה כולה. יש לשער שלולא אותו משחק היתה ההתפתחות איטית יותר. בילי ג'יין קינג עצמה החלה בפירסום עיתון ספורט לנשים, הסוקר וחוקר את הספורט בו משתתפות נשים.

אפילו ביחס לקורה במדינות אחרות, כמו ארה"ב, יש מקום רב לשיפור בארץ בהשקעת משאבים, עידוד נשים בספורט.

מסכים ומסיכות

חלוצות על חצץ — הר הכרמל 1923

יושבות חלוצות על חצץ

/נורית כהנא

העלאת המחזה הפמיניסטי הישראלי הראשון "יושבות חלוצות על חצץ" מעל קרשי במה מרכזית כשל התאטרון העירוני חיפה עוררה ציפיות רבות. הבמאית אסתר (ביצי) איזיביצקי נטלה על עצמה לספר על המהפכה החברתית הלאומית שבציונות מנקודת מבטן של הנשים שהשתתפו בה. זהו חידוש ראשון במעלה בתחום המחזאות הישראלית המקורית, ונשאלת השאלה מדוע מצאה הנהלת התאטרון לנכון להורידו כה מהר? האם גם מחזה העוסק בנושא אחר הגורם לאי־נחת היתה מזדרזת להוריד?

תמונה מתוך המחזה. מימין לשמאל: מיקי מרמור, תחיה דנון, מירב גרי, רחל דובסון

זהו סיפורן של נשים שראו עצמן בעלות חלק שווה במהפכה הזו. הדרמה שבהצגה היא במפגש המר בין החלום הגדול של נשים משכילות שבאו להגשים חיים על פי אידיאל, לבין המציאות שבה נתקלו, שניפצה את תקוותיהן והותירה אותן במאבק תמידי על עצם זכותן לקחת חלק במהפכה. איך מציגים אכזבה? תיסכול? עמל מפרך, מונוטוני ומתסכל? הבמאית איזביצקי נקטה לראשונה על גבי הבמה העברית סממני תאטרון פמיניסטי: ארבעת "גדולי האומה" הרצל, גורדון, ברנר וטרומפלדור מגולמים בראשי דיקט הניצבים על כני ברזל... ביטוי כעס נשי. קולות דיסוננטים של חבטה בחבית מלווים את ההצגה לאורכה (בנוסף לאסוציאציה המילולית ל"אכילת חצץ").הדמות המגלמת את חיותה בוסל, שהיתה תופרת, נעה אנה ואנה עטופה בכבלים ורשת חוטים פרושה סביבה. הפעילות הקדחתנית של ארבעת השחקניות עומדת בניגוד גמור להרגלי המחשבה הקיימים אודות מקומן של נשים במאבק לאומי: או שאינן עושות דבר, או שהן אינן בנמצא, כביכול. נראה כי הבמאית נאבקה במשך זמן ההצגה בהרגלי מחשבה אלו. כל מי שראה את ההצגה לא יוכל לשכוח את המאמץ הפיזי הקשה שבו היו נתונות השחקניות — ולמעשה — דור נשים שלם.

כמעט כל קטע בהצגה הבנויה כקולאז' מונולוגים ודימויים תיאטרליים המבוסס על יומנים ומכתבים של נשים הוא "סקופ" — גילוי היסטורי ספרותי. 80% מכתבי אותה תקופה עסקו בנושא בעיית החלוצה אולם אלו נמחקו כליל מן התודעה הקיבוצית — עד כדי כך שאחד הטיעונים כנגד המחזה הוא שהתמקד על "בעיה אחת בלבד". גילוי החומר תבע עבודת בילוש. סיפור תל חי למשל, מהווה גילוי בעצם ההתרחשות שנבעה ממפגש בין חיל ערבי לבין אשה חלוצה חמושה. משמעותו מקבלת צביון חדש על רקע ההארה על

המיפגש מהיבט היחסים שבין המינים.

בחירת הדמויות המשתתפות בהצגה נעשתה מקרב "רוב שקט" — מלכתחילה לא בחרה הבמאית דמויות מקרב שתי הקבוצות הקיצוניות הקטנות שהיו באותה תקופה ביישוב — של נשים שהשלימו לחלוטין עם מעמדן הנחות מזה, ושל נשים פמיניסטיות לוחמות מזה. המחזה עוסק בדמויותיהן של שש נשים — שתים שעברו את תלאות התקופה, שתים שנפלו בקרבות ושתים שנכנעו למצוקות והתאבדו.

אין פלא שההצגה עוררה התנגדות. פעילותן הקדחתנית על הבמה היא לטורח לאלו שתודעתם מורגלת למחוק אוטומטית את חלקן של הנשים בעשייה הלאומית. מן הראוי היה להפתח להצגה כפי שהדבר נתבע בהצגות בנושאים אחרים. ברור גם, שתוכן ההצגה מוטט בעיני כמה צופים את סטריאוטיפ האשה החלוצה בעבר — מעין נזירה שקטה וחרוצה, נקייה מכעס או זעם, דמות חסרת אנטגוניזם לחברה הגברית. גם הכוח הפיזי הרב שמפגינות השחקניות על הבמה, הבלט הרצוף תנועות כגון תנוחות לידה — אינם מתאימים להרגלים מוכרים.

ההצגה לא עשתה חסד עם הקהל — ואת זאת מאשרת הבמאית — היא לא סיפקה "סיפור" קל לעיכול. בהצגה יש רמזים מתוחכמים על המיתוס הציוני ויחסו האירוטי לעיבוד אדמה: אחד מביטוייו — לחלוצות לא הרשו לזרוע, אף שהיתה זו מלאכה קלה יחסית.

הבמאית בקשה לדבריה לעסוק בצורה הקרובה ביותר לזו שדרכה העבירו אליה בעבר את המסר הלאומי: צורת מסכת אותה מציגים בבתי ספר ובפני הציבור בטכסים. התמונה המרכזית במחזה של חבית מלאת חצץ מתגלגלת שעליה חלוצה נעה ודשה בה את החצץ נובעת מגישה הגורסת חוויה באמצעות דימויים חושיים, אסוציאציות בסיפור ההיסטוריה דרך הסירים והמטבח יש משהו אנטי תאטרלי, אנטי דרמטי במובן המקובל. הורדתה המוקדמת של ההצגה מנעה תהליך הסתגלות והחשפות של קהל רחב יותר לאמת הציונית של הנשים, אמהות האומה; תהליך שנוהגים לראותו כחלק אינטגרלי מתאטרון בן זמננו — כשמדובר באבות המדינה.

העיט

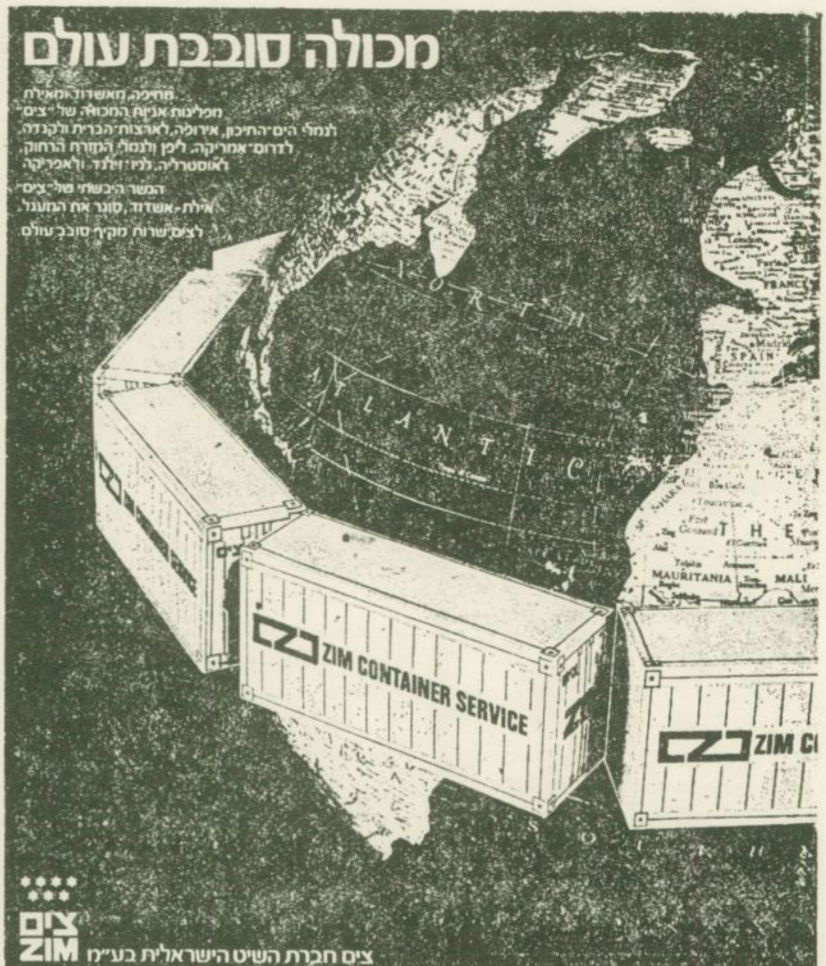
מתוך דף מידע של "צאינה וראינה"

הרבה מלל נשפך אודות הסרט "העיט". הרבה טיעונים הועלו כדי להורידו מן המסכים. טענו שהוא פוגע בצבא הישראלי, טענו שהוא פוגע בכבוד המתים, טענו שהוא פוגע במשפחות השכולות, טענו שהוא פוגע בתדמיתה של המדינה. בתוך יער הטיעונים לא נשמע הנימוק הממשי היחיד שיש נגד הסרט: הסרט מסית לאונס נשים!

תוכן הסרט מוכר: מי שראתה אותו — ראתה, ומי שלא — ודאי קראה עליו בעיתונים. מלבד הטיפול בנושא השכול והנצחת הנופלים, מספר הסרט על בילוייו המיניים של ה"גיבור". כדברי הבמאי באחד העיתונים "כשאתה חוזר מהמלחמה ונע בין חיים ומוות, הכי טבעי שאתה מרגיש צורך להפעיל את הנשק האישי שלך". כל שימוש ב"נשק אישי" הזה נראה לבמאי טיבעי, והשתתפותן של הנשים בקרב המיני היא, לדבריו, "מידה של הקרבה חיובית, כאילו שהן משתתפות במאמץ המלחמתי". לכן "האווירה בארץ בין גברים לנשים היא אווירה נכונה", הוא קובע, "לא אווירה חולה. פה הבחורות לא מסתובבות כמו איזו זונה המנפנפת בדגל של שחרור האשה"...

בגישה כזאת אין זה אלא טיבעי, שכאשר באחד המיקרים נתקל ה"גיבור" באשה שמראה התנגדות — הוא אונס אותה. בסרט מתנגדת קורבן האונס רק בתחילה, אחר־כך משתתפת ברצון במעשה ולבסוף מתאהבת באנס. המסקנה המתבקשת מאליה אצל קהל הצופים: כדי "לכבוש" לב אשה צריך לאנוס אותה, אם היא לא מוכנה להיכנע ולהתמסר מיד. וכדברי הבמאי: "היא חוננה כל החיים שלה לאונס הזה".

על רקע ההסתה הבוטה הזו לאונס, מחווירים כל טיעוני השכולים למיניהם, והצבועים המדברים בשמם. אלה — שברובם לא ראו את הסרט — יודעים לדבר על הפגיעה שהוא פוגע בהם. והצנזורה שנכנעה ללחץ הפעילה את המספריים. היא קיצצה כמה קטעים שוליים. במתים אסור לפגוע, אבל לפגוע בנשים, להסית לאונס — זה מותר. להגנה על השכול היו גם היו מי שיצאו להיאבק. על כך מתנהל ויכוח ציבורי. אבל הסרט הזה לא עלול להביא עוד שכול ועוד הרוגים. לעומת זאת — הוא עלול לעודד אנסים ואנסים בפוטנציה. על כך צריך היה הדיון הציבורי להתנהל.

בכורה ארצית של ההצגה
"אשה מן האדמה"
מאת יעל פיילר
בבימוי של אתי רצניק
תערב בחול המועד סוכות 13-16
באוקטובר במסגרת "פסטיבל
עכו לתיאטרון ישראלי אחר".
המוסיקה ניכתבה על־ידי
נגה אשד
ובהשתתפות השחקניות
ורד נהרין, מלכה מרין ויעל פיילר

(המשך מעמ׳ 19)

סוציאלית, מפא״י נתנה לגב׳ סאלד את המינוי — כנראה שהעריכו אותה. אז היו זמנים אחרים. התאווה לשלטון ודביקות בכסא עוד לא היו כה מפותחים כמו היום. חשבו שהיא תוכל להצליח ונתנו לה.

אני לא יודעת אם גב׳ סאלד היתה פוליטיקאית או לא, אבל היא הרגישה שלא היתה הערכה מספקת לעבודה סוציאלית, אפילו בין חברי הוועד הלאומי. היא התפטרה והמחלקה נמסרה למפא״י ולדתיים. חילקו את המחלקה לשניים — נוער למפא״י ומשפחה לדתיים.

איני זוכרת איך זה קרה, אבל פתאום הציעו לי את המחלקה — גם הדתיים וגם מפא״י ויתרו למעני. שני הענפים התאחדו שוב וכך נכנסתי להנהלת הוועד הלאומי. וכך חתמתי על מגילת העצמאות.

מ.פ.: זאת אומרת, שלפני קום המדינה כיהנת במעמד של שר?

ר.כ.: אבל זה היה אחרת. כל האווירה היתה אחרת. הם חשבו שאני מתאימה לתפקיד.

מ.פ.: את לא חושבת שהיה איזה שיקול פוליטי? אולי הם העריכו את הכח הפוליטי של רשימת הנשים?

ר.כ.: בוודאי שלא. אני לא הייתי כח פוליטי. נכון שהייתי יו״ר הארגון הארצי של וויצ״ו, אבל הם ידעו שהגברים משתלטים על הצבעת נשותיהם. כנראה שהם לא כל כך העריכו את המחלקה הסוציאלית, ולי היה נסיון בשטח. הם ראו שאני באמת מתיחסת לענין, לבעיות. כפי שאמרתי, אני לא פוליטיקאית, יש בי עוד איזו תמימות שהם העריכו במובן ציבורי. היום אני מבינה שפוליטיקאי לא צריך להיות תמים. בתנאים שאני עבדתי בהם אולי התמימות שלי לא הפריעה להשיג את שרציתי.

מ.פ.: האם עזבת את הכנסת משום שוויצ״ו החליטה לא לרוץ שוב לבחירות?

ר.כ.: כן. וויצ״ו החליטה לא לרוץ יותר. אני חושבת שזה נבע מחוסר ראיית הערך האמיתי של האשה. כשהייתי בכנסת הראשונה לא הייתי לא בקואליציה ולא באופוזיציה. הייתי מצביעה בצורה מאד שונה והיו חברות וויצ״ו שאמרו ״למה היא מצביעה ככה?״ זה היה בהשפעת הגברים. התעוררה תסיסה.

נכנסתי שוב לכנסת (החמישית) בכל זאת — כשכבר לא הייתי יו״ר וויצ״ו. נכנסתי עם הליברלים, שהיו מורכבים מהציונים הכלליים והפרוגרסיביים. רוב החברות לא הביעו התנגדות לצעד זה.

הם פנו אלי מתוך חישובים די פשוטים. הם חשבו שאם יעמידו אותי במקום ריאלי, הרבה נשים תצבענה עבורי ואני בטוחה שהרבה נשים אמנם הצביעו עבורי.

אני העמדתי שני תנאים ביחס למשמעת המפלגתית. שמרתי לעצמי את כל הזכויות בכל מה ששייך לנשים ולעבודה סוציאלית. בענייני דת הבהרתי שאני עשוייה להמנע מהצבעה, אך לא אצביע בניגוד למצפוני. הם כיבדו את התנאים שהצבתי אבל למען האמת, היה לי הרבה יותר נעים כאשר ישבתי לבד בכנסת. בכנסת החמישית יכולתי לעסוק במה שרציתי לעסוק, אבל לא תמיד היו האחרים שותפים להערכותי.

עד היום אני מצטערת שאין רשימת נשים. יש כמה נשים שעשו קריירה בפוליטיקה. אני רואה כיצד הן מתפתחות ומשפיעות. אילו היתה רשימה מיוחדת לנשים, יכולנו להכניס את מי שאנחנו רוצות.

מ.פ.: האם את חושבת שמציאות הנשים בארץ היתה שונה היום לו המשיכה רשימת הנשים לרוץ לבחירות?

ר.כ.: לא רק של הנשים. אני חושבת שהאווירה בארץ כולה היתה אחרת. אני מאמינה שלאשה יש חוש לזולת. היא מתעניינת בדברים הקטנים השייכים לחיי היום־יום, הדברים הקובעים את האקלים החברתי.

מ.פ.: בסך הכל נהנית מהקריירה הפוליטית שלך?

ר.כ.: כן. אני נהניתי מזה שאצלי הדברים התחדדו וטוב היה להשפיע.

מ.פ.: במה התבטאה השפעתך?

ר.כ.: אני הייתי שייכת לציבור מסויים של נשים, וגרמנו לכך שאצל נשים התעורר משהו, הרצון לעשייה. אני לא יודעת אם לשם כך הייתי צריכה לרוץ לכנסת, אבל כדוגמה אישית השפעתי.

זה תלוי הרבה בנשים עצמן אם נתפוס את העמדה הראויה לנו. יש כיום נשים רבות המגיעות לעמדות כח ושוכחות שאילו לא היתה מישהי לוחמת עבור השכלתן, אז לא היו מגיעות לאן שהגיעו.

מ.פ.: האם את קוראת לעצמך פמיניסטית?

ר.כ.: אני פמיניסטית, אבל במובן זה שאני מאמינה שיש באשה כוחות יצירה ויכולת להבין את הזולת. האשה יכולה לתרום הרבה מנקודת מבט זו. היות והאשה שונה בגישתה, היא חייבת לתת לחברה. ואם לא נותנים לה את הזכות לעשות זאת, אז צריך לקחת. במובן זה אני פמיניסטית.

מ.פ.: מה היתה חשיבותה של רשימת הנשים ביחס למעמד האשה?

ר.כ.: את חוק שיווי זכויות לאשה לא יכולתי להשיג אילו הייתי שייכת לקואליציה או לאופוזיציה. הקואליציה לא היתה יכולה להעביר את החוק בגלל הדתיים. האופוזיציה לא היתה מעלה אותו מתוך שיקול שהקואליציה לא תאפשר לו לעבור. אבל כשבאה אשה כמוני, אז באיזה מקום גם לגברים יש מצפון. אגב, זכיתי לתמיכת גברים במפא״י יותר מאשר לתמיכת נשים.

מ.פ.: אין זה מפתיע אותי. גם אני מצאתי שאפילו בענייני נשים, הפוליטיקאיות אינן מגיעות לשיתוף פעולה, גם במפלגה שלי וגם במפלגות אחרות. כנראה שנסיונך היה דומה.

ר.כ.: אני סולחת להן. אני חושבת שהקינאה והקטנוניות הן נחלת הנשים מדורי דורות. האשה נושאת בתוצאות של העיסוקים שהוטלו עליה משך אלפי שנים. בכנסת הראשונה זה היה קצת אחרת. כל כך הרבה עבדנו יחד לפני כן. לא היה מקום לתחרות, לפחות לא על בסיס אישי.

מ.פ.: ודאי קרה לך שבישיבות מפלגה, אסיפות וכו׳, מצאת את עצמך האשה היחידה. איך הרגשת?

ר.כ.: לא טוב. כשהם היו יותר מדי נחמדים אלי והחמיאו לי במחמאות שלמעשה אינן מחמאות. את יודעת, בנוסח של כמה שאני טובה או נחמדה או תופסת דברים. מה פתאום?! לגבר היו מחמיאים משום שהוא תופס על מה מדובר? אני לא אשה שאפתנית אבל אם אשה שאפתנית נמצאת בחברת גברים, בלי להרגיש היא משתדלת להתאים את עצמה, כמו גולדה למשל. פעם ניגשה אלי חברת כנסת אחת ויעצה לי להפסיק לדבר כל הזמן על האשה. היא אמרה שאני מתחילה להיות מגוחכת. אולי אם היו עוד הרבה נשים, לא הייתי אני צריכה להיות המגוחכת היחידה. אבל אני לא שאפתנית ולכן יכולתי להיות יותר נאמנה לעצמי. אני הולכת לפי מצפוני.

מ.פ.: גב׳ כגן, את פעילה למען קידום מעמד האשה כבר ששים שנה. מה יש לך לאמר לפמיניסטיות של היום?

ר.כ.: תמשיכו, תמשיכו.

* שרה עזריהו וחסיה סוקניק, בין מקימות ההתאחדות ומנהיגות המאבק לזכות בחירה. ראי ״התאחדות נשים עבריות לשווי זכויות בא״י״: פרקים בתולדות תנועת הנשים בישראל״, מאת שרה עזריהו (הוצאה חדשה, 1977, הקרן לעזרת האשה).

לוח מודעות

ברצוננו להפוך מדור זה למדור קבוע, במידה ונקבל מכן חומר. כל אשה, קבוצה או ארגון המעוניינים לפרסם הודעה קצרה כלשהי בגליון נגה הבא (שיצא לאור בינואר 1982) מתבקשים לשלוח את הטקסט עד תאריך 20.11.1981.

נגה מקבלת בברכה כתבי עת ומאמרים במיוחד מסופרות ומשוררות שטרם התפרסמו.

מקלט לנשים מוכות בירושלים
טל. 02-535307

הכתבת הישראלית עבור **"הרשת הפמיניסטית הבינלאומית"**, ג'ואן ירון, מבקשת מידע על המתרחש בארץ כדי להפיץ חומר זה בכל העולם. כמו כן, אשה המעוניינת לקבל מידע מארצות אחרות מתבקשת להתקשר עם **ג'ואן ירון טל. 03-2341444**

מרכזי הסיוע לקרבנות אונס, בחיפה ותל אביב, זקוקים למתנדבות חדשות. המעונינות לעזור מתבקשות להתקשר לטל. 03-441341, ת.ד. 33041 תל אביב 61330, או לטל. 88791-04 ת.ד. 9308 חיפה 31092.
תרומות תתקבלנה בברכה — **עזרו לנו לעזור.**

הוצאת המין השני מודיעה שהספר רב-המכר "אנו, גופנו" (OUR BODIES, OURSELVES), יופיע בקרוב בתרגום עברי. הוצאת המין השני מחפשת חברות המוכנות להשתתף במימון הוצאת הספר על ידי קניות מינויים או על ידי תרומות. לקבלת מידע נוסף להתקשר עם שרה סייקס או אילנה גולן, 03-312349 או 257763-03, ת.ד. 317 גבעתיים.

מרכז סיוע לקורבנות אונס בירושלים. הקבוצה המייסדת זקוקה למתנדבות וגם למימון. טל. 02-634235.

התארגנה קבוצת נשים פמיניסטיות **ברחובות.** נשים מרחובות ומהסביבה המעונינות בפעילות או בקשר עם קבוצה זו התקשרנה לטלפון 57939-054 לקבלת מידע נוסף. פגישות הקבוצה מתקיימות בבית איריס פריזמנט, רחוב נח קרומר 2 שכון ותיקים רחובות בימי א' שעה 21.00.

החוג לנשים בעבודה בירושלים מתכנן הקמת תחנת יעוץ לעובדת השכירה. עבור מידע נוסף, נא להתקשר לשרה רוזנטל, 02-415151.

קבוצת תמיכה של אמהות יחידות נפגשת מדי יום ד' שעה 20.30 ב"בית צאינה וראינה", רח' מזא"ה 14 ת"א.

מערכת נגה אוספת מידע על **הטרדה מינית בעבודה.** אם יש לך מה לספר כתבי אלינו על נסיונות כאלו במקום עבודתך, בצבא, באוניברסיטה או בכל מקום אחר. אנו רוצות לפעול לחיסולה של התופעה.

פמיניזם כגורם מאחד בין נשים יהודיות וערביות: פגישות נערכות בחיפה. עבור פרטים להתקשר עם ג'מילי אסלי, רח' הנאמנים 19, חיפה.

קולקטיב **צאינה וראינה** עובר לרח' האלקושי 2, ת"א (מול צוותא), טל. 296059.

קול האשה בירושלים מודיעה על פתיחת בית קפה **כל מוצאי שבת**, בשעות 20.30—23.00. רח' ההסתדרות 4, טל. 02-245971

אשה אל אשה, הארגון המיסד של המקלט **לנשים מוכות בירושלים,** זקוק לחברות קולקטיב חדשות וכן למתנדבות במקלט. פגישות שבועיות של הקולקטיב נערכות כל יום ה'. לקבלת פרטים נוספים להתקשר עם דבורה טל. 02-781583

ארגון חדש בשם **יישום זכויותיהן של נשים העוסקות בעבודה משרדית** מתארגן בתל אביב. עבור מידע נוסף נא להתקשר עם בלינה לוי, טל. 03-759474.

גן ילדים לא מינני בניהול טרי גרינבלט וסנדי סינגר נפתח ברחוב קורא הדורות 6 תלפיות ירושלים טלפון 717331. נותרו מקומות ספורים בלבד.

קוראות יקרות,
לפי מספר העותקים של נגה שהופצי עד כה, אנו יודעות שאתן רבות מאד. חשוב לנו לשמוע מכן — מה מוצא חן בעיניכן ומה לא, איזה נושאים מעניינים אתכן, ומי אתן! כתבו לנו. מדור המכתבים פתוח לכל. אנא חתמו על מכתיביכן, אולם אנו נכבד את זכותה של כל אשה לבקש פרסום מכתבה בעלום שם.

קבוצת עבודה בנושא חינוך **לא מינני** מתארגנת במסגרת **קול האשה ירושלים.** כמו כן, פרויקט חדש מתארגן ליצירת תקשורת עם נשים בשכונות העוני של ירושלים. עבור מועדי פגישות נא להתקשר למרכז, רח' ההסתדרות 4, טל. 02-245971.

מתארגן **ארגון ארצי למלחמה בפונוגרפיה.** עבור מידע נוסף נא להתקשר ללסלי, חיפה טל. 04-87834; עדינה בירושלים טל. 02-815274; וגייל באזור המרכז טל. 053-278750.

העלאת תודעה לנשים מעל גיל 40 בירושלים. עבור מידע נוסף יש לפנות לתמר, טל. 02-663054

מתארגן **המרכז לחינוך לידה בישראל.** פרטים נוספים מוונדי בלומפילד, ת.ד. 3731, חיפה. טל. 04-246825

צוות מנוסה של נשים לעבודות שיפוצים תיקונים וצביעה בבית. נא להתקשר עם עפרה קמר או נורית דגן בקול האשה ירושלים טלפון 245971(02)

הקונגרס הבינלאומי האינטרדיסציפלינרי בנושא האשה יתקיים בחיפה בתאריך 28 בדצמבר 1981 — 1 ינואר 1982.
בין הנושאים שידונו נשים וחברה, נשים ומשפחה, נשים ובריאות, נשים ופוליטיקה, נשים וחוק, נשים ואומנות/ספרות, נשים ואלימות/דכוי ועוד.
לאינפורמציה נוספת והרשמה יש להתקשר למזכירות הקונגרס רחוב הירקון 122, ת.ד. 3054 ת"א טל. 222217(03).

מרכז פמיניסטי בחיפה יפתח בקרוב בהדר. המעוניינות לעזור מתבקשות להתקשר לברכה, טל. 04-664481 או למירב, רח' עקיבא 45, חיפה. תרומות מתקבלות לחשבון מס' 38268/05, בנק לאומי, סניף הכרמל, חיפה.

עזרה דרושה לנֹגה בעבודה משרדית, התרוצצויות, גרפיקה, איור, עריכה, תרגום, רכישת מודעות והתרמה. טל. 03-227663, ת.ד. 21376 ת"א 61213

קוץ בה

פרסומאים של מכונות כביסה, מקררים, חמרי נקוי, תכניות חסכון, מוצרי מזון, מערכות סטיראו ועוד ועוד משתמשים באשה ובגופה לפרסם את מוצריהם ואת שרותיהם. נשים מוצגות בפרסומות כעקרות בית עיפות, כנשים חסרות אונים המחכות לבעל המושיע, או כאוביייקטים מיניים כשגופן הוא המֶסר. ייתכן שרבות מכן לא חשבו שפרסומות — המציגות את האשה כנותנת שרותים או כאובייקט מיני — מעליבות למעשה את הנשים. מדור "קוץ בה" קורא לכן לשים לב לפרסומות המעליבות נשים ולמחות ביחד אתנו נגדן. נא שלחו את הפרסומות למדור זה ואנו נפרסמן.

* סגירת מרפסות
* חלונות ראווה
* מחיצות
* מקלחונים
* רשתות
* חלונות ותריסי הזזה
* תריסים לבנין
* דלתות בטחון עם אינטרקום
תריסי אלומ־פלסט

השבדים יודעים איך לעשות זאת...
מוצרי איטונג הם המצאה שבדית. הבעיות החמורות של חום בקיץ, קור ורטיבות בחורף, הניעו את השבדים לחפש פתרון לבעיות הבידוד והרטיבות והם מצאו פתרון. אשר הפך למבוקש ביותר בעולם ועתה הולך ונפוץ גם בישראל- איטונג
משבר האנרגיה והחסכון בדלק מוסיפים אף הם ליתרונות של השימוש ב איטונג
בנה טוב בנה באיטונג

הקיץ להשתזף בכיף עם תיא
הקיץ את מוזמנת להשתזף בכיף עם מוצרי השיזוף המצויינים של תיא:
שמן אגוזים לשיזוף עמוק ואחיד.
חלב אגוזים או קרם אגוזים לבעלות עור רגיש.
ולאחר השיזוף-תחליב מיוחד המזין את עור גופך, מרגיע, מרענן ומונע קילוף.
תענוג להשתזף עם תיא.
תיא

ת"א-הונג קונג ב-88 ש'
וזה כדאי
Oriental Hashi
האשי. הזיעה חושנית
חושניות זורמת בכל טיפת בושם.

בנק לאומי לישראל בע"מ

הבנק הישראלי היחיד בין 100 הבנקים הגדולים בעולם.

ויש הרבה סיבות טובות לכך.

בנק לאומי